

การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545

นางสาวกนกธร พรวิโรภาพ

สถาบันวิทยบริการ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2546

ISBN 974-17-4146-4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

AN ANALYSIS OF THAI BOOKS ON ALTERNATIVE HEALTH PUBLISHED FORM 1983 TO 2002

Miss Kanokthorn Pornwirapap

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Library and Information Science

Department of Library Science

Faculty of Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2003

ISBN 974-17-4146-4

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ใน
ระหว่าง พ.ศ.2526-2545

โดย

นางสาวกนกกร พรวิริภาพ

สาขาวิชา

บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผ่องพรรณ ลวนานนท์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

..... คณบดีคณะอักษรศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ด.ร.ม.ร.ว.กัลยา ตึงศภัทย์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประยงค์ พัฒนากิจจำภู)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผ่องพรรณ ลวนานนท์)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา สุทธินิรันดรกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์ดวงเนตร วงศ์ประทีป)

กนกธร พรวิริภาพ : การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545. (AN ANALYSIS OF THAI BOOKS ON ALTERNATIVE HEALTH PUBLISHED FROM 1983 TO 2002.) อ.ที่ปรึกษา : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ผ่องพรรณ ลวนานนท์, 141 หน้า. ISBN 974-17-4146-4.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ในด้านผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ โดยการสำรวจหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่มีการจัดเก็บ และให้บริการในหอสมุดแห่งชาติ รวมทั้งหอสมุดกลางและห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ หรือเภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรวิชาดังกล่าวในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยใช้แบบบันทึกข้อมูลเป็นเครื่องมือสำหรับการวิจัยหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง

ผลการวิจัยพบว่า ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่เป็นบุคคล มีสถานภาพเป็นผู้เขียน และประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นอกจากนี้พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน และมีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพรมากที่สุด

สำหรับการนำเสนอและลักษณะทางกายภาพ พบว่าหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ หนังสือส่วนใหญ่มีสารบัญชั ไม่ปรากฏดัชนีท้ายเล่ม และการอ้างอิง ในขณะที่หนังสือซึ่งมีการอ้างอิงพบว่าอยู่ในลักษณะบรรณานุกรมมากที่สุด นอกจากนี้หนังสือส่วนใหญ่มีขนาด 16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 เซนติเมตร) และเกือบทั้งหมดเป็นหนังสือปกอ่อนโดยส่วนใหญ่เป็นปกอ่อนอเนกประสงค์ ในด้านภาพประกอบและสีของภาพพบว่า ส่วนใหญ่เป็นภาพถ่าย และมีสีชาวดำมากที่สุด

ภาควิชา.....บรรณารักษศาสตร์.....ลายมือชื่อนิสิต.....
 สาขาวิชา..บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์..ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....
 ปีการศึกษา.....2546.....ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

XXXXXXXXXXXX :MAJOR LIBRARY AND INFORMATION SCIENCE

KEY WORD: ALTERNATIVE HEALTH BOOK

KANOKTHORN PORNWIRAPAP : AN ANALYSIS OF THAI BOOKS ON ALTERNATIVE HEALTH PUBLISHED FROM 1983 TO 2002.

THESIS ADVISOR : ASST. PROF PHONGPHAN LAWANANONE, 141 pp.
ISBN 974-17-4146-4.

The purpose of this research is to analyze Thai books on alternative health published from 1983 to 2002 in terms of author, producer, content, style of writing and physical aspect. In the procedure of the research, the collections of Thai books on alternative health in the National Library, University Central libraries including the Faculty of Medicine libraries or Faculty of Pharmacy libraries in Bangkok and suburban area are surveyed through the use of analytical form for 420 titles.

The research result reveals that the majority of the author of Thai books on alternative health are individuals, which their status are writers and the majority of their occupation is in public health area. In addition, most of the books are published by private publishers and the content presented in the books are mostly on herbal therapy.

According to the style of writing in the books, semi-formal style is found mostly. In term of physical aspect, most of the books have table of contents, there is no index and if there are references, they are mostly in bibliography. The size of books are mostly 14.6x21 centimeters, the paperback was covered by laminated plastic and most of the illustration are black and white photographs.

Department.....Library Science.....Student's signature.....

Field of study.....Library and Information Science.....Advisor's signature.....

Academic year.....2003.....Co-advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีจากความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ผ่องพรรณ ล้วนานนท์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่กรุณาสละเวลาตรวจ แก้ไขข้อบกพร่อง และให้คำแนะนำด้วยความเอาใจใส่ตลอดมา จึงขอกราบขอบพระคุณอาจารย์เป็นอย่างสูง มา ณ ที่นี้ นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พรณพิมล กุลบุญ ห้วหน้าภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประยงค์ วัฒนกิจจำรูญ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลธิชา สุทธิจันทร์กุล และอาจารย์ดวงเนตร วงศ์ประทีป กรรมการสอบและตรวจแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ นายแพทย์บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล ผู้อำนวยการศูนย์ธรรมชาติบำบัดบดวี นายแพทย์จักรกฤษณ์ ภูมิสวัสดิ ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานการแพทย์ทางเลือก สังกัดกระทรวงสาธารณสุข และรองศาสตราจารย์ดิнокเตอร์ วินัย ตะห์ลันคณบดีคณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ให้เกียรติและกรุณาสละเวลาในการตรวจแก้ไขแบบวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัยให้มีความถูกต้องและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่กรุณาอบทุนอุดหนุนการวิจัยครั้งนี้เป็นบางส่วน รวมทั้งขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโทบรรณารักษศาสตร์ทุกคนที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีตลอดระยะเวลาการศึกษา โดยเฉพาะคุณวีรณี ครามแสง และคุณพชราภรณ์ คู่สมบุรณ์สุข ทำยที่สุดขอกราบขอบพระคุณบิดาและมารดา ผู้ให้โอกาสในทุกด้านรวมทั้งเป็นกำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

กนกพร พรวิธภาพ

11 พฤษภาคม 2547

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
สมมุติฐาน.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	9
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	10
คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	16
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
ความหมายของสุขภาพทางเลือก.....	11
ขอบเขตเนื้อหาของสุขภาพทางเลือก.....	12
แนวโน้มการใช้บริการสุขภาพทางเลือก.....	16
แหล่งสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเลือก.....	20
ลักษณะหนังสือสุขภาพทางเลือก.....	25
ผู้แต่ง.....	25
ผู้ผลิต.....	26
เนื้อหา.....	26
การนำเสนอเนื้อหา.....	29
ลักษณะทางกายภาพ.....	30
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่	
3. วิธีการดำเนินการวิจัย.....	39
ประชากร.....	39
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	39
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	41
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	44
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	45
5. สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	79
รายการอ้างอิง.....	95
ภาคผนวก.....	99
ก. แบบวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	100
ข. รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น.....	103
ค. รายชื่อหนังสือซึ่งไม่ปรากฏในห้องสมุดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย.....	108
ง. ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	112
จ. ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	124
ฉ. รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	128
ช. รายชื่อหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่เป็นประชากร.....	135
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	161

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	47
2 สถานภาพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก	48
3 อาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	49
4 สถานที่พิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	50
5 หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่พิมพ์.....	51
6 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	52
7 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่พิมพ์.....	53
8 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	54
9 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์.....	55
10 เนื้อหาย่อยในกลุ่มกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการ.....	56
11 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมุนไพร สารสกัดชีววิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ.....	57
12 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการใช้มือ และการสัมผัส.....	58
13 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมาธิ กายและจิต.....	60
14 เนื้อหาย่อยในกลุ่มพลัง และพลังแม่เหล็ก.....	61
15 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการล้างพิษ.....	62
16 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์	63
17 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต.....	65
18 สารบัญของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	66
19 ดัชนีท้ายเล่มของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	67
20 การอ้างอิงในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	68
21 ขนาดของหนังสือของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	69
22 ลักษณะปกของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	70
23 ภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	71
24 สีของภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก.....	72
25 การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก	75
26 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับเนื้อหา.....	77

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคแห่งกระแสโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารดำเนินไปอย่างไม่มีข้อจำกัดทั้งในเรื่องของระยะเวลา และเวลา ส่งผลให้บุคคลจากทั่วทุกมุมโลกสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะข่าวสารทางการแพทย์และการดูแลสุขภาพ ที่จัดว่าเป็นเรื่องใกล้ตัว และเป็นประโยชน์ต่อบุคคลส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าในขณะที่ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว แต่แนวโน้มของการดูแลสุขภาพกลับย้อนไปสู่ยุคอดีต นั่นคือการกลับไปสู่แนวทางการบำบัดโรคตามแบบวิถีธรรมชาติ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยการผ่าตัด หรือการใช้ยาซึ่งเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่อยู่จักกันดีในนามของ **สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก (Alternative Health/Alternative Medicine)** หรือ **การแพทย์แบบผสมผสาน** หรือ **การแพทย์แผนโบราณ** ฯลฯ และกำลังได้รับความสนใจอย่างมากจากประชาชนทั่วโลกในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมวัฒนธรรม 2543 ; ดวงทิพย์ อรุณไพโรจน์ 2543 ; พัฒนา ยุทธาส 2544 ; สาทิส อินทรกำแหง 2544)

การบำบัดโรค หรือ **สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก** กำลังได้รับความสนใจจากประชาชนในประเทศสหรัฐอเมริกาอย่างสูงนับตั้งแต่ ค.ศ.1997 เป็นต้นมา อัตราความนิยมเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 42 (Foster 1999) ซึ่งเป็นการยืนยันในสิ่งที่บรรณารักษ์ทราบมาเป็นเวลาหลายปีเกี่ยวกับความต้องการข้อมูลข่าวสารทางด้านสุขภาพที่ผู้ใช้ขาดแคลน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของสุขภาพทางเลือกซึ่งมีแนวโน้มว่าสารสนเทศที่มีอยู่เดิม ยังไม่สามารถสนองความพอใจของผู้ใช้ได้เพียงพอ

กระแสความตื่นตัวในการดูแลสุขภาพด้วยทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากการแพทย์กระแสหลัก หรือการแพทย์แผนปัจจุบัน เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลก สังเกตได้จากการกระจายแนวคิด และรูปแบบการบำบัดรักษาด้วยทางเลือกอื่น ๆ โดยเฉพาะทางสื่อมวลชน การขยายตัวของตลาดผลิตภัณฑ์ คลินิกบริการตลอดจนกิจกรรมรวมกลุ่ม และพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองโดยใช้ทางเลือกอื่น ๆ ของประชาชนในฐานะผู้บริโภค โดยกลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมวัฒนธรรมได้กำหนดนิยามศัพท์ของ **สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก** ว่าเป็นเทคนิควิธีการทางการแพทย์อื่น ๆ ที่ไม่เป็นที่ยอมรับหรือยอมรับอย่างเป็นทางการโดยบุคลากรทางการแพทย์ในระบบการแพทย์กระแสหลัก หรือการแพทย์แผนปัจจุบัน (Conventional or Allopathic Medicine) กล่าวคือ ไม่ได้มีการสอนในโรงเรียนแพทย์ หรือไม่มีการจัดบริการในโรงพยาบาลหรือสถานการแพทย์แผนปัจจุบัน เทคนิคเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะไม่กระทำต่อร่างกายอย่างรุนแรง (non-invasive) หรือ ไม่ใช้เภสัชภัณฑ์ที่เป็น

สารเคมี (non-pharmaceutical) ซึ่งจะเห็นได้ว่านิยามดังกล่าวเป็นการยึดถือการแพทย์แผนตะวันตก เป็นปทัสถาน ในขณะที่ปัจจุบันมีแนวโน้มของการมองว่า การแพทย์ทุกระบบที่ดำรงอยู่ในสังคมต่างมีฐานะเป็นทางเลือกด้วยกันทั้งสิ้น รวมทั้งมีจุดแข็งและจุดอ่อนที่ต่างกัน แม้กระทั่งองค์การอนามัยโลก ยังได้เสนอทัศนคติที่เน้นความเป็นไปได้ของแต่ละระบบการแพทย์ที่จะเสริม หรือชดเชยส่วนที่ระบบการแพทย์อื่นขาดไป หรือไม่สมบูรณ์ ซึ่งการเสริมหรือชดเชยนี้อาจเรียกได้ว่าเป็น Complementary Medicine หรือการแพทย์แผนเสริม โดยที่จุดเด่นของศาสตร์สุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่คือ การดูแลสุขภาพองค์รวม (Holistic Health) คือมองสุขภาพว่า เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับห้วงชีวิตมากกว่าการเน้นแค่ความเจ็บป่วย รวมทั้งมีความเชื่อว่า ร่างกาย จิตใจ จิตวิญญาณ และสภาพแวดล้อม ล้วนมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการมีสุขภาพที่ดีของบุคคล (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมวัฒนธรรม, 2543)

ในขณะที่ Eisenberg ให้คำจำกัดความของ **สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก** ว่าเป็นวิธีการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน และไม่มีการสอนในโรงเรียนแพทย์ แต่คำจำกัดความนี้อาจต้องเปลี่ยนไป นอกจากนี้ Wetzel พบว่าปัจจุบันเริ่มมีการนำหลักสูตรการแพทย์ทางเลือกเข้ามาสอนในโรงเรียนแพทย์ของสหรัฐอเมริกา ถึงร้อยละ 64 (สุขจันทร์ พงษ์ประไพ, 2545 อ้างถึงใน Eisenberg and Wetzel, n.d.) ซึ่งแต่เดิมการแพทย์ทางเลือกถือเป็นศาสตร์ที่ไม่เป็นที่ยอมรับและไม่ได้รับการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ แต่ในขณะนี้เริ่มมีการทำวิจัยในศาสตร์แขนงดังกล่าวเพื่อให้ได้คำตอบว่าการแพทย์ทางเลือกให้ผลดีในการรักษาเพียงใด

กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมวัฒนธรรม (2543) ได้เสนอวิธีการจัดระบบของศาสตร์สุขภาพทางเลือกในหลายรูปแบบ และหนึ่งในนั้นคือการจัดระบบตามคุณสมบัติของเทคนิคของศาสตร์ ได้แก่

- 1.กลุ่มการใช้พลังแม่เหล็ก หรือพลังแม่เหล็กไฟฟ้าชีวภาพในการปรับสมดุลของสนามพลังในร่างกาย
- 2.กลุ่มการปรับเปลี่ยนวิถีบริโภคอาหาร โภชนาการและวิถีชีวิต (Diet Nutrition and Lifestyles) หรือการใช้กระบวนการทางอาหารและโภชนาการในการป้องกันปัญหาความเจ็บป่วย
- 3.กลุ่มการใช้วิธีควบคุมจิตและกาย (Mind/Body Control or Mind/Body/Spirit therapies)
- 4.กลุ่มการบำบัดด้วยสารเภสัชวิทยาและสารชีวภาพต่างๆ (Pharmacological and Biological Treatment)
- 5.กลุ่มการบำบัดทางโครงสร้างและพลังชีวิต การออกกำลังกาย (Structural and Energetic therapies or Bodywork/Body therapies or Exercise) หรือ การใช้การสัมผัสและมือแทนเครื่องมือในการวินิจฉัยและบำบัดโรค (Manual Healing)

รฐิณัฎฐ์ หลักชัยกุล (2544 : 14) ได้เสนอแนวทางเกี่ยวกับการจำแนกเนื้อหาสุขภาพทางเลือกในวิทยานิพนธ์ชื่อ การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพในนิตยสารเพื่อสุขภาพ : ศึกษากรณี นิตยสารใกล้หมอ ชีวจิต และหมอชาวบ้าน ดังนี้

1. อาหาร
2. การออกกำลังกาย และการฝึกตน
3. ยา
4. พลัง
5. การฝึกความคิด
6. การนวด
7. รูปแบบอื่นๆ

แพทย์หญิงเพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย ได้บรรยายถึงความ เป็นมาของการแพทย์แผนโบราณ ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นการแพทย์แผนไทย และมีการเรียน การสอนมาแต่โบราณกาล มีตำรา การเผยแพร่ จนในปัจจุบันแพร่หลายพอสมควร โดยเฉพาะการ นวดไทย ซึ่งในสาขาต่างๆ ของการแพทย์ไทยนั้น ประกอบด้วย (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, ม.ป.ป. อ้างถึงใน วีระสิงห์ เมืองมัน, 2544)

1. การพิเคราะห์โรคตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทย
2. การใช้สมุนไพรรักษา
3. การนวด
4. ฤาษีตัดตน
5. การประคบ
6. การอบสมุนไพร
7. การกินอาหารปรับตามธาตุ

ในขณะที่ วินัย ดะห์ลัน (2543) ได้ให้ความหมายของ **สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก** ว่าเป็นการแพทย์แนวธรรมชาติ ซึ่งการแพทย์หรือการรักษาโรคในลักษณะนี้เป็นแนวทางดั้งเดิมที่ใช้กันมานานแตกต่างไปจากแนวทางการรักษาแบบตะวันตกที่เข้ายาแผนปัจจุบัน ไม่ใช้การผ่าตัดตลอดจน การใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ นอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่า การบำบัดโรคตามวิถีทางของสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกมีความเก่าแก่อย่างมาก การแพทย์แบบตะวันออกหลายประเภทเกิดขึ้นมานับพันปี รวมทั้งมีความหมายว่านอกเหนือจากการรักษาโรคแบบตะวันตกแล้ว ยังสามารถเลือกวิธีการรักษาแบบอื่นได้

นายแพทย์ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง ที่ปรึกษาระดับกรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข ให้ความเห็นเกี่ยวกับ**สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก** ว่ามีความหมายไม่คงที่ ตัวอย่างเช่น ประมาณหนึ่งร้อยปีก่อนจะมีการแพทย์แผนปัจจุบัน เราใช้การแพทย์แบบพื้นบ้านมาก่อน ถ้าย้อนประวัติศาสตร์ไทยจะเห็นว่าในสมัยที่หมอบรัดเลย์นำการแพทย์แผนปัจจุบันเข้ามา การแพทย์หลักบ้านเราคือ การแพทย์พื้นบ้านหรือธรรมชาติบำบัด ส่วนการแพทย์แผนปัจจุบันเป็นการแพทย์ทางเลือก ต่อมาเมื่อการแพทย์แผนปัจจุบันได้รับความเชื่อถือมากขึ้น โรงเรียนแพทย์ต่าง ๆ ได้เปลี่ยนมาสอนระบบนี้กันทั้งสิ้น การแพทย์แผนปัจจุบันจึงกลายมาเป็นการแพทย์หลัก ซึ่งในประเทศไทย ความรู้ทางสมุนไพรมีมาประมาณ 700 ปีแล้ว มีการนวด การอบสมุนไพร มีอาหารสุขภาพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติบำบัด (ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง, ม.ป.ป. อ้างถึงใน ญัฐพรพนธ์ ศรีमुख, 2541)

สำหรับประเทศไทยมีการรักษาแบบสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก มาเป็นเวลาหลายศตวรรษ เช่น อายุรเวช สมุนไพร โยคะ การอยู่ไฟ การฝึกสมาธิหรือนั่งวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น แต่ประเทศในแถบตะวันตกเพิ่งหันมาให้ความสนใจการแพทย์ทางเลือก/สุขภาพทางเลือกมากขึ้น เนื่องจากมีโรคจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยการแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น โรคมะเร็ง โรคเอดส์ อาการปวดเรื้อรัง ทำให้ผู้ป่วยเหล่านี้ชวนขวยหาทางรักษาโดยวิธีอื่นนอกจากการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน จนทำให้/สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก แพร่หลายและเป็นที่รู้จักมากขึ้น (สุขจันทร์ พงษ์ประไพ, 2545)

กระแสความตื่นตัวเรื่องสุขภาพทางเลือกในสังคมไทยเริ่มก่อตัวอย่างเด่นชัดเมื่อประมาณ พ.ศ.2530 โดยเริ่มจากการเกิดความนิยมในการนำสมุนไพรมาใช้ การรื้อฟื้นการแพทย์แบบพื้นบ้านไปจนถึงการเสาะหาวิธีการใหม่ ๆ จากต่างประเทศมาใช้กันอย่างหลากหลาย ในที่สุดก็ได้มีการเสนอแนวนโยบายให้การแพทย์พื้นบ้าน การแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกอื่น เป็นฐานในการพัฒนาระบบสุขภาพควบคู่กับการแพทย์แผนปัจจุบัน (อารยา เขียมชื่น, 2544)

รูปแบบการนำศาสตร์สุขภาพทางเลือกจากวัฒนธรรมอื่นที่เข้ามาสู่สังคมไทย โดยการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม ปรากฏว่าสามารถจำแนกรูปแบบของที่มาได้ดังนี้

1. การนำเข้ามากับการอพยพย้ายถิ่นของชนชาติอื่น
2. การนำเข้ามากับองค์การทางศาสนา
3. การนำเข้ามากับคนไทยที่ไปใช้ชีวิตหรือศึกษาต่อต่างประเทศ
4. การนำเข้ามากับตลาดสินค้าผลิตภัณฑ์อาหารและสุขภาพ ยา เครื่องมือและเวชภัณฑ์ทางการแพทย์

องค์ความรู้ของศาสตร์สุขภาพทางเลือกที่เข้ามาในประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ ดังกล่าว มีการเผยแพร่ และการกระจายเข้าสู่กระแสสังคมไทยในลักษณะต่าง ๆ ตามประวัติและพัฒนาการของสังคมตามลำดับดังนี้

1. สืบทอดทางวิถีชีวิต และวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพตนเอง
2. ผ่านสมาชิก เครือข่าย กลุ่มองค์กรจัดตั้ง
3. ผ่านคลินิก สถานพยาบาล และบริการสุขภาพเอกชน
4. ผ่านระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ
5. ผ่านสื่อมวลชน คือวิทยุ โทรทัศน์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ และสื่อสิ่งตีพิมพ์

ซึ่งพบว่าในตลาดหนังสือ และสื่อสิ่งพิมพ์มีองค์ความรู้ด้านศาสตร์สุขภาพทางเลือกเผยแพร่อยู่จำนวนมาก ทั้งในคอลัมน์ทางนิตยสารต่าง ๆ เกือบ 10 ฉบับ โดยเฉพาะนิตยสารสำหรับผู้หญิง หนังสือพ็อกเก็ตบุ๊กจากกว่า 10 สำนักพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งจัดพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกมากกว่า 50 เทคนิค อาทิเช่น สำนักพิมพ์มูลนิธิหมอชาวบ้าน สำนักพิมพ์เรือนบุญ สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง สำนักพิมพ์บ้านเพลง และสำนักพิมพ์รวมธรรมศิลป์เป็นต้น (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543)

ในขณะที่ประเทศในแถบตะวันตก ได้มีการสำรวจความคิดเห็นของบรรณาธิการจากสำนักพิมพ์หลายแห่งเกี่ยวกับหนังสือสุขภาพทางเลือก (Dyer 1998) ซึ่งบรรณาธิการบางคนเห็นว่า ความน่าเชื่อถือของผู้แต่ง เป็นกุญแจสำคัญที่ผู้ซื้อมักจะนำมาพิจารณาก่อนตัดสินใจซื้อหนังสือเล่มนั้น นอกจากนี้การพิจารณาถึงกลวิธีการนำเสนอเรื่องราวให้ผู้อ่านได้ทราบถึงสิ่งที่เป็นสาเหตุของความเจ็บป่วย และวิธีการบำบัดรักษา ก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกัน

สรจักร ศิริบริรักษ์ (2545) กล่าวว่างานวิจัยที่ตีพิมพ์เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกจากทั่วทุกมุมโลก ทำให้เราได้พบแนวคิดใหม่ในการป้องกันตนเองจากโรคเรื้อรังหลายชนิด ในขณะที่ Foster (1999) กล่าวว่า ความต้องการสารสนเทศเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก สะท้อนให้เห็นถึงการขาดความเชื่อถือในการแพทย์แผนปัจจุบันของประชาชน ทุกวันนี้ผู้คนรู้สึกไม่ค่อยพอใจกับการรักษาทางชีวภาพแผนใหม่ซึ่งปฏิบัติกับร่างกายเหมือนกับเป็นเครื่องจักรกลมากกว่า และอาการของโรคได้รับการรักษาแยกส่วนกันโดยการใส่ยา สิ่งที่เข้ามาแทนที่คือ มีการแพทย์แบบใหม่ที่ปรากฏขึ้น ซึ่งให้แนวคิดที่ว่า ร่างกาย จิตใจ และวิญญาณมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน และเชื่อในเรื่องพลังซึ่งมีอยู่ภายในตัวบุคคลมาตั้งแต่กำเนิด ซึ่งการแพทย์แบบใหม่นี้ส่งเสริมกระบวนการรักษา ทำให้ผู้ป่วยกับผู้ที่อยู่ในวิชาชีพแพทย์สามารถมีส่วนร่วมในความเท่าเทียมกันของการดูแลสุขภาพ ซึ่งก่อให้เกิดคำถามตามมาว่า บรรณาธิการผู้มีส่วนหน้าในการคัดเลือกสารสนเทศเพื่อบริการผู้ใช้ในยุคนี้ควรจะมึจุดยืนอยู่ตรงไหน เรื่องนี้ Natale Kupferberg ได้เขียนบทความเกี่ยวกับการคัดเลือกทรัพยากรสารสนเทศของบรรณาธิการว่า ไม่ควรจะเป็นผู้กำหนดเองจากการพิจารณาเฉพาะสาร

นิเทศที่มีเนื้อหาซึ่งเป็นการรักษาที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีประสิทธิภาพ ดังเช่นวิธีการของแพทย์แผนปัจจุบันเท่านั้น แต่บรรณารักษ์ควรจะต้องจัดหาสิ่งพิมพ์ทั้ง 2 ประเภทคือ สิ่งพิมพ์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแพทย์ทางเลือกหรือสุขภาพทางเลือก และการแพทย์แผนปัจจุบันไว้ด้วยกัน เพื่อให้ผู้ใช้มีทางเลือกของสารนิเทศอย่างเพียงพอ ซึ่งหลักการคัดเลือกสิ่งพิมพ์เหล่านี้ ควรพิจารณาจากความสะดวกในการใช้ คุณสมบัติของผู้แต่ง และคุณภาพของสารนิเทศ

นอกจากนี้ Kupferberg (1994) ยังให้ข้อสังเกตว่า หนังสือสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกจำนวนมากเล่มที่แต่งโดยแพทย์และผู้ประกอบวิชาชีพทางด้านสาธารณสุข ไม่มีการระบุรายชื่อของเอกสารที่นำมาประกอบการอ้างอิง แม้ว่าจะมีการกล่าวอ้างว่างานเหล่านั้นได้รับการประเมินซึ่งอยู่บนพื้นฐานของการวิจัยทางวิทยาศาสตร์ก็ตาม ในทางกลับกัน หนังสือสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกจำนวนมากเล่มที่แต่งโดยผู้ใช้การแพทย์ทางเลือกในการบำบัดรักษา ได้ระบุรายชื่อของเอกสารอ้างอิงอย่างครอบคลุม พร้อมทั้งให้คำอธิบายประกอบ (Kupferberg, 1994 cited in Foster, 1999)

จากการสำรวจข้อมูลของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกจากแหล่งสารนิเทศต่างๆ ทั้งห้องสมุดมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรแพทยศาสตร์ และหอสมุดแห่งชาติ ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับปริมาณหนังสือที่มีเนื้อหาดังกล่าวว่ามีจำนวนเพิ่มจากเดิม ซึ่งหนังสือเหล่านี้มีผู้ผลิตเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุขโดยตรง สำนักพิมพ์เอกชน องค์กรทางศาสนา และอื่น ๆ เนื่องจากหนังสือสุขภาพทางเลือกมีเนื้อหาในเชิงวิชาการ รวมทั้งนำเสนอข้อมูลที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและสุขภาพของผู้ที่นำข้อมูลจากหนังสือเหล่านั้นไปใช้ประโยชน์ ดังนั้นรายละเอียดต่างๆ ในด้านของผู้ผลิต เนื้อหา และลักษณะทางกายภาพของหนังสือสุขภาพทางเลือก จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องพิจารณาและวิเคราะห์ก่อนที่จะตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลจากหนังสือดังกล่าว

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ในด้าน ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ เพื่อนำผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการจัดหา และให้บริการหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ อันจะส่งผลให้ผู้ใช้ห้องสมุดสามารถค้นคว้า และเข้าถึงหนังสือสุขภาพทางเลือกได้รวดเร็วยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ในด้าน ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ

สมมุติฐาน

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร และเป็นหนังสือกึ่งวิชาการ

ตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

1. ผู้แต่ง

1.1 สถานภาพของผู้แต่ง

- บุคคล
- หน่วยงาน
- ผู้เขียน
- ผู้แปล
- บรรณาธิการ
- อื่น ๆ

1.2 อาชีพ

- ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข
- นักวิชาการสาขาอื่น
- บุคคลทั่วไป
- อื่น ๆ

1.3 สถานที่พิมพ์

1.4 ปีที่จัดพิมพ์ (พ.ศ.2526-2535 และ พ.ศ.2536-2545)

2. ผู้ผลิต

2.1 หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข

2.2 หน่วยงานอื่น ๆ

3. เนื้อหา

ประยุกต์จากเกณฑ์การจัดระบบของศาสตร์สุขภาพทางเลือก จากหนังสือ 3 เล่ม คือ

1) กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม. สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุขภาพทางเลือก : Alternative health. กรุงเทพมหานคร : โครงการปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2543. 2) สุภิญญา หักชัยกุล. "การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพใน นิตยสารเพื่อสุขภาพ : ศึกษากรณี นิตยสาร ไกด์หมอ ชีวจิต และหมอชาวบ้าน." วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544. และ 3) หลักเกณฑ์ของแพทย์หญิงเพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ ม.ป.ป. อ้างถึงใน วีระสิงห์ เมืองมัน 2544) ทำให้ได้เนื้อหาหลัก 6 สาขา คือ

- 3.1 กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ
- 3.2 สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ
- 3.3 การใช้มือและการสัมผัส
- 3.4 การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต
- 3.5 พลังและพลังแม่เหล็ก
- 3.6 การล้างพิษ

4. การนำเสนอเนื้อหา

- 4.1 เชิงวิชาการ
- 4.2 กึ่งวิชาการ
- 4.3 ถาม-ตอบ
- 4.4 เรื่องเล่า
- 4.5 จุดหมายบันทึกเหตุการณ์
- 4.6 อื่น ๆ

5. ลักษณะทางกายภาพ

- 5.1 สารบัญ
- 5.2 ดัชนีท้ายเล่ม
- 5.3 การอ้างอิง
- 5.4 ขนาดของหนังสือ
- 5.5 ลักษณะปก
- 5.6 ภาพประกอบ

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ในด้านผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ โดยได้กำหนดขอบเขตของหนังสือที่เป็นประชากรการวิจัยดังต่อไปนี้

1. มีเนื้อหาที่อยู่ภายใต้ 6 กลุ่มดังนี้ คือ
 - 1.1 กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ
 - 1.2 สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ
 - 1.3 การใช้มือและการสัมผัส
 - 1.4 การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต
 - 1.5 พลังและพลังแม่เหล็ก
 - 1.6 การล้างพิษ
2. พิจารณาคัดเลือกเฉพาะเล่มที่มีเนื้อหาตรงกับขอบเขตที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น โดยต้องมีสัดส่วนเกินครึ่งของจำนวนเรื่องทั้งหมดที่อยู่ภายในหนังสือเล่มนั้น
3. ไม่รวมรายงานการวิจัย รายงานการสัมมนา รายงานการประชุม หรือวิทยานิพนธ์
4. มีเนื้อหาเป็นภาษาไทย หรือเป็นหนังสือที่ได้รับการแปลมาจากภาษาต่างประเทศ
5. มีข้อมูลบรรณานุกรมครบถ้วน
6. ระบุปีที่พิมพ์ชัดเจน (ระหว่างพ.ศ.2526-2545) เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นเรื่องการบำบัดโรค และมีตัวเล่มจัดเก็บอยู่ในห้องสมุดตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย
7. การรวบรวมรายชื่อหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ซึ่งรวบรวมจากแหล่งต่างๆ ได้แก่
 - 7.1 หอสมุดแห่งชาติ
 - 7.2 หอสมุดกลาง และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ และ/หรือ เภสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสาขาวิชาดังกล่าว ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยรังสิต
 - 7.3 องค์กรที่เผยแพร่ความรู้และผลิตสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกในศาสตร์ที่ตรงกับขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย เช่น มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล มูลนิธิโกลด์คีมทอง และสถาบันการแพทย์แผนไทย ฯลฯ
 - 7.4 สำนักพิมพ์เอกชนที่จัดพิมพ์หนังสือสุขภาพทางเลือก เช่น สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลด์คีมทอง สำนักพิมพ์สุขภาพใจ สำนักพิมพ์เรือนบุญ ฯลฯ
 - 7.5 ร้านจำหน่ายหนังสือในเครือของสำนักพิมพ์ ได้แก่ ร้านดอกหญ้า ร้านซีเอ็ดบุ๊ค เซ็นเตอร์ ร้านแพร่พิทยา ร้านนายอินทร์ ร้านดวงกมล และศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา ประกอบด้วยขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาและทำความเข้าใจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทฤษฎีสู่สภาพทางเลือกจากบทความวารสาร หนังสือ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งไทยและต่างประเทศ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างเกณฑ์การวิเคราะห์หนังสือสู่สภาพทางเลือก

2. รวบรวมรายชื่อหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสู่สภาพทางเลือกซึ่งจัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 จากห้องสมุดและแหล่งสารนิเทศประเภทต่าง ๆ เช่น องค์กร สำนักพิมพ์เอกชน และร้านจำหน่ายหนังสือ ตามที่กำหนดไว้ในขอบเขตการวิจัย

3. สร้างแบบบันทึกข้อมูล ซึ่งประกอบด้วย

3.1 ข้อมูลบรรณานุกรมของหนังสือสู่สภาพทางเลือก

3.2 ข้อมูลหนังสือสู่สภาพทางเลือกในด้าน

- สถานภาพของผู้แต่ง
- อาชีพของผู้แต่ง
- ผู้ผลิต
- เนื้อหา
- การนำเสนอเนื้อหา
- ลักษณะทางกายภาพ

4. ทดสอบแบบบันทึกข้อมูลกับหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสู่สภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่างพ.ศ.2526-2545 โดยเลือกตัวแทนจากหนังสือที่จัดพิมพ์ในแต่ละปี โดยมีเนื้อหาครอบคลุมกับขอบเขตเนื้อหาที่ระบุไว้ปีละ 1 ชื่อเรื่อง รวมเป็นจำนวนทั้งสิ้น 20 ชื่อเรื่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแบบวิเคราะห์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

5. บันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึกที่สร้างขึ้น

6. วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบบันทึก โดยการแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ

7. รายงานผลการวิจัย อภิปรายและเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางในการจัดหาและให้บริการหนังสือเกี่ยวกับสู่สภาพทางเลือกของห้องสมุดและศูนย์สารนิเทศ

2. ได้บรรณานุกรมหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสู่สภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 มีวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อดังต่อไปนี้ ความหมายของสุขภาพทางเลือก ขอบเขตเนื้อหาของสุขภาพทางเลือก แนวโน้มการใช้บริการสุขภาพทางเลือก สารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเลือก ลักษณะหนังสือสุขภาพทางเลือก ในด้าน ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหา ลักษณะทางกายภาพ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของสุขภาพทางเลือก

สุขภาพทางเลือก (Alternative Health) เกิดจากคำ 2 คำประกอบกัน คือคำว่า “สุขภาพ (Health)” และ “ทางเลือก (Alternative)”

สุขภาพ (Health) หมายถึง สุขภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย สังคม และจิตใจ ประกอบกัน ไม่ใช่เพียงแต่การปราศจากโรคภัยไข้เจ็บหรือความพิการเท่านั้น แนวคิดหลักของสุขภาพคือ การมีดุลยภาพทั้งทางกาย ทางใจ ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ โดยคำว่า “สุขภาพ” ขององค์การอนามัยโลก คือ Health is complete physical, mental, social and spiritual well-being,..... สุขภาพจึงแยกไม่ได้จากวิถีชีวิตที่จะต้องดำเนินอยู่บนพื้นฐานของความพอดี และไม่ถูกจำกัดความหมายแต่เฉพาะเรื่อง-ของเทคนิค หรือเน้นที่โรคภัยมากกว่าสุขภาพ หากพิจารณาให้ละเอียดถึงนิยามของคำว่าสุขภาพ จะเห็นว่าสุขภาพไม่ใช่เรื่องของโรงพยาบาล หมอ และยาเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของความถูกต้องทั้งหมดทีเดียว ดังนั้น สุขภาพหรือ Health ซึ่งมีรากศัพท์มาจากคำว่า Whole ในภาษาอังกฤษ จึงเกิดจากความเป็นทั้งหมด ไม่ใช่เรื่องแยกส่วน (Ottawa Charter for Health Promotion อ้างถึงใน ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์, 2541: 2; คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 2544: 27 ; ประเวศ วสี, 2543: 4-6)

ทางเลือก (Alternative) หมายถึง การเสนอทางเลือกอื่นซึ่งต่างไปจากแนวทางปกติ หรือแนวทางที่เป็นกระแสหลักของสังคม เป็นคำคุณศัพท์ที่ใช้นำหน้าคำนาม ในกรณีที่เขียนเป็นภาษาอังกฤษ หมายถึงทางเลือกแนวใหม่ (วิทยากร เชียงกูล, 2539: 22)

จากการประมวลความหมายของศัพท์ทั้งสองคำที่กล่าวมาข้างต้น ดังนั้น **สุขภาพทางเลือก (Alternative Health)** จึงหมายถึง เทคนิควิธีการทางการแพทย์อื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการโดยบุคลากรทางการแพทย์แผนปัจจุบัน (Conventional or Allopathic Medicine) กล่าวคือไม่ได้มีการสอนในโรงเรียนแพทย์ หรือไม่มีการจัดบริการในโรงพยาบาลหรือสถาบันการแพทย์แผนปัจจุบัน เทคนิคเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะไม่กระทำต่อร่างกายอย่างรุนแรง (Non-invasive) หรือไม่ใช่สารเภสัชภัณฑ์ที่เป็นสารเคมี (Non-pharmaceutical) แต่ทั้งนี้บุคคลสามารถมีสิทธิเลือกวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลาย ๆ วิธีที่คิดว่าสอดคล้องกับชีวิตและความต้องการของตนเองในการรักษา โดยไม่เน้นที่แพทย์หรือบุคลากรทางสาธารณสุขเป็นผู้ผูกขาดกำหนดรูปแบบวิธีการรักษาเหมือนที่ผ่านมาแต่เพียงผู้เดียว (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 1; สุภิญญา หักชัยกุล, 2544: 42) จากการประมวลรายละเอียดของนิยามที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า “สุขภาพทางเลือก” มีความหมายเช่นเดียวกันกับคำว่า การแพทย์ทางเลือก (Alternative medicine) ซึ่งหมายถึงการแพทย์แนวธรรมชาติ หรือการรักษาโรคโดยการใช้แนวทางดั้งเดิมที่ใช้กันมานานแตกต่างไปจากแนวทางการรักษาแบบตะวันตกที่ใช้ยาแผนปัจจุบัน, การผ่าตัด ตลอดจนการใช้เทคโนโลยีทางการแพทย์สมัยใหม่ (วินัย ดะห์ลัน, 2543: 76)

ขอบเขตเนื้อหาของสุขภาพทางเลือก

จุดมุ่งหมายของผู้ประกอบวิชาชีพแพทย์ คือ การรักษา การบำบัด การบรรเทาและรักษาชีวิตของผู้ป่วย และสิ่งที่ผู้ป่วยต้องการเหมือนกันก็คือการบำบัดรักษาที่นุ่มนวล จึงมีผลให้ International Group of Health Scholars and Practitioners ได้ประกาศจุดมุ่งหมายที่สืบทอดกันมาของการแพทย์ทุกแขนงในปี ค.ศ.1996 ไว้ดังนี้ คือ (Jonas and Levin, 1999: 1)

- 1.การป้องกันความเจ็บป่วย การบำบัดเจ็บ และส่งเสริมรักษาสุขภาพ
- 2.การบรรเทาความเจ็บป่วย และความทุกข์ทรมานที่มีสาเหตุมาจากโรคภัย
- 3.การดูแลรักษาอาการป่วย และดูแลผู้ที่ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้
- 4.การหลีกเลี่ยงการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร และสนับสนุนการตายอย่างสงบ

จุดมุ่งหมายทั้ง 4 ประการนี้ สนับสนุนแนวคิดสำคัญของสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก (Alternative Health/Alternative Medicine) นั่นคือ ปรัชญาหลักที่ให้ความสำคัญกับความ

เป็นองค์รวมของมนุษย์กับธรรมชาติและพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของร่างกายและจิตใจ ถือเป็นจุดยืนทางการแพทย์ที่แตกต่างจากการแพทย์แบบแผนซึ่งมีแนวทางในการบำบัดรักษาที่ยึดติดอยู่กับการแพทย์เคมี ที่มองว่าร่างกายมนุษย์เป็นเสมือนเครื่องจักรกลซึ่งแยกทำการซ่อมแซมรักษาเป็นส่วน ๆ ได้เมื่อเกิดชำรุดหรือเจ็บป่วย (ธัญญาวรรณ กาญจนอลงกรณ์, 2542: 16-18)

นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญจากวงการแพทย์และที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นสถาบัน และบุคคลได้นำเสนอแนวคิดสำคัญของสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกไว้หลากหลายทัศนะดังนี้คือ

สถาบัน

วงการแพทย์อเมริกัน ให้ทัศนะที่เกี่ยวกับแนวคิดสำคัญของสุขภาพทางเลือกไว้ว่า (ข่าวอินเตอร์เน็ต CNN อ้างถึงใน รจนโรจน์, 2541: 29)

- เชื่อว่าร่างกายมนุษย์เป็นองค์รวม (Holism) คือ มีความเชื่อมโยงกับอารมณ์ ภาวะของจิตใจ ลักษณะของอาหาร การดำรงชีวิต ดังนั้นการดูแลคนไข้จึงดูในลักษณะรวม และเชื่อว่าร่างกายมีความสามารถพิเศษที่สามารถกลับคืนสู่สภาพปกติได้เองโดยธรรมชาติ

กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม กล่าวว่าจุดเด่นของศาสตร์สุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่เป็นแบบ “องค์รวม” ซึ่งอยู่บนพื้นฐานดังต่อไปนี้ (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 2)

- สุขภาพองค์รวมให้คุณค่าของคำว่า “สุขภาพ” โดยเน้นที่การปรับ แก้ไข และพัฒนาให้เกิดการมีสุขภาพที่ดีอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังเน้นการให้คุณค่าต่อการดำรงชีวิต การป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพ เมื่อเกิดความเจ็บป่วยจะใช้หลักการแบบองค์รวมในการรักษา โดยการเยียวยาแบบธรรมชาติ (Natural healing system)

บุคคล

Jonas and Levin ได้เสนอทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญของศาสตร์สุขภาพทางเลือกไว้ดังนี้คือ (Jonas and Levin, 1999: 4-6)

- เป็นทางเลือกหนึ่งในการรักษาที่เหมาะสมกับผู้ป่วยซึ่งเป็นโรคเรื้อรัง มีวิธีการรักษาอย่างเป็นระบบครอบคลุมพื้นฐาน 5 อย่าง คือ การจัดการกับความเครียด เรื่องของจิตวิญญาณ เรื่องของอาหารและโภชนาการ การออกกำลังกาย การจัดการกับอาการเสพติด และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

กรรม โดยคำนึงถึงการเกิดผลกระทบข้างเคียงต่อผู้ป่วยน้อยที่สุด นอกจากนี้ยังตระหนักถึงการบำบัดโรคอย่างไรให้สัมพันธ์กับทั้งภายในและภายนอกของจิตวิญญาณ และมีลักษณะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดและความเชื่อในเรื่องธรรมชาติ

วีรวัฒน์ พันธุ์ครุฑ (2543) เสนอแนวคิดสำคัญเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกไว้ดังนี้

-สุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก มองเรื่องสุขภาพว่าเป็นเรื่องทางเลือกและมีลักษณะพหุลักษณะ ผู้คนสามารถเลือกหนทางที่คิดว่าดีและเหมาะสมในการรักษาสุขภาพ นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมสุขภาพให้มีระบบภูมิคุ้มกันที่แข็งแรง สามารถต้านโรคได้เองโดยพึ่งยา น้อยที่สุด โดยการบำบัดแบบมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เช่น การให้กำลังใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล และความเป็นชุมชน เป็นต้น

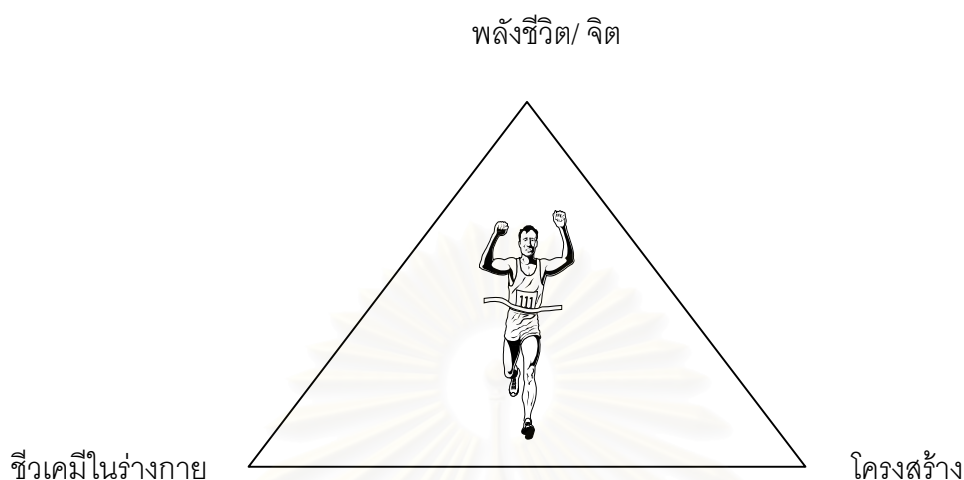
สรจักร ศิริบริรักษ์ (2545) กล่าวถึงแนวคิดสำคัญของสุขภาพทางเลือกไว้ดังนี้

-สุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นการแพทย์แบบองค์รวม ที่ให้ความสนใจผู้ป่วยอย่างรอบด้านทั้งสภาพร่างกาย จิตใจ สังคม ความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อม ขณะที่แพทย์แผนปัจจุบันจะมองเน้นเฉพาะอวัยวะที่เจ็บป่วย นอกจากนี้ผู้ป่วยยังสามารถมีส่วนร่วมในการรักษาและตัดสินใจด้วยตนเองได้ รวมทั้งเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่า

นายแพทย์จักรกฤษณ์ ภูมิสวัสดิ์ (2545)

- เป็นการดูแลร่างกายให้อยู่ในภาวะสมดุลในลักษณะ Holistic care คือดูแลหลายองค์ประกอบผสมกันไปในเวลาเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย 1. สมดุลด้านชีวเคมีในร่างกาย ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางอาหารและโภชนาการ 2. สมดุลด้านพลังชีวิต/จิต ซึ่งเป็นเรื่องของพลังชีวิตที่ไหลเวียนทั่วร่างกาย เช่น พลังจักรวาล พลังโยเร การทำสมาธิ เป็นต้น 3. สมดุลด้านโครงสร้าง เป็นการปรับสมดุลโครงสร้างของ ร่างกายโดยยึดหลักการที่ว่าโครงสร้างของกระดูกไขข้อ รวมทั้งกล้ามเนื้อที่ยึดระบบกระดูกเข้าด้วยกัน หากบิดเบี้ยว ผิดรูปจะส่งผลให้มีปัญหาต่อสุขภาพตามมา กิจกรรมที่เป็นการปรับสมดุลโครงสร้างได้แก่ การนวด การแพทย์โคโรแพรคติก และการกดจุด เป็นต้น ซึ่งภาวะสมดุลทั้ง 3 องค์ประกอบดังกล่าวได้จัดแสดงไว้ในภาพต่อไปนี้

Traid of Health

รูปที่ 2 องค์ประกอบ 3 ประการที่จะนำไปสู่การมีสุขภาพดี (จักรกฤษณ์ ภูมิสวัสดิ์,
สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2545)

จากการที่มีผู้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดสำคัญของสุขภาพทางเลือกไว้ต่าง ๆ กัน ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ พบว่าส่วนใหญ่มีลักษณะคล้ายคลึงกันคือ การมีสุขภาพที่ดีจำเป็นต้องอาศัยความเกี่ยวโยงกันของปัจจัยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นองค์รวม (Holism หรือ Holistic care หรือ Holistic medicine) ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไม่สามารถแยกส่วนใดส่วนหนึ่งออกจากกันได้ โดยมุ่งเน้นในเรื่องความรับผิดชอบต่อคนไข้ที่จะต้องตระหนักและปฏิบัติตนเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของตนในการดำเนินชีวิต ตั้งแต่เรื่องของการจัดการกับอารมณ์ พฤติกรรมการบริโภคอาหาร ตลอดจนการออกกำลังกาย ดังนั้น ผู้ป่วยจึงสามารถมีส่วนร่วมในวิธีการรักษาและตัดสินใจได้ด้วยตนเอง มากกว่าการพึ่งยาหรือบุคลากรทางการแพทย์ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยหลักการที่อยู่บนพื้นฐานของความคิดความเชื่อในเรื่องธรรมชาติบำบัด

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดในข้างต้น ทำให้เราสามารถระบุขอบเขตเนื้อหาของสุขภาพทางเลือกได้ดังนี้ (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมวัฒนธรรม, 2543 ; สุทธิณัฐร์ หลักชัยกุล , 2544 ; เพ็ญนิภา ทวีทรัพย์เจริญ, ม.ป.ป. อ้างถึงใน วีระสิงห์ เมืองมัน, 2544)

1.กลุ่มการใช้พลังแม่เหล็ก หรือพลังแม่เหล็กไฟฟ้าชีวภาพในการปรับสมดุลของสนามพลังในร่างกาย เช่น การบำบัดด้วยพลังปรมาณ การรักษาโรคด้วยแม่เหล็ก การสัมผัสที่ช่วยรักษาโรคไฟฟ้าบำบัด โยธา พลังจักรวาล และพลังแสงออโร่า

2.กลุ่มการปรับเปลี่ยนวิถีบริโภคอาหาร โภชนาการและวิถีชีวิต (Diet Nutrition and Lifestyles) หรือ การใช้กระบวนการทางอาหารและโภชนาการในการป้องกันปัญหาความเจ็บป่วย เช่น อาหารสูตรข้าว อาหารมังสวิวัติ วิตามินบำบัด อาหารต่อต้านมะเร็ง การอดอาหาร การกินอาหาร ปรับตามธาตุ และแมคโครไบโอติกส์

3.กลุ่มการใช้วิธีควบคุมจิตและกาย (Mind/Body Control or Mind/Body/Spirit therapies) การทำสมาธิ การรักษาโรคด้วยการสะกดจิต การฝึกจิต กระบวนการเปลี่ยนบุคลิกภาพสี่ระดับ ฤกษ์ตัดตน และศิลปะบำบัด

4.กลุ่มการบำบัดด้วยสารเภสัชวิทยาและสารชีวภาพต่างๆ (Pharmacological and Biological Treatment) เช่น การแพทย์สมุนไพร รูปแบบอื่น ๆ เช่น บั๊สสภาวะบำบัด วารีบำบัด การประคบ การรักษาด้วยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy) และลดความอ้วนด้วยกรดอะมิโน

5.กลุ่มการบำบัดทางโครงสร้างและพลังชีวิต การออกกำลังกาย (Structural and Energetic therapies or Bodywork/Body therapies or Exercise) หรือ การใช้การสัมผัสและมือแทนเครื่องมือ ในการวินิจฉัยและบำบัดโรค (Manual Healing) เช่น การฝังเข็ม การนวด กายภาพบำบัด การนวด เพื่อการกีฬา การนวดแผนไทย การนวดเพื่อผู้สูงอายุ การนวดทารก การนวดกระดูกสันหลังแบบ เน็ดเวิร์ค และการจับกระดูก

6. รูปแบบอื่น ๆ เช่น การยืดอายุ การแพทย์แผนออกสทีโอพาธี คิเนซีโอดีโยปีประยุกต์ มาน ตาศึกษา อายุรเวทของมหาฤกษ์ เคชีบำบัด และการรักษาโรคด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันแบบลิวิง สตัน เป็นต้น

แนวโน้มการใช้บริการสุขภาพทางเลือกในต่างประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี ค.ศ.1990-1997 ประชาชนเริ่มสนใจที่จะใช้วิธีการ บำบัดตามแบบสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34 เป็นร้อยละ 42 โดยมี ผู้ที่เข้ารับการรักษาในระบบดังกล่าวจากเดิม 400 ล้านคน เพิ่มจำนวนขึ้นมากกว่า 600 ล้านคน ต่อปี (Jonas and Levin, 1999: 2)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่ระบุว่าคนอเมริกันนิยมใช้บริการสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก มากกว่าไปพบแพทย์แผนปัจจุบัน จากการศึกษาของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด พบว่า 4 ใน 10 คนของคนอเมริกันเลือกใช้ทางเลือกอย่างน้อย 1 วิธีในการบำบัดโรค ผู้ป่วยที่เป็นโรคร้ายแรงจะนิยมใช้ การรักษาแผนปัจจุบันกับทางเลือกควบคู่ไปด้วยกัน โดยผู้หญิงนิยมรักษาในแบบทางเลือกมากกว่าผู้ ชาย (วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ, 2543: 75)

จากการสำรวจแนวโน้มการใช้บริการการแพทย์ทางเลือกในสหรัฐอเมริกา (พ.ศ.2533-2539) พบว่าค่าใช้จ่ายและการใช้บริการทางการแพทย์ทางเลือกเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัดระหว่างปี พ.ศ.2533-2539 และสรุปผลการศึกษา ดังนี้ (Eisenberg, David M., 1997 อ้างถึงใน กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 11-13)

- กลุ่มประชากรที่ศึกษามีการใช้บริการสุขภาพทางเลือกในการบำบัดรักษาอย่างน้อย 1 ใน 16 ประเภท ในช่วงปีที่ผ่านมา เพิ่มขึ้นจากร้อย 33.8 ในปี พ.ศ.2533 เป็นร้อยละ 42.1 ในปี พ.ศ.2539

- ประเภทของบริการที่เพิ่มสูงสุดคือ การใช้ยาสมุนไพร (Herbal medicine) การนวด (Massage) การใช้วิตามินในการบำบัดในปริมาณที่สูง (Megavitamin) กลุ่มช่วยเหลือตนเอง (Self-help groups) สูตรตำรับพื้นบ้าน (Folk remedies) การใช้พลังในการเยียวยา (Energy healing) และโฮมิโอพาที (Homeopathy) หรือการรักษาโดยการกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน

- โอกาสที่น่าจะเป็นไปได้ของผู้ใช้บริการไปพบผู้ให้บริการเวชปฏิบัติทางสุขภาพทางเลือก(เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 36.3 เป็นร้อยละ 46.3 (อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $p=0.002$)

- ไม่มีความแตกต่างในช่วงการสำรวจทั้ง 2 ช่วง ที่บริการสุขภาพทางเลือกถูกเลือกใช้สำหรับการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย เรื้อรังมากที่สุด ซึ่งรวมถึงปัญหาการปวดหลัง ความกระวนกระวาย ความเครียด และอาการปวดศีรษะ

- มีความเปลี่ยนแปลงลดลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในอัตราการเปิดเผยการใช้บริการ สุขภาพทางเลือกระหว่างช่วงการสำรวจทั้ง 2 ช่วง คือร้อยละ 39.8 และร้อยละ 38.5 ในปี พ.ศ.2533 และ พ.ศ.2539 ตามลำดับ

- ค่าใช้จ่ายที่ประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายสำหรับบริการสุขภาพทางเลือก เปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($p= .36$) ร้อยละ 64.0 ในปี พ.ศ.2533 เป็นร้อยละ 58.3 ในปี พ.ศ.2539 ตามลำดับ

- การสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของประชากรอเมริกันเพิ่มเติมพบว่าจำนวนครั้งทั้งหมดของการไปพบผู้ให้บริการเวชปฏิบัติทางสุขภาพทางเลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 47.3 หรือจำนวน 427 ล้านครั้ง ในปี พ.ศ.2533 เป็นจำนวน 629 ล้านครั้งในปี พ.ศ.2539 ซึ่งมากกว่าจำนวนครั้งทั้งหมดที่ประชาชนอเมริกันได้ไปพบแพทย์ระดับปฐมภูมิ (Primary care physicians)

- ในปี พ.ศ.2539 พบว่าประชากรผู้ใหญ่ประมาณ 15 ล้านคนได้รับใบสั่งยาสำหรับการรักษาด้วยสูตรยาสมุนไพร และ/หรือวิตามินในปริมาณที่สูง (หรือร้อยละ 18.4 ของผู้ใช้ใบสั่งยาทั้งหมด)

- ประมาณการค่าใช้จ่ายที่จ่ายให้กับผู้ประกอบวิชาชีพเวชปฏิบัติทางสุขภาพทางเลือกเพิ่มขึ้นร้อยละ 45.2 ระหว่างปีพ.ศ.2533-2539 หรือประมาณ 21.2 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี พ.ศ.2539 ซึ่ง

ในจำนวนนี้ประชาชนต้องเสียค่าใช้จ่ายเอง สำหรับการให้บริการในโรงพยาบาลในระบบการแพทย์กระแสหลักทั้งหมดทั่วประเทศสหรัฐ

กล่าวโดยสรุป การบำบัดรักษาโดยใช้ศาสตร์สุขภาพทางเลือก/ การแพทย์ทางเลือกกำลังได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในระดับประเทศทั้งจากสื่อมวลชน องค์กรของรัฐ และสาธารณชน ในการสำรวจประชามติของประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี พ.ศ.2533 พ.ศ.2537 และ พ.ศ.2539 เกี่ยวกับความชุกชุม และแบบแผนของการใช้บริการสุขภาพทางเลือก รวมถึงค่าใช้จ่ายสำหรับสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกได้แสดงให้เห็นถึงสถานะการดำรงอยู่จริง ในระบบบริการสาธารณสุขของประเทศที่กำลังเติบโตขยายตัวของกรให้บริการ ในขณะที่เดียวกันกับที่โรงเรียนแพทย์ 27 แห่งในสหรัฐได้บรรจุหลักสูตรวิชาการแพทย์ทางเลือกด้วย เช่น โรงเรียนแพทย์แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เป็นต้น นอกจากนี้พบว่าการแพร่ขยายของระบบสุขภาพทางเลือก/ การแพทย์ทางเลือกในประเทศยุโรปและเอเชียมีแนวโน้มสูงขึ้น กล่าวคือ ประมาณร้อยละ 25-75 ของประชากรประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ฟินแลนด์ และอิสราเอลที่หันมานิยมใช้บริการในระบบสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือก โดยที่ในประเทศอังกฤษและเยอรมันประชาชนสามารถเบิกคืนค่าบริการโฮมิโอพาตี (การรักษาโดยการกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน) ได้จากระบบประกันสุขภาพโดยระบบสาธารณสุขแห่งชาติ (National Health Service) และจากบริษัทเอกชน ตามลำดับ ประเทศญี่ปุ่นเองต้องใช้งบประมาณ 1.3 ล้านล้านเยนต่อปีสำหรับการรักษาพยาบาลโดยใช้สมุนไพร ซึ่งในระบบบริการสาธารณสุขแห่งประเทศญี่ปุ่น (Japanese National Health Service) ให้การยอมรับมากกว่า 147 สูตรตำรับ ดังนั้นถ้านับรวมประชากรของประเทศจีนและอินเดียซึ่งโดยส่วนใหญ่ยังคงใช้ศาสตร์การแพทย์แผนประเพณีของตน (การแพทย์จีน และการแพทย์อายุรเวท) ในการดูแลรักษาสุขภาพแล้ว ก็ถือว่าในขณะนี้ประชากรกว่า 2 พันล้านคนทั่วโลกที่มีประสบการณ์การใช้การดูแลสุขภาพหรือการแพทย์ทางเลือก (ปัทมวดี กสิกรรม, 2545: 77)

แนวโน้มการให้บริการสุขภาพทางเลือกในประเทศไทย

ในขณะที่พบว่าสังคมไทยมีค่านิยมในการบริโภคและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากตะวันตกตามกระแสบริโภคนิยมและวัตถุนิยมที่ขาดการกลั่นกรองและเลือกใช้อย่างเหมาะสม จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพ เช่น การมีพฤติกรรมบริโภคไขมันมากเกินไปจนความจำเป็น รวมทั้งขาดการออกกำลังกาย จากแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 9 (2544-2549) ระบุว่าคนไทยเพียงร้อยละ 34.7 ในปี พ.ศ. 2541 ที่มีการออกกำลังกายเป็นประจำ จึงเป็นสาเหตุทำให้เกิดอุบัติการณ์ของโรคหัวใจและหลอดเลือด โรคไขมันในเลือดสูง โรคความดันโลหิตสูง โรคเบาหวาน โรคมะเร็ง

และโรคอ้วน นอกจากนี้ยังพบสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับเรื่องระบบสุขภาพของไทยอีกหลายประการ คือ (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9,2544)

1. สถานการณ์ปัญหาสุขภาพของคนไทย เรื่องการใช้ยาและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสม ซึ่งนอกจากจะสิ้นเปลืองในเชิงเศรษฐกิจแล้ว ยังทำให้โรคติดต่อบางโรคที่เคยรักษาได้ง่ายกลับรักษายากขึ้น เนื่องจากเชื้อที่ก่อโรคเกิดการดื้อยา เช่น วัณโรค ไข้มาเลเรีย
2. สถานการณ์ระบบบริการสุขภาพที่ยังขาดประสิทธิภาพ ซึ่งบริการสุขภาพที่ประชาชนได้รับมักเป็นบริการการรักษาพยาบาลที่มุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ คือ การซ่อมสุขภาพมากกว่าที่จะเป็นการสร้างเสริมสุขภาพ การเน้นการรักษาโรคและเน้นบทบาทของบุคลากรทางการแพทย์เป็นการลดทอนขีดความสามารถในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน จนกลายเป็นค่านิยมที่ยึดติดอยู่กับเทคโนโลยีการแพทย์ขั้นสูงและแพทย์ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางของสังคมไทย นอกจากนี้การใช้จ่ายมากเกินจำเป็นซึ่งมี มูลค่ากว่า 8 หมื่นล้านบาทต่อปี
3. ระบบบริการสุขภาพมีลักษณะแยกส่วน เป็นการดูแลสุขภาพตามการแพทย์สมัยใหม่ซึ่งเป็นการรักษาใช้ ไม่ใช่รักษาคน ได้ละเลยมิติของความเป็นมนุษย์ และจิตวิญญาณเกือบสิ้นเชิง ทำให้ขาดคุณภาพในการสร้างสุขภาพที่เป็นองค์รวม รวมทั้งขาดทิศทางการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาสุขภาพและสถานการณ์แวดล้อม การบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรยังด้อยประสิทธิภาพ

จากสาเหตุทั้งหมดที่กล่าวมานี้ มีส่วนทำให้ประชาชนแสวงหาทางเลือกอื่น ๆ นอกเหนือจากการแพทย์แผนปัจจุบัน ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการแพทย์แผนปัจจุบันเองก็ไม่สามารถรักษาโรคต่าง ๆ เหล่านี้ให้หายขาดได้ และยังมีข้อจำกัดในการสนองความพึงพอใจของผู้ป่วยที่มีปัญหาจากโรคต่าง ๆ ในขณะเดียวกันประชาชนมีทัศนคติว่าการแพทย์แผนปัจจุบันมีประสิทธิภาพสูงเฉพาะในกลุ่มโรคปัจจุบันและโรคติดต่อต่าง ๆ ทำให้การแพทย์และศาสตร์สุขภาพทางเลือกที่เสนอแนวคิดและทางออกซึ่งแตกต่างต่อปัญหาสุขภาพเหล่านี้ ได้กลายเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชนมากขึ้น อีกทั้งสังคมไทยมีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาด้านการแพทย์และสาธารณสุขที่สั่งสมกันมานาน ในขณะเดียวกันก็เป็นสังคมที่เปิดรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ มาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น ในด้านสุขภาพสังคมไทยมีระบบการแพทย์แบบพหุลักษณะ คือ มีการแพทย์หลายระบบที่ดำรงอยู่ร่วมกัน กระแสการใช้ภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน การใช้สมุนไพร การนวดไทย และการดูแลสุขภาพแบบธรรมชาติของสังคมไทยทำให้ประชาชนตื่นตัวต่อทางเลือกด้านสุขภาพมากขึ้น (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9,2544; กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543)

ในช่วงกลางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 กระทรวงสาธารณสุข ได้ก่อตั้งองค์การหนึ่งขึ้นมา ชื่อว่า **สถาบันการแพทย์แผนไทย** สังกัดกรมการแพทย์ สถาบันนี้มีบทบาทหลักในการเป็นศูนย์กลางการพัฒนาการประสานงานสนับสนุนและให้ความร่วมมือด้านการแพทย์แผนไทยโดยให้ความสำคัญ การฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาไทยเป็นหลัก

ด้วยเหตุที่กระแสการตื่นตัวของประชาชนในเรื่องสุขภาพทางเลือก/การแพทย์ทางเลือกมีเพิ่มมากขึ้นดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อบุคลากรทางการแพทย์ซึ่งจะต้องตอบคำถามหลาย ๆ คำถามเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติเหล่านั้น กระทรวงสาธารณสุขจึงได้จัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกแบบผสมผสานเพื่อการดูแลสุขภาพประชาชน เมื่อต้นปี พ.ศ.2542 ซึ่งคณะกรรมการชุดดังกล่าวได้จัดประชุมวิชาการเรื่อง **การแพทย์แบบผสมผสานและโรคมะเร็ง** เมื่อวันที่ 17 มีนาคม พ.ศ.2542 โดยมีสาระสำคัญเป็นการกำหนดแนวทางซึ่งถือเป็นมติในการพัฒนาการแพทย์ทางเลือกร่วมกันดังนี้ (วิระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ, 2543: 77-78)

1.กำหนดวิสัยทัศน์ 3 ประการในเรื่องการแพทย์แบบผสมผสาน ได้แก่ การให้ความสำคัญกับการแพทย์แบบผสมผสาน การให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพชีวิตของผู้ป่วย และการให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทุกระดับ

2.ที่ประชุมเห็นว่าข้อมูลทางวิชาการ และข้อมูลเชิงประสบการณ์ที่วิทยากรนำเสนอมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ให้บันทึกรวบรวมจัดพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้างต่อไป

3.ที่ประชุมมีความชื่นชมกับการริเริ่มนำเอาการแพทย์แบบผสมผสานไปใช้ในสถานพยาบาล

4.ที่ประชุมเห็นชอบกับข้อเสนอให้นำเอาวิธีการดูแลรักษาพยาบาลบางแนว เช่น ชีวจิต มาเป็นโครงการนำร่องในโครงการการแพทย์แบบผสมผสานของไทย

5.ที่ประชุมเห็นว่าการจัดทำคู่มือ เพื่อประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันและใช้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมเผยแพร่การแพทย์แบบผสมผสานต่อไป

6.จัดตั้งศูนย์หรือสถาบันนโยบายเวชศาสตร์บูรณาการหรือชื่ออย่างอื่นโดยมีหน้าที่ 3 ประการ คือ รวบรวมองค์ความรู้ในเรื่องวงการแพทย์ผสมผสานทั้งหมด ส่งเสริมการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และเผยแพร่ความรู้ด้านนี้ให้กว้างขวางออกไปในรูปแบบต่าง ๆ

แหล่งสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเลือก

ในการแสวงหาคำตอบทางสุขภาพระหว่างผู้เจ็บป่วยที่มีปัญหาสุขภาพกับหน่วยงาน หรือองค์การที่มีหน้าที่ในการให้คำปรึกษา และแนะนำปัญหาสุขภาพ โดยมีสื่อที่ทำหน้าที่เผยแพร่สารนิเทศดังกล่าว ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ ฐานข้อมูลออนไลน์ (Online database) นิตยสาร เว็บไซต์ทางสุขภาพทางเลือก เช่น การถามตอบปัญหาสุขภาพทางเว็บไซต์ไทยคลินิก และฮอตไลน์สุขภาพ

ต่าง ๆ โดยรูปแบบของการเผยแพร่สารนิเทศเกี่ยวกับสุขภาพ มีความครอบคลุมหลายเรื่องด้วยกัน ได้แก่ การใช้กลยุทธ์ในการผสมผสานข้อมูลข่าวสาร และความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนา ด้านสุขภาพเข้ากับความเป็นจริงโดยมีเป้าหมายชัดเจน ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์เพื่อสุขภาพ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร หรือวารสารต่าง ๆ รวมถึงการใช้สื่อประสม หรือเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ ๆ เช่น การสื่อสารผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การสื่อสารผ่านดาวเทียม จะช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล ด้านสุขภาพได้ง่ายขึ้น กล่าวโดยสรุป สามารถจำแนกสื่อที่เป็นตัวกลางในการเผยแพร่สารนิเทศ สุขภาพทางเลือกได้เป็น 4 ประเภทดังนี้ (ณัฐพรรณ ศรีमुख, 2541: 89; กลุ่มนโยบายสาธารณสุข ด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 31; สุภิญญา หักชัยกุล, 2544: 5)

1. สื่อมวลชน ได้แก่ รายการวิทยุ หรือโทรทัศน์
2. สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วารสาร นิตยสาร และหนังสือ
3. สื่อบุคคล ได้แก่ บุคคล หรือ กลุ่มบุคคลที่ใช้ศาสตร์สุขภาพทางเลือกในการบำบัดรักษา
4. สื่อ อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ ฐานข้อมูลออนไลน์ และเครือข่ายอินเทอร์เน็ต

สื่อมวลชน ที่ทำหน้าที่เผยแพร่สารนิเทศด้านสุขภาพ ซึ่งได้แก่รายการวิทยุ และโทรทัศน์ ปรากฏว่าในปี พ.ศ.2539 บาหยัน อิมสำราญ ได้ศึกษาถึง “อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อการเรียนรู้ เรื่องการดูแลสุขภาพของตนเอง” จากผลการศึกษาพบว่าประชาชนรับข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพจาก โทรทัศน์และวิทยุ โดยมีความถี่ในการรับข่าวสารบ่อยมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 15.7 และ 9.0 ตาม ลำดับ ซึ่งการเปิดรับสารเกี่ยวกับสุขภาพผ่านสื่อมวลชนมีข้อดีคือ ลักษณะการนำเสนอของสื่อ โทรทัศน์จะมีความโดดเด่นในด้านภาพที่มีความสวยงามสะดุดตา มีลีลาในการนำเสนอได้หลายรูปแบบ โดยเฉพาะโทรทัศน์ที่มีทั้งภาพและเสียงซึ่งมีอิทธิพลต่อการโน้มน้าวใจให้มีอารมณ์ความรู้สึก คล้อยตามได้โดยง่าย (บาหยัน อิมสำราญ, 2539: 58 ; ณัฐพรรณ ศรีमुख, 2541: 94)

สื่อสิ่งพิมพ์ ประชาชนรับได้ข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพจากหนังสือพิมพ์โดยมีความถี่ในการ รับบ่อยมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 30.5 รองลงมาคือ พ็อกเก็ตบุ๊กร้อยละ 17.1 และนิตยสารร้อยละ 16.9 ตามลำดับ และเมื่อพิจารณาเนื้อหาของสารนิเทศที่เกี่ยวกับสุขภาพที่เปิดรับ กลุ่มตัวอย่าง เกือบทั้งหมดเลือกเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพที่มีเนื้อหาด้านการดูแลสุขภาพสุขภาพของตนเอง (บาหยัน อิมสำราญ, 2539: 58) จากผลการศึกษาดังกล่าวพบว่า สื่อสิ่งพิมพ์อย่างเช่นหนังสือ และหนังสือพิมพ์ เป็นสื่อสารนิเทศประเภทหนึ่ง que เข้าถึงประชาชนได้มากที่สุดในการเผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารทางด้านสุขภาพ สำหรับเนื้อหาด้านการดูแลสุขภาพ สุขภาพของตนเองซึ่งกลุ่มตัวอย่างเกือบ ทั้งหมดเลือกที่จะเปิดรับนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดสำคัญของศาสตร์สุขภาพทางเลือก/การ แพทย์ทางเลือก ซึ่งเน้นให้ผู้ป่วยพึ่งพาตนเองมากกว่าที่จะให้ความสำคัญกับยาหรือบุคลากรทางการแพทย์ นอกจากสารนิเทศเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่อยู่ในรูปแบบหนังสือ ซึ่งได้รับความนิยมจาก

ประชาชนค่อนข้างสูงแล้ว สารนิเทศสุขภาพทางเลือกที่อยู่ในรูปของบทความ หรือคอลัมน์ต่าง ๆ ที่ดี พิมพ์ในวารสารและนิตยสารเพื่อสุขภาพ ก็ได้รับความนิยมไม่ต่างกัน ยกตัวอย่างเช่น (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 32)

- คอลัมน์“ฉลาดบริโภค” โดย ดร.วินัย ดะลันท์ จากเนชั่นสุดสัปดาห์
- คอลัมน์“ธรรมชาติบำบัด” โดย นพ.บรรจบ ชุณหสวัสติกุล ในมติชนสุดสัปดาห์
- คอลัมน์“สุขภาพกับการแพทย์นอกระบบ” ของสุวิทย์ ปรัชญาปารมิตา ในนิตยสารเปรียวรายปักษ์ (ปัจจุบันหมดวาระแล้ว ผู้เรียบเรียงกำลังรวมเล่มและจัดพิมพ์เป็นหนังสือ)
- คอลัมน์สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญหรือประชาชนที่มีประสบการณ์ด้านศาสตร์สุขภาพทางเลือกในนิตยสารผู้หญิงต่าง ๆ เช่น นิตยสารเปรียวรายปักษ์ นิตยสารดิฉัน และนิตยสารแพรว เป็นต้น
- บทความเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกสาขาต่าง ๆ ในวารสารชีวิต หมออนามัย นิตยสารใกล้หมอ และหมอชาวบ้าน เป็นต้น

สื่อบุคคล ซึ่งประกอบด้วยบุคคลในครอบครัว เช่น บิดามารดา สามี ภรรยาและญาติพี่น้อง หรือกลุ่มเพื่อนร่วมงาน เพื่อนฝูงและเพื่อนบ้าน โดยที่รูปแบบของการเผยแพร่สารนิเทศสุขภาพทางเลือกผ่านสื่อบุคคลจะมีผลต่อผู้รับสารให้เปลี่ยนแปลงทัศนคติได้มาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะรูปแบบการใช้สื่อบุคคลที่มีลักษณะเป็นการพูดจาแนะนำหรือพูดคุยกันมากกว่าซึ่งเป็นรูปแบบที่อาจก่อให้เกิดการต่อต้านได้ แต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีผู้นำผู้มีความรู้และความน่าเชื่อถือรวมทั้งมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมโดยแท้จริง จึงทำให้ประชาชนเกิดคล้อยตาม (ณัฐพรธรณ ศรีมุข, 2541: 89-95) นอกจากนี้ยังมีสื่อบุคคลประเภทกลุ่มสมาชิก เครือข่าย และกลุ่มองค์กรเอกชนที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ของศาสตร์สุขภาพทางเลือกต่างๆ เกิดขึ้น อาทิเช่น ชมรมชีวิตจิต กลุ่มราชาโยคะ และเครือข่ายชุมชนชาวอโศก เป็นต้น (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม , 2543: 24)

สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ประกอบด้วยสารนิเทศทางด้านสุขภาพทางเลือกซึ่งอยู่ในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์ และ อินเทอร์เน็ต โดยผ่านเครือข่ายของ World Wide Web ก็จัดเป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่แสวงหาข้อมูลข่าวสารด้านนี้ ให้สามารถเข้าถึงข้อมูลด้านสุขภาพที่ต้องการได้อย่างรวดเร็วโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ ซึ่งเรื่องนี้ Snow (1998) ได้กล่าวไว้ในบทความ “Alternative Medicine Information Source” ว่า เมื่อต้องการสารนิเทศที่เกี่ยวกับนักเวชปฏิบัติในการดูแลสุขภาพ หรือผู้วิจัยสาขาสุขภาพ สามารถค้นข้อมูลได้จาก ฐานข้อมูลใหญ่ทั้ง 4 ฐาน คือ MEDLINE, EMBASE, BIOSIS Previews และ SciSearch แต่ฐานข้อมูลทั้งสี่นี้บรรจุสารนิเทศออนไลน์ที่เป็นงานวิจัยทุกประเภทของการแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งถ้าผู้ใช้ต้องการสารนิเทศสุขภาพทางเลือกที่เป็นศาสตร์เฉพาะเจาะจง ก็สามารถค้นหาได้จากฐานข้อมูลดังต่อไปนี้ (Snow, 1998: 18-40)

MANITS เป็นฐานข้อมูลที่อยู่ใน DataStar และ Dialog (1997) เปลี่ยนชื่อมาจาก CHIROLARS ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกเรื่องโคโรแพรกติก (การจัดกระดูกสันหลัง) และศาสตร์สุขภาพทางเลือกในกลุ่มของการใช้มือและการสัมผัส รวมทั้งเรื่องธรรมชาติบำบัด

NAPRALERT (Natural Product Alert) คือแหล่งสารนิเทศสุขภาพทางเลือกที่จัดได้ว่าเป็นหัวใจสำคัญของนักวิจัยเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกในกลุ่มการรักษาด้วยสมุนไพร และสารเภสัชวิทยา (ethnopharmacology) หนังสือในสาขาเคมี เภสัชวิทยา เรื่องราวเกี่ยวกับส่วนต่างๆ ของสัตว์ที่นำมาใช้เป็นยา รวมทั้งตำนานเกี่ยวกับสารประกอบยาสมุนไพร จำนวน 129,000 ชนิดพืชสมุนไพร 48,000 ชนิด

The Cumulative Index to Nursing and Allied Health (CINAHL) ประกอบด้วยสารนิเทศเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกในกลุ่มการสัมผัสที่ช่วยรักษาโรค

PsycINFO เป็นแฟ้มข้อมูลที่บรรจสารนิเทศเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกในกลุ่มการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต เช่น การนั่งสมาธิ การใช้ Biofeedback machines การใช้จินตภาพ และความคิดเชิงบวก รวมถึงการบำบัดด้วยการสะกดจิต

IAC Health & Wellness Database ซึ่งเป็นฐานข้อมูลที่รวบรวมจดหมายข่าวและแผ่นพับจำนวนมากกว่า 550 ฉบับ ที่พิมพ์โดยกลุ่มสนับสนุนผู้ป่วย ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับโรค สภาวะการณทางการแพทย์ อาการป่วย การบำบัดทางเลือก และวิธีการป้องกันโรค

DIOGENES เป็นฐานข้อมูลที่บรรยายข้อกำหนดของผลิตภัณฑ์ยาในประเทศสหรัฐอเมริกา ฐานข้อมูลนี้รวบรวมรายชื่อตัวยาใหม่ ๆ ซึ่งได้รับการยอมรับว่าสนับสนุนกฎหมายเกี่ยวกับยาของสหรัฐอเมริกา

ฐานข้อมูลการวิจัยของ NCCAM (National Center for Complementary and Alternative Medicine) ซึ่งจัดทำโปรแกรมโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการจำแนกแยกแยะและจัดระบบข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ของ Complementary and Alternative Medicine เพื่อใช้เป็นแหล่งค้นคว้าข้อมูลสำหรับนักวิทยาศาสตร์ นักวิจัย นักเวชปฏิบัติทางการแพทย์ทางเลือกและสาธารณชนทั่วไป ในขณะนี้ NCCAM มีข้อมูลกว่า 100,000 ชิ้นที่เกี่ยวข้อง (<http://www.nccam.nih.gov> อ้างถึงใน กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: f)

สำหรับสารนิเทศสุขภาพทางเลือกที่ถูกลำเลียงผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือ World Wide Web สามารถค้นหาได้จากแหล่งต่างๆ เหล่านี้ เช่น (Jonas and Levin, 1999: 75)

1. MEDLINE จากเว็บไซต์ www.medline.nlm.nih.gov หรือ www.ncbi.nlm.nih.gov/PubMed ซึ่งจัดทำโดย National Library of Medicine PubMed (free internet access to MEDLINE)

2. CAM Citation Index จากเว็บไซต์ www.altmed.od.nih.gov/nccam/resources/cam-ci

จัดทำโดย Office of Alternative Medicine, NIH (ในขณะนี้คือ the National Center for Alternative & Complementary Medicine)

3. The Cochrane Library จากเว็บไซต์ www.nihs.go.jp/acc/cochrane/revabst/ccabout.htm ซึ่งเป็นของหน่วยงาน Cochrane Library's field group in CAM (CD-ROM available also)

4. Best Evidence Selection จากเว็บไซต์ www.webcom.com/mijjweb/jrnclcb/index/htm แหล่งที่มาคือ ACP Journal Club and Evidence-Based Medicine (CD-ROM available also)

5. Agency for Health Care Policy and Research (AHCPR) จากเว็บไซต์ www.ahcpr.gov แหล่งที่มาคือ Evidence-Based Practice Guideline Database

6. Focus on Alternative and Complementary Therapies (FACT) จากเว็บไซต์ www.exeter.ac.uk/FACT/ แหล่งที่มาคือ Quarterly Journal Club for CAM

นอกจากนี้ยังมีแหล่งสารนิเทศสุขภาพทางเลือกอื่นๆ ที่ได้รับการเผยแพร่ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต หรือเวปไซด์ไวด์เว็บอีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งไม่สามารถนำมากล่าวในที่นี้ได้ทั้งหมด รวมทั้งสารนิเทศที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพทางเลือกที่น่าสนใจเป็นตัวอย่างในข้างต้น ทำให้เห็นว่าปริมาณของสารนิเทศดังกล่าวมีจำนวนมากและเป็นแหล่งที่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย สอดคล้องกับสิ่งที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549 ว่าระบบข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยีสารสนเทศด้านสุขภาพของไทย มีการพัฒนาในด้านของความครอบคลุมในการรวบรวมข้อมูลสำคัญ นอกจากนั้นยังมีศักยภาพในการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ แต่ก็ยังมีปัญหาสำคัญคือ ระบบการจัดเก็บ ข้อมูลมีปริมาณมากและซ้ำซ้อน อีกทั้งขาดความถูกต้องน่าเชื่อถือของข้อมูล ข้อมูลข่าวสารด้านสุขภาพที่ส่งผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ไปสู่ประชาชนโดยตรงก็ยังคงขาดการคัดกรองอย่างเป็นระบบและไม่ทันกับสถานการณ์ (คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 2544: 10)

ในขณะที่นายแพทย์ Sampson ให้ทัศนะในเชิงวิจารณ์เกี่ยวกับหนังสือสุขภาพทางเลือกและความรับผิดชอบของบรรณารักษ์ในการประเมินค่าหนังสือประเภทนี้ว่า บรรณารักษ์ควรที่จะเป็นผู้ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้ เนื่องจากผู้ใช้คาดหวังว่าห้องสมุดคือสถานที่ที่ช่วยจัดหา สารนิเทศที่ถูกต้องแก่พวกเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งสารนิเทศที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับบุคคลและสาธารณสุข นอกจากนี้ Sampson ยังมีความเชื่อในเรื่องความถูกต้องของสารนิเทศด้านการแพทย์ว่ามักถูกทำให้เป็นเรื่องง่ายจนเกินไป บรรณารักษ์ไม่สามารถเข้าไปเองว่าสารนิเทศเหล่านั้นมีเหตุผลน่าเชื่อถือได้ แต่ควรจะขอคำแนะนำหรือฟังคำเตือนจากผู้ใช้เกี่ยวกับความผิดพลาด ความคิดเห็นที่มีลักษณะเป็นการโฆษณาเกินความจริง และคำโกหกเกี่ยวกับทรัพยากรสารนิเทศเหล่านั้น ซึ่งในฐานะบรรณารักษ์มืออาชีพจึงไม่สามารถละเลยการประเมินทุกอย่างที่เกี่ยวข้องไปได้ แต่คำวิจารณ์ดังกล่าวของนายแพทย์

Sampson อาจทำให้เขาลืมคิดว่แม้กระทั่งผู้ที่ปฏิบัติตามวิธีการแพทย์แผนปัจจุบัน ก็อาจมีการ หลอกลวงแอบแฝงอยู่ในนั้นด้วยเช่นกัน ทั้งนี้ผู้ใช้และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับห้องสมุด จะต้องมีความ เข้าใจเกี่ยวกับการจัดหาทรัพยากรสารสนเทศว่าไม่ใช่หน้าที่หลักของรัฐหรือห้องสมุด แต่นั่นคืองาน ของบรรณารักษ์ อย่างไรก็ตามการช่วยเหลือผู้ใช้อย่างเต็มที่และการใช้วิจารณ์เกี่ยวกับคำ วิพากษ์วิจารณ์ดังกล่าวถือเป็นสิ่งที่จะต้องกระทำอย่างละเอียดรอบคอบ (Berry III, 1994: 6)

ลักษณะหนังสือสุขภาพทางเลือก

หนังสือสุขภาพทางเลือกเป็นหนังสือที่มีความคล้ายคลึงกับหนังสือในหมวดสุขภาพทั่วไป แต่มีเนื้อหาที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำบัดโรคด้วยศาสตร์สุขภาพทางเลือกในกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีความ เฉพาะเจาะจงมากกว่า หนังสือสุขภาพทางเลือกหลายเล่มอาจไม่ปรากฏข้อมูลเกี่ยวกับผู้แต่ง ผู้ผลิต หรือลักษณะทางกายภาพที่เป็นรายการอ้างอิง ซึ่งหนังสือประเภทนี้มีส่วนประกอบสำคัญที่ ควรพิจารณา 5 ประการด้วยกัน คือ ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหา และลักษณะทาง กายภาพ

ผู้แต่ง

บรรณารักษ์จากสำนักพิมพ์เอกชนในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้แต่ง หนังสือ สุขภาพทางเลือกว่า ควรเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือซึ่งเป็นเรื่องที่สำคัญ อย่างยิ่ง เพราะนั่นคือกุญแจสำคัญในการตัดสินใจเลือกซื้อของผู้อ่าน (Dyer, 1998: 33) ในขณะที่ Foster (1999: 3) กล่าวถึงผู้แต่งหนังสือสุขภาพทางเลือกในบทความ "Choosing the Best in a World of Alternative" ไว้ว่า หนังสือสุขภาพทางเลือกหลายเล่มซึ่งแต่งโดยแพทย์และผู้ประกอบ อาชีพเกี่ยวกับสุขภาพในสาขาอื่น ไม่มีการระบุรายการอ้างอิงในหนังสือ ในทางตรงข้ามหนังสือ สุขภาพทางเลือกอีกหลายเล่มซึ่งแต่งโดยนักเวชปฏิบัติสุขภาพทางเลือกกลับระบุรายการอ้างอิงที่มา จากเอกสารงานวิจัยจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมี Bibel (2001: 18) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้แต่ง หนังสือสุขภาพทางเลือกว่า ผู้แต่งควรได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้ เจ็บ หรือปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ซึ่งหนังสือสุขภาพทางเลือกหลายเล่มที่ร่วมกันแต่งโดยแพทย์และผู้ ป่วย มักจะให้รายละเอียดที่เป็นการดูแลรักษาได้อย่างดีที่สุด

สำหรับหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเท่าที่สำรวจเบื้องต้น ประกอบด้วยผู้แต่ง ที่มีสถานภาพเป็นทั้งผู้ที่เขียนเรื่องเอง หรือบางทีอาจมีผู้แปลมาจากภาษาต่างประเทศ หรือมี บรรณารักษ์ที่ทำหน้าที่เรียบเรียงและแก้ไขต้นฉบับเดิมแล้วนำมาจัดพิมพ์ใหม่ โดยที่บางเล่มอาจ ระบุประวัติเกี่ยวกับผู้แต่งซึ่งมาจากหลากหลายสาขาอาชีพ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วมักจะเป็นผู้ที่ประกอบ

วิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นักวิชาการในสาขาอื่น บุคคลทั่วไปที่สนใจซึ่งเป็นนักเวชปฏิบัติสุขภาพทางเลือก หรือแม้กระทั่งพระสงฆ์

ผู้ผลิต

องค์ความรู้ของศาสตร์สุขภาพทางเลือกที่เข้ามาในประเทศไทยในรูปแบบต่าง ๆ ได้รับการเผยแพร่ และกระจายเข้าสู่กระแสสังคมไทยในลักษณะต่าง ๆ โดยผ่านองค์กรเอกชน เช่น คลินิกสถานพยาบาล และสถานบริการสุขภาพเอกชน หรือผ่านระบบบริการสาธารณสุขของรัฐ เช่น กรมสุขภาพจิต กรมการแพทย์ กรมโรคติดต่อ กรมอนามัย สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และโรงพยาบาลศูนย์/ทั่วไป (กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม, 2543: 24-30) ซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความคล้ายคลึงกับรายงานการวิจัยที่ระบุถึงผู้ผลิตบทความวิจัยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกของจีน (Fan, 2001: 7) ว่าประกอบด้วยโรงพยาบาล และคลินิก โรงเรียนแพทย์ สถาบันวิจัยหน่วยงานทางทหารรวมทั้งโรงพยาบาลในสังกัด และหน่วยงานอื่น ๆ

จากการประมวลข้อมูลดังกล่าว สามารถแบ่งผู้ผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือกได้เป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ คือ

1. หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาล คลินิก สถานบริการสุขภาพเอกชน หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข หรือสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนเกี่ยวกับการแพทย์และสาธารณสุข เป็นต้น
2. หน่วยงานอื่น ๆ ซึ่งอยู่นอกเหนือจากที่กล่าวมาทั้งหมดในข้อแรก ยกตัวอย่างเช่น องค์กรทางศาสนา และสำนักพิมพ์เอกชน เป็นต้น

เนื้อหา

การแบ่งเนื้อหาของศาสตร์สุขภาพทางเลือก มีระบบต่าง ๆ ที่ช่วยในการจัดแบ่งเนื้อหา ดังนี้

1. การจัดแบ่งโดยกลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม (2543) ซึ่งแบ่งตามลักษณะเฉพาะของเทคนิควิธีการ ดังนี้คือ

กลุ่มที่ 1 Bioelectro magnetic Applications กลุ่มเทคนิคที่ใช้พลังแม่เหล็ก หรือพลังแม่เหล็กไฟฟ้าชีวภาพในการปรับสมดุลของสนามพลังในร่างกาย เช่น พลังแสงออรา พลังจักรวาล พลังปราณ พลังปิรามิด การรักษาโรคด้วยแม่เหล็ก และโยเร

กลุ่มที่ 2 Diet, Nutrition and Lifestyles การปรับพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหาร สารอาหารที่มีคุณค่า การปรับสมดุลของวิถีชีวิต และพฤติกรรมสุขภาพใหม่ เช่น อาหารต้านมะเร็ง การสวนล้างลำไส้ใหญ่ การล้างพิษ อาหารสูตรข้าว อาหารมังสวิรัต การบำบัดด้วยวิตามิน การอดอาหารเพื่อสุขภาพ แม็คโครไบโอติกส์ การบำบัดด้วยน้ำผักผลไม้ การบำบัดด้วยอาหารเสริม และการบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ

กลุ่มที่ 3 Mind/body control กลุ่มเทคนิคการฝึกความคิด การควบคุม การประสานจิตและกายให้สัมพันธ์กันอย่างสมดุล เช่น การบำบัดด้วยน้ำมันหอมระเหย การบำบัดโรคด้วยสมาธิ การรักษาสุขภาพจิต การรักษาด้วยการสะกดจิต การบำบัดแบบองค์รวม การใช้ Biofeedback machine การบำบัดด้วยสี การบำบัดด้วยอัญมณี การบำบัดโดยไสยศาสตร์ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การบำบัดด้วยจินตภาพและความคิดเชิงบวก ชีกง ใต้เก็ก โยคะ การบำบัดด้วยการสวดอ้อนวอน เทคนิคการผ่อนคลายความเครียด การบำบัดด้วยดนตรี การบำบัดตามหลักของเต๋า และการบำบัดตามหลักของเซน

กลุ่มที่ 4 Pharmacological and Biological Treatments กลุ่มเทคนิคการบำบัดและปรับ สมดุลร่างกายด้วยสารที่ออกฤทธิ์ทางยาและสารชีวภาพ เช่น การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาด้วยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน การบำบัดด้วยน้ำ การบำบัดด้วยความร้อน การบำบัดด้วยน้ำปัสสาวะ และการรักษาด้วยวิธีการกำจัดธาตุโลหะ

กลุ่มที่ 5 Structural and Energetic therapies/ Bodywork/ Body Therapies กลุ่มเทคนิคการบำบัดและปรับสมดุลโครงสร้างพื้นฐานพลังชีวิต และการออกกำลังกาย เช่น การนวด การนวดแบบกดจุด การกดจุด กดจุดสะท้อนประสาท การจับกระดูกสันหลัง ดุลยภาพบำบัด การนวดกระดูกสันหลังแบบเครือข่าย และการแพทย์แบบออสทีโอพาธี เป็นต้น

2. การจัดแบ่งศาสตร์สุขภาพทางเลือก ซึ่งกำหนดตามแนวทางในวิทยานิพนธ์ของ ฐฎิณัฎฐ์ หลักชัยกุล (2544: 14)

2.1 **อาหาร** เช่น อาหารสูตรข้าว อาหารมังสวิรัต วิตามินบำบัด อาหารต้านมะเร็ง การอดอาหาร และแม็คโครไบโอติกส์ เป็นต้น

2.2 **การออกกำลังกาย และการฝึกตน** เช่น ใต้เก็ก ชีกง โยคะ การเต้นแอโรบิกส์ การรำกระบอง การบำบัดโรคและกล้ามเนื้อด้วยการฝึกการหายใจ เป็นต้น

2.3 **ยา** เช่น การแพทย์สมุนไพร รูปแบบอื่น ๆ เช่น ปัสสาวะบำบัด วารีบำบัด การรักษาโรคด้วยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy) และลดความอ้วนด้วยกรดอะมิโน เป็นต้น

2.4 **พลัง** เช่น การฝังเข็ม การบำบัดด้วยพลังปรมาณ การรักษาโรคด้วยแม่เหล็ก การสัมผัสที่ช่วยรักษาโรค ไฟฟ้าบำบัด โยเร พลังจักรวาล และพลังแสงออรา เป็นต้น

2.5 **การฝึกความคิด** เช่น การทำสมาธิ การรักษาโรคด้วยการสะกดจิต การฝึกคุมจิต กระบวนการเปลี่ยนบุคลิกภาพสี่ระดับ และศิลปะบำบัด เป็นต้น

2.6 **การนวด และการสัมผัส** เช่น กายภาพบำบัด การนวดเพื่อการกีฬา การนวดแผนไทย การนวดผู้สูงอายุ การนวดทารก การนวดกระดูกสันหลังแบบเน็ตเวิร์ค และการจับกระดูก เป็นต้น

2.7 รูปแบบอื่น ๆ เช่น การยืดอายุ การแพทย์แผนออสทีโอพาธี คิเนซีโอโลยีประยุกต์ มานตาศึกษา อายุรเวชของมหาฤาษี เคชีบำบัด และการรักษาโรคด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันแบบ ลีฟวิงสตัน เป็นต้น

3. การจัดแบ่งตามแนวทางของแพทย์หญิงเพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทย ที่แบ่งสาขาต่าง ๆ ของศาสตร์สุขภาพทางเลือกของไทย (การแพทย์แผนไทย) ไว้ดังนี้ คือ (เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, ม.ป.ป. อ้างถึงใน วีระสิงห์ เมืองมัน, 2544)

- 3.1 การวิเคราะห์โรคตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทย
- 3.2 การให้สมุนไพรรักษา
- 3.3 การนวด
- 3.4 ฤาษีดัดตน
- 3.5 การประคบ
- 3.6 การอบสมุนไพร
- 3.7 การกินอาหารปรับตามธาตุ

จากหลักเกณฑ์การแบ่งเนื้อหาศาสตร์สุขภาพทางเลือกทั้ง 3 เกณฑ์ดังที่กล่าวมาข้างต้น พบว่าแต่ละเกณฑ์มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ดังกล่าวที่ปรากฏในประเทศไทยมากน้อยแตกต่างกัน ซึ่งจากการพิจารณาพบว่า หลักเกณฑ์แรก que จัดแบ่งโดยกลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุข มีความครอบคลุมเนื้อหาศาสตร์สุขภาพทางเลือกโดยละเอียดถี่ถ้วน แต่ทั้งนี้ยังมีบางหัวข้อย่อยที่เป็นศาสตร์ซึ่งพบในต่างประเทศและอาจยังไม่ปรากฏในประเทศไทย ในขณะที่หลักเกณฑ์ที่ 2 มีการจัดแบ่งไว้อย่างกระชับรัดกุมและง่ายต่อการทำความเข้าใจรวมถึงมีลักษณะใกล้เคียงกับหลักเกณฑ์แรก แต่อาจมีรายละเอียดปลีกย่อยที่มีความครอบคลุมน้อยกว่า ซึ่งทั้งสองหลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีความครอบคลุมในศาสตร์สุขภาพทางเลือกที่เป็นการแพทย์แผนโบราณของไทย เช่น ฤาษีดัดตน และการกินอาหารปรับตามธาตุ ดังนั้นจึงต้องอาศัยเกณฑ์การจัดแบ่งตามแนวทางของแพทย์หญิงเพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ ผู้อำนวยการสถาบันการแพทย์แผนไทยเข้ามาประกอบ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับการวิจัยครั้งนี้มากที่สุด ซึ่งจะกล่าวถึงขอบเขตเนื้อหาของสุขภาพทางเลือกโดยสรุปไว้ในบทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย ภายใต้หัวข้อ การสร้างเครื่องมือวิจัย

การนำเสนอเนื้อหา

การนำเสนอเนื้อหาในหนังสือสุขภาพทางเลือกหรือวรรณกรรมทางการแพทย์ ผู้เขียนควรจะต้องให้ผู้อ่านทราบถึงสิ่งที่จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยและบอกวิธีการรักษา นอกจากนี้ควรจะต้องเขียนให้ดีและง่ายต่อการทำความเข้าใจ เนื้อเรื่องให้ความรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เสนอแนวคิด ทฤษฎีหรือผลงานวิจัยในหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งโครงสร้างเนื้อเรื่องแต่ละบทต้องมีความสมดุล ในกรณีที่มีการใช้ศัพท์เทคนิคตรงตามบัญญัติโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ถ้ายังไม่มีศัพท์บัญญัติอาจใช้วิธีถอดความเป็นภาษาไทย และมีภาษาอังกฤษกำกับอย่างน้อยครั้งแรกที่กล่าวถึง หรือใช้วิธีทับศัพท์ หรือใช้ภาษาต่างประเทศตามสมควร ทั้งนี้ต้องรักษารูปแบบการใช้ภาษาสม่ำเสมอ (ฉวีวรรณ สวัสดิ์, 2525: 55-56; Dyer, 1998: 3; Bibel, 2001: 18)

การนำเสนอเนื้อหาหนังสือสุขภาพทางเลือก สามารถแบ่งได้ดังนี้ (จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, 2540: 220 ; ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545 :112)

1. เจริญวิชาการ หมายถึง งานเขียนที่มีเนื้อหาเป็นความรู้ทางวิชาการทั่วไป หรือความรู้เฉพาะสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง มีการเรียบเรียงอย่างมีระบบ เป็นแบบแผน มีขอบเขตเนื้อหา และความยากง่ายแตกต่างกันตามความมุ่งหมายของผู้แต่ง รวมทั้งจะต้องแสดงแหล่งที่มาของความรู้ไว้ในบรรณานุกรมหรือการอ้างอิงท้ายเรื่อง ทั้งนี้ควรเขียนบรรณานุกรมและเอกสารอ้างอิงให้ถูกต้องตามหลักวิชาการบรรณารักษศาสตร์ ส่วนภาษาที่ใช้จะใช้ภาษาแบบเป็นทางการระดับมาตรฐานเท่านั้น คือภาษาจะต้องสมบูรณ์ถูกต้องตามหลักภาษา ไม่ใช้คำต่างประเทศปนคำไทย ยกเว้นศัพท์เทคนิคที่ยังไม่ได้บัญญัติภาษาไทยไว้

2. กิ่งวิชาการ เป็นงานเขียนที่เสนอความรู้ ข้อคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยมีวิธีการวิเคราะห์ที่ไม่เป็นระบบหรือไม่เข้มข้นเท่ากับงานเขียนวิชาการ แต่การเขียนต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และอาจจะมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลหรือไม่ก็ได้ ส่วนภาษาที่ใช้ใช้นั้นอาจเป็นภาษาแบบเป็นทางการระดับมาตรฐานราชการเช่นเดียวกับงานเขียนวิชาการ หรือภาษาระดับกึ่งทางการก็ได้ แต่ไม่ควรใช้ศัพท์เทคนิคอย่างบทความวิชาการ ถ้าจำเป็นต้องใช้ศัพท์เทคนิคควรอธิบายขยายความให้เข้าใจด้วย เพราะผู้อ่านงานเขียนกิ่งวิชาการมักจะเป็นบุคคลนอกวงวิชาการนั้น ๆ

3. ถาม-ตอบ คือ การตั้งคำถามหรือปัญหา แล้วให้คำตอบหรือทางแก้ไขปัญหาในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

4. เรื่องเล่า ผู้เขียนเล่าประสบการณ์ให้ผู้อ่านรับรู้ ใช้ลักษณะการบรรยายโดยใช้ การพูดคุยสนทนาดำเนินเรื่อง มีการใช้สรรพนามแทนตัวผู้เขียน เช่น ข้าพเจ้า ฉัน ผม ดิฉัน ผู้เขียน และกล่าวถึงผู้อ่าน เช่น คุณ ท่าน ผู้อ่าน เป็นต้น เพื่อให้เกิดความเป็นกันเองชวนอ่านยิ่งขึ้น

5. จดหมายบันทึกเหตุการณ์ เป็นการเขียนแบบจดหมายและแบบบันทึก และนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้เขียนมีประสบการณ์โดยการเล่าเรื่องที่พบเห็นมา เนื้อหาเป็นไปตามลำดับเรื่องที่ผู้เขียนมีประสบการณ์

6. อื่น ๆ นอกเหนือจากที่กล่าวมาทั้งหมด เช่น การอภิปราย สารบันเทิง เป็นต้น

ลักษณะทางกายภาพ

หนังสือสุภาพทางเลือกและวรรณกรรมทางการแพทย์ มีลักษณะทางกายภาพไม่แตกต่างจากหนังสือทั่วไป ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ต่อไปนี้ (จินตนา ไบกาชฎี ม.ป.ป.: 81-90 ; กำธร สติกรกุล, 2515: 168-179 ; ฉวีวรรณ สวัสดิ์, 2525 ; ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545 :113-114)

1. ส่วนหน้าของหนังสือ ได้แก่

1.1 ปกและใบหุ้มปก (Cover และ Dust Jacket) หนังสือโดยทั่วไปให้ข้อมูล ชื่อเรื่อง ชื่อผู้แต่ง และบุคคลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือไว้ที่หน้าปก ส่วนที่ปกหลังหรือใบหุ้มปกมักจะมีประวัติและผลงานของผู้แต่ง หรือข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเรื่องนั้น ซึ่งช่วยให้ทราบภูมิหลังและประสบการณ์ของผู้แต่งรวมทั้งลักษณะเด่นของหนังสือ

1.2 หน้าปกใน (Title page) เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลที่จะใช้ในการทำรายการบรรณานุกรม ได้แก่ ชื่อเรื่อง ชื่อรอง ชื่อผู้แต่ง ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหนังสือ และข้อมูลเกี่ยวกับการจัดพิมพ์ เช่นครั้งที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ ผู้เขียนภาพประกอบ เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ผู้อ่านทราบถึงความน่าเชื่อถือและความทันสมัยของหนังสือ

1.3 คำนำ (Preface) เป็นคำชี้แจงโดยย่อเกี่ยวกับหนังสือ โดยทั่วไปเป็นข้อเขียนเกี่ยวกับการจัดพิมพ์ในด้านความมุ่งหมาย ขอบเขตเนื้อหา และคุณค่าของหนังสือ หากเป็นข้อเขียนของบุคคลอื่นจะเป็นข้อคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือ หนังสือบางเรื่องมีคำนำมากกว่าหนึ่งบท คือเป็นคำนำในการจัดพิมพ์ครั้งต่าง ๆ คำนำของผู้ที่มีส่วนในการจัดทำหนังสือ หรือคำนำของบุคคลที่มีชื่อเสียง คำนำจึงเป็นส่วนที่ให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับหนังสือ ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการกำหนดวิธีอ่านและการใช้หนังสือ

1.4 สารบัญ (Table of Contents) คือ รายการหัวข้อของเนื้อเรื่องที่จัดเรียงตามลำดับเนื้อหา และระบุหน้าที่มีเรื่องนั้นๆ ปรากฏอยู่ในเล่ม สารบัญเป็นส่วนที่แสดงขอบเขตและความสัมพันธ์

ของเนื้อเรื่องอย่างเป็นลำดับ จึงช่วยให้ผู้อ่านได้ภาพรวมของเนื้อหา และสามารถพิจารณาเลือกอ่านเนื้อหาเฉพาะตอนได้ตามต้องการ

2. ส่วนกลางของหนังสือหรือส่วนเนื้อหา ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ดังนี้

2.1 ความนำ หรือส่วนนำของเนื้อเรื่อง (Introduction) ซึ่งอาจเป็นบทย่อของเนื้อหาสาระหรือบทสังเขปของเนื้อหาในหนังสือ เพื่อให้ผู้อ่านทราบว่ากำลังจะอ่านเรื่องใด บางครั้งผู้เขียนอาจบอกปัญหา ขอบเขตเนื้อหา ที่มาหรือแรงจูงใจในการเขียนเรื่อง กรอบความคิดหลัก หรือทฤษฎีความรู้ใดที่ใช้ในการเขียน รายละเอียดของเนื้อหา ตลอดจนแนวการศึกษา การวิจัยและการค้นพบใหม่ ๆ สิ่งสำคัญที่สุดของบทนำ คือ ต้องบอกสาระสำคัญของเนื้อหาตลอดจนประโยชน์ที่จะเกิดแก่ผู้อ่าน การเขียนบทนำมีหลายรูปแบบ เช่น เขียนเป็นความเรียง บรรยายเรื่อง หรือเนื้อหาในบทต่าง ๆ หรือเขียนเป็นหัวข้อโดยเพิ่มรายละเอียดให้เหมาะสม

2.2 เนื้อเรื่อง (Content) คือ ส่วนที่เป็นเนื้อหาของหนังสือ และเป็นส่วนสำคัญที่สุดของหนังสือ ผู้เขียนส่วนใหญ่มักแบ่งเนื้อหาออกเป็นบทเป็นตอน หัวข้อใหญ่ หัวข้อเล็กหรือหัวข้อย่อย และย่อหน้า แยกไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้อ่านศึกษาได้อย่างเป็นขั้นตอน ทำความเข้าใจตามลำดับ ไม่เกิดความสับสน

3. ส่วนหลังหรือส่วนท้ายของหนังสือ ประกอบด้วย

3.1 ดรรชนี (Index) คือรายการคำซึ่งเป็นชื่อและหัวข้อแสดงเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในส่วนต่างๆ ของหนังสือ จัดเรียงเป็นระบบตามลำดับอักษรและระบุเลขหน้าที่มีเรื่องเหล่านั้นอยู่ ดรรชนีจึงเป็นส่วนที่ช่วยนำผู้อ่านไปยังเรื่องที่ต้องการทราบในหนังสือเล่มนั้นอย่างรวดเร็วและสมบูรณ์ ดรรชนีของหนังสือโดยทั่วไปจะอยู่ท้ายเล่ม

3.2 บรรณานุกรมและรายการอ้างอิง (Bibliography and References) คือรายการหนังสือ สิ่งพิมพ์ และแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่ผู้แต่งใช้ในการจัดทำหนังสือเรื่องนั้น บรรณานุกรมสร้างความน่าเชื่อถือแก่หนังสือว่าได้มีการค้นคว้าข้อมูลและเป็นแนวทางในการค้นคว้าเพิ่มเติมจากรายการต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในบรรณานุกรมด้วย บรรณานุกรมจัดเรียงตามลำดับอักษรตัวแรกของรายการ และจัดไว้ที่ท้ายบทหรือท้ายเล่มของหนังสือ

3.3 ภาคผนวก (Appendix) คือ เนื้อหาส่วนเพิ่มเติมที่ท้ายเล่มของหนังสือ ซึ่งทำให้เรื่องนั้นมีความสมบูรณ์ขึ้น แต่มิใช่เนื้อเรื่องของหนังสือโดยตรง เนื้อหาของภาคผนวกอาจมีหลายส่วน และหลากหลายตามลักษณะของหนังสือ เช่น ภาพ รายชื่อ แผนที่ และตาราง เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แม้ว่าจะเป็นประโยชน์แต่หากนำไปรวมไว้ในเนื้อเรื่องก็จะทำให้เสียกระบวนการความไป

3.4 อภิธานศัพท์ (Glossary) คือ รายการศัพท์สำคัญจากเนื้อเรื่อง พร้อมคำอธิบายความหมาย เป็นส่วนช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อหาได้อย่างถูกต้อง อภิธานศัพท์จำเป็นมากสำหรับหนังสือประเภทตำราวิชาการ กวีนิพนธ์ และหนังสือที่มีการใช้ศัพท์เฉพาะ

4. **ขนาดของหนังสือ** คือ ความกว้าง ความยาวของตัวเล่มหนังสือ มีขนาดเป็นเซนติเมตร หรือ นิ้ว มีหลายขนาดด้วยกัน แล้วแต่ความเหมาะสมในการใช้งาน ซึ่งแบ่งออกเป็นขนาดต่าง ๆ ดังนี้

- 4.1 เล็กพิเศษ (ต่ำกว่า 13x18.5 ซม.)
- 4.2 ขนาด 8 หน้ายก หรือ 18.5x26 ซม.
- 4.3 ขนาด 8 หน้ายกใหญ่ หรือ 21x29.7 ซม.
- 4.4 ขนาดพ็อกเก็ตบุ๊กส์ (16 หน้ายกเล็ก) หรือ 13x18.5 ซม.
- 4.5 ขนาด 16 หน้ายกใหญ่ หรือ 14.6x21 ซม.
- 4.6 ขนาดอื่น ๆ

5. **ภาพประกอบ (Illustration)** การเลือกใช้ภาพประกอบในหนังสือสุภาพทางเลือก และหนังสือทั่วไปมีทั้งภาพถ่าย ภาพวาด และภาพลายเส้น โดยมีความเหมาะสมกับเนื้อหา และอธิบายเนื้อหาให้เข้าใจง่ายขึ้น ภาพควรมีขนาดและคำอธิบายที่พอเหมาะ มีความชัดเจนน่าสนใจ รวมทั้งช่วยเพิ่มความรู้จากการอ่าน

6. **สีของภาพ (Color)** สีของภาพจะช่วยเพิ่มความดึงดูดและความน่าสนใจให้ภาพประกอบในหนังสือมากยิ่งขึ้น ซึ่งจากการสำรวจหนังสือสุภาพทางเลือก พบว่าสีของภาพประกอบที่นิยมใช้คือ ขาวดำ สีเดียว สีสี่ และสีอื่น ๆ เช่น ขาว-น้ำเงิน และขาว-น้ำตาล เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจของผู้วิจัย พบว่ามีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสุขภาพทางเลือกจำนวนทั้งหมด 10 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยของไทยจำนวน 5 เรื่องซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก จำนวน 3 เรื่อง และงานวิจัยของต่างประเทศจำนวน 5 เรื่อง ซึ่งเกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก จำนวน 3 เรื่อง ดังรายละเอียดทั้งหมด ต่อไปนี้

งานวิจัยในประเทศไทย

สมพิศ สุขวิฑูรย์ (2528) วิเคราะห์สิ่งพิมพ์ภาษาไทยเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้า ที่มีอยู่ในห้องสมุดกองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพ กรมพลศึกษา จำนวน 1,544 เรื่อง ซึ่งคัดเลือกมาจากหนังสือและสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ประเภทของสิ่งพิมพ์ที่คัดเลือกนำมาวิเคราะห์ส่วนใหญ่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันมากที่สุด รองลงมาคือ วารสารวิชาการ และนิตยสารรายสัปดาห์ ตามลำดับ ผลิตโดยหน่วยงานเอกชนมากที่สุด รองลงมาคือ ส่วนราชการและไม่สามารถระบุแหล่งผลิตได้ สิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับสุขศึกษาทั่วไปมากที่สุด รองลงมาคือ อาหารและโภชนาการ เรื่องการรักษาพยาบาล เรื่องการสุขภาพิบาลและการจัดหาน้ำดื่ม น้ำใช้ที่ปลอดภัยตามลำดับ กลุ่มเป้าหมายหลักที่เผยแพร่คือ ประชาชนทั่วไป กลุ่มเฉพาะซึ่งประกอบด้วยแม่บ้าน นักเรียน นักศึกษา ฯลฯ

ศุภีพร ช่างชูวงศ์ (2539) ศึกษาเรื่องการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศไทยจำนวน 164 ชื่อ ในด้านหน่วยงานที่ผลิต วัตถุประสงค์ในการผลิต ประเภทของวารสาร กำหนดออก เนื้อหา กลุ่มผู้ใช้เป้าหมาย วิธีการเผยแพร่ การดำเนินการผลิต รวมทั้งปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ผลการวิจัยพบว่าวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ยังมีผู้ผลิตที่มาจากโรงพยาบาลทั้งภาครัฐและเอกชน สำนักพิมพ์ สมาคมวิชาการและวิชาชีพ บริษัท มูลนิธิ และรัฐวิสาหกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการ วารสารที่ผลิตส่วนใหญ่เป็นวารสารวิจัยมากที่สุด รองลงมาคือวารสารวิชาการ วารสารกึ่งวิชาการ และน้อยที่สุดคือหนังสือพิมพ์ โดยมีกำหนดออกรายสามเดือนมากที่สุด รองลงมาคือสี่เดือน หกเดือน และสองเดือน และมีเนื้อหาในสาขาอายุรศาสตร์มากที่สุด รองลงมาคือสาธารณสุขศาสตร์ กุมารเวชศาสตร์ เกษัชวิทยา และเวชศาสตร์การbinตามลำดับ ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์และพืชเป็นพืชไม่ปรากฏว่ามีวารสารชื่อใดที่ผลิตเนื้อหาในสาขานี้ กลุ่มผู้ใช้หลักคือ แพทย์ การเผยแพร่ใช้วิธีการแจกเป็นอนันนันทนาการ ส่วนปัญหาสำคัญในการผลิตคือ การขาดแคลนบทความที่จะนำมาลง

ณัฐพรพรรณ ศรีมูข (2541) ศึกษาถึงการเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคิดและพฤติกรรมการยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 600 คน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตจากหนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง และวารสารเกี่ยวกับชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิต ในขณะที่การเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตจากสื่อบุคคล และสื่อสิ่งพิมพ์ อันประกอบด้วยหนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง และวารสารชีวิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิต ส่วนการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตจากสื่อมวลชน ซึ่งได้แก่ โทรทัศน์ นิตยสาร สื่อบุคคลในครอบครัว และสื่อสิ่งพิมพ์คือ หนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง รวมทั้งวารสารเกี่ยวกับชีวิต มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับทัศนคติเกี่ยวกับวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิต นอกจากนี้พบว่าประชาชนเปิดรับสื่อเรื่องวิถีชีวิตตามหลักชีวิตจิตจากสื่อมวลชน คือ โทรทัศน์ มากที่สุด รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์ สำหรับสื่อบุคคล เปิดรับจากบุคคลในครอบครัวมากที่สุด ส่วนสื่อสิ่งพิมพ์พบว่าประชาชนเปิดรับเรื่องชีวิตจิตจากหนังสือของ ดร.สาทิส อินทรกำแหง มากที่สุด รองลงมาคือวารสารเกี่ยวกับชีวิต

ธัญญาวรรณ กาญจนอลงกรณ์ (2542) ศึกษาเรื่องการแพร่กระจายนวัตกรรมการแพทย์ทางเลือก “ชีวิตจิต” ในสังคมไทย ในแนวทางทักษะแบบองค์รวม โดยวิเคราะห์ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสื่อสารนับตั้งแต่แหล่งสารซึ่งทำหน้าที่เผยแพร่แนวทางชีวิตจิต ตัวสารหรือลักษณะเนื้อหาของชีวิตจิต ช่องทางหรือสื่อที่ใช้ในการนำเสนอเรื่องชีวิตจิต โดยมีแหล่งข้อมูลในการวิจัยเป็นสื่อประเภทต่าง ๆ ที่ใช้เผยแพร่ชีวิตจิต ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งประกอบด้วย หนังสือเล่มหรือพ็อกเก็ตบุ๊ก คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ นิตยสาร “ชีวิตจิต” และสื่อไฮเทคทัศน์ เช่น แถบบันทึกเสียง วีดีทัศน์ ซึ่งพบว่าสื่อประเภทสิ่งพิมพ์และไฮเทคทัศน์ซึ่งเป็นสื่อที่มีคุณสมบัติเฉพาะในการนำเสนอสารที่มีสาระรายละเอียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีเนื้อหาที่ค่อนข้างเป็นวิชาการ ในขณะที่สื่อบุคคลที่เป็นต้นกำเนิดเรื่องชีวิตจิตคือ ดร.สาทิส อินทรกำแหง แหล่งสารระดับรองลงมาคือบุคคลที่ใกล้ชิด ดร.สาทิส หรือผู้ป่วยที่ใช้แนวทางชีวิตจิตในการรักษาโรคจนหาย

ฐฎินฎฐ์ หลักชัยกุล (2544) วิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพในนิตยสารเพื่อสุขภาพ ศึกษากรณีนิตยสารใกล้หมอ ชีวิตจิต และหมอชาวบ้าน ในด้านแนวคิด การส่งเสริมสุขภาพของสื่อ นิตยสารเพื่อสุขภาพ ทิศทางการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพเฉพาะทาง และสุขภาพทางเลือกรูปแบบการนำเสนอเนื้อหา บทบาทหน้าที่ในการเผยแพร่ความรู้และการส่งเสริมสุขภาพ รวมทั้งปัจจัยภายในและภายนอกที่เกี่ยวกับการกำหนดเนื้อหาและการผลิตนิตยสาร ผลการวิจัยพบว่าเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพส่วนใหญ่เป็นเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง โดยนำเสนอแนวทางการส่งเสริมสุขภาพด้านการป้องกัน และควบคุมโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ นอกจากนี้พบว่านิตยสารใกล้หมอและหมอชาวบ้าน มีทิศทางการนำเสนอเนื้อหา

สุขภาพเฉพาะทางมากกว่าสุขภาพทางเลือก แตกต่างจากนิตยสารชีวิตที่มีทิศทางการนำเสนอเนื้อหาสุขภาพทั้งสองแนวทางใกล้เคียงกัน ในด้านการนำเสนอเนื้อหาพบว่า นิตยสารใกล้หมอ นำเสนองานเขียนประเภทบทความกึ่งวิชาการและข่าวมากกว่านิตยสารอีก 2 ชื่อ ในขณะที่นิตยสารชีวิตมีรูปแบบการนำเสนองานเขียนประเภทบทสัมภาษณ์บุคคลมากกว่านิตยสารอีก 2 ชื่อ ส่วนนิตยสารหมอชาวบ้าน มีรูปแบบการนำเสนองานเขียนประเภทตอบปัญหาและจดหมายมากกว่านิตยสารอีก 2 ชื่อที่เหลือ นอกจากนี้ นิตยสารใกล้หมอ ชีวิต และหมอชาวบ้าน มีรูปแบบการนำเสนองานเขียนประเภทบทความทั่วไปมากเป็นอันดับแรก และสารบันเทิงเป็นส่วนน้อย รวมถึงนำเสนองานเขียนประเภทบทความกึ่งวิชาการ ภาพประกอบ และการ์ตูนเป็นส่วนใหญ่

งานวิจัยของต่างประเทศ

Baker, Spang และ Gogolowski (1998) ศึกษาเรื่อง การจัดเตรียมสารนิเทศด้านสุขภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในรัฐมิชิแกน ประเทศสหรัฐอเมริกา ในด้านแนวโน้มของการถามคำถามของผู้ใช้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพ สถานภาพของทรัพยากรสารนิเทศด้านสุขภาพของห้องสมุด การให้บริการเกี่ยวกับสารนิเทศด้านสุขภาพแก่ผู้ใช้ และเนื้อหา รวมทั้งความถี่ของการถามคำถามเกี่ยวกับสุขภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ภาพรวมของการจัดเตรียมสารนิเทศทางด้านสุขภาพของบรรณารักษ์ในห้องสมุดของรัฐมิชิแกน และเพื่อนำผลการวิจัยไปเปรียบเทียบกับรัฐออนตาริโอ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ได้แบ่งห้องสมุดออกเป็น 2 กลุ่มคือ ห้องสมุดที่มีสถานะเป็นหอสมุดกลาง และห้องสมุดสาขา ผลการวิจัยพบว่า แนวโน้มของการถามคำถามของผู้ใช้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพเกิดขึ้นบ่อยในหอสมุดกลาง ในขณะที่ห้องสมุดสาขาระบุว่าผู้ใช้ถามเป็นบางโอกาสหรือแทบจะไม่ปรากฏเลย ด้านทรัพยากรสารนิเทศด้านสุขภาพของห้องสมุดโดยภาพรวมพบคำตอบว่ามีปริมาณไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ใช้ในระดับมากที่สุด และบรรณารักษ์บางส่วนกังวลเกี่ยวกับความทันสมัยของทรัพยากร ส่วนด้านการให้บริการพบว่าบรรณารักษ์ให้บริการตอบคำถามเกี่ยวกับสารนิเทศด้านสุขภาพพร้อมกับบริการอ้างอิงเอกสารสนเทศมากที่สุด ซึ่งบางครั้งอาจเป็นการตอบคำถามผ่านทางโทรศัพท์ ส่วนการตอบคำถามผ่านทงอีเมลล์มีจำนวนน้อยที่สุด ในด้านเนื้อหาและความถี่ของคำถามเกี่ยวกับสุขภาพ พบว่าเรื่องที่ผู้ใช้ถามบ่อยที่สุดเป็นเรื่องเฉพาะโรค รองลงมาคือเรื่องยา การช่วยเหลือกันเป็นกลุ่ม ระบบของการดูแลสุขภาพ และวิธีการรักษาตามหลักการแพทย์

Njongmeta และ Ehikhamenor (1998) ศึกษาเรื่องความต้องการบริการสารนิเทศด้านสุขภาพในประเทศแคเมอรูน ในด้านความต้องการข้อมูลข่าวสาร และความสะดวกในการค้นหา โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ที่อยู่ในสาขาวิชาชีพด้านสุขภาพ จำนวน 2,000 คน ผลการวิจัยพบว่า

ความต้องการสารนิเทศด้านสุขภาพมีอัตราสูงมาก ทั้งนี้เพื่อจุดประสงค์ของการรับรู้ให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบัน การวินิจฉัยโรค การจัดการต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย และผลิตภัณฑ์ยาใหม่ ๆ นอกจากนี้ ในด้านแหล่งที่มาของข้อมูลด้านสุขภาพ พบว่าได้จากสื่อที่ไม่เป็นทางการ คือ การสนทนากับเพื่อนร่วมงาน การเข้าร่วมประชุมสัมมนา และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในขณะที่สื่อสิ่งพิมพ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งวารสารและหนังสือนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง แต่มีราคาสูงและระบบสารนิเทศภายในประเทศคาเมรูนยังขาดประสิทธิภาพทำให้ยากต่อการเข้าถึงและใช้สารนิเทศในสาขาดังกล่าว

Fan (2001) วิเคราะห์วรรณกรรมทางการแพทย์แผนจีนที่บรรจุอยู่ในฐานข้อมูล TCMLR (Traditional Chinese Medical Literature Analysis and Retrieval System) โดยพิจารณาเฉพาะเอกสารที่กล่าวถึงเรื่องการรักษาโรคเนื้องอกด้วยการแพทย์แผนจีนเท่านั้น จากเอกสารที่เกี่ยวข้องจำนวน 10,185 รายการ (ระหว่าง ค.ศ.1984-1988) ผลการวิจัยพบว่าปี ค.ศ.1998 เป็นปีที่มีการตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับเรื่องเนื้องอกมากที่สุด และใน ค.ศ.1986 เป็นปีที่มีบทความน้อยที่สุด ประเภทของบทความส่วนใหญ่จะเป็นบทความศึกษาในระดับคลินิกมากที่สุด รองลงมาคือ การทดลอง การสังเกตพบทวน และบทความเชิงประวัติตามลำดับ ในด้านเนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาโรคเนื้องอกด้วยยาสมุนไพรจีนมากที่สุด รองลงมาคือการแพทย์แบบผสมผสานระหว่างแพทย์แผนจีนกับแพทย์แผนตะวันตก การฝังเข็มและร่นด้วยไอร้อน ชีง การกดจุด และการนวด ตามลำดับ สำหรับหน่วยงานที่ผลิตบทความวิจัย ได้แก่ โรงพยาบาลและคลินิก โรงเรียนแพทย์ สถาบันวิจัย สถาบันทางทหารและโรงพยาบาลในสังกัด และสถาบันอื่น ๆ ตามลำดับ ส่วนหน่วยงานที่รับมอบงานวิจัย ได้แก่ มูลนิธิวิทยาศาสตร์ธรรมชาติแห่งชาติ กระทรวงต่าง ๆ (ยกเว้นสาธารณสุข) คณะผู้ปกครองรัฐที่มีการรักษาทางแพทย์แผนจีน รัฐบาลท้องถิ่น กระทรวงสาธารณสุข หน่วยงานอื่น ๆ และหน่วยงานต่างประเทศ ตามลำดับ

Vastag. et al., (2002) วิเคราะห์เนื้อหาบทความสุขภาพทางเลือกที่ตีพิมพ์ลงในหนังสือพิมพ์ ผลการวิจัยพบว่าบทความส่วนใหญ่มีลักษณะการเขียนที่เป็นการให้แง่คิดในเชิงบวกต่อศาสตร์สุขภาพทางเลือก โดยมีจุดเด่นของเนื้อหาซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการค้นพบประสิทธิภาพของศาสตร์สุขภาพทางเลือกจากผู้ป่วย เรื่องเกี่ยวกับหลักฐานทางคลินิกที่สนับสนุนความน่าเชื่อถือในศาสตร์สุขภาพทางเลือก และเรื่องของความนิยมในศาสตร์สุขภาพทางเลือก ในขณะที่บทความส่วนน้อยเป็นเรื่องที่ให้แก่คิดในเชิงลบต่อศาสตร์ดังกล่าวว่าเป็นการหลอกลวง หรือรายงานถึงผลกระทบข้างเคียงที่ทำให้เกิดการเจ็บป่วยด้วยการใช้วิธีการบำบัดด้วยสุขภาพทางเลือก นอกจากนี้ยังพบว่าบทความสุขภาพทางเลือกที่ตีพิมพ์ในประเทศอังกฤษจำนวนมากที่สุดเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกับเนื้อหาที่ตีพิมพ์ในประเทศอื่น ๆ ในด้านรูปแบบของเอกสารต้นแหล่งพบว่าเอกสารของแพทย์แผนปัจจุบัน

เช่น วารสารทางการแพทย์มีการลงบทความสุขภาพทางเลือกรวมกว่าเอกสารต้นแหล่งเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ถึง 2 เท่า

Yitzhaki และ Shahar (2002) ศึกษาเรื่องรูปแบบของศัพท์สัมพันธ์สาขาสุขภาพทางเลือกฉบับย่อ โดยมียัตถุประสงค์เพื่อประเมินค่าเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลบรรณานุกรม และความเติบโตของวรรณกรรมเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา คือระหว่างค.ศ.1975-1994 ซึ่งพิจารณาในการแพทย์แผนปัจจุบันและฐานข้อมูลบรรณานุกรมเฉพาะสาขาซึ่งได้รับจากผู้ประกอบการอาชีพแพทย์ และเพื่อสร้างฉบับร่างของศัพท์สัมพันธ์ซึ่งมาจากการรวบรวมคำสำคัญและชื่อเรื่องของบทความสุขภาพทางเลือกอยู่ในฐานข้อมูลซึ่งใช้โดยแพทย์ ผลการวิจัยพบว่า จำนวนสิ่งพิมพ์ทางด้านสุขภาพทางเลือกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากบทความจำนวน 195 ชื่อเรื่องในช่วงเวลาแรก (ค.ศ.1975-1979) เพิ่มขึ้นเป็น 443 ชื่อเรื่องในช่วงเวลาที่สอง (ค.ศ.1982-1984) จากนั้นเพิ่มขึ้นเป็น 860 ชื่อเรื่อง (ค.ศ.1985-1989) และเพิ่มขึ้นถึง 2236 ชื่อเรื่องในช่วงเวลาสุดท้าย (ค.ศ.1990-1994) นอกจากนี้คำที่ปรากฏในพจนานุกรมได้ถูกรวบรวมมาจากคำสำคัญทุกคำที่ถูกรวบรวมในบทความสุขภาพทางเลือก ในด้านการวิเคราะห์เชิงปริมาณพบว่า จำนวนคำสำคัญ รวมถึงการคัดลอก มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างท่วมท้นจากในช่วงเวลาแรก (ค.ศ.1975-1979) คือ 405 คำ เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาสุดท้าย (ค.ศ.1990-1994) เพิ่มขึ้นเป็น 4,721 คำ และจำนวนคำสำคัญที่มีความแตกต่างไปจากชื่อบทความเพิ่มจำนวนจาก 36 คำในช่วงเวลาแรก เป็น 51 คำในช่วงเวลาสุดท้าย หลังจากประมาณการคำพ้องความหมายและคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันแล้ว ปรากฏว่าคำที่เพิ่มขึ้นมีจำนวนมากกว่า 2 เท่าจากคำสำคัญที่แตกต่าง จากจำนวนเดิม 40 คำ เพิ่มขึ้นเป็น 100 คำ และพบว่า มีคำสำคัญที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ถึง 60 คำ ภายในช่วงระยะเวลา 15 ปี

จากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ซึ่งเกี่ยวข้องกับหนังสือสุขภาพทางเลือกจำนวน 11 เรื่อง ที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า มีงานวิจัยจำนวน 6 เรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก โดย 3 เรื่องแรกเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาและวรรณกรรมของศาสตร์สุขภาพทางเลือก คือ การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพในนิตยสารเพื่อสุขภาพ ศึกษากรณีนิตยสารไกล่หมอ ชีวจิตและหมอชาวบ้าน (ฐิติณัฐ หักชัยกุล, 2544), การวิเคราะห์วรรณกรรมทางการแพทย์แผนประเพณีจีนที่อยู่ในฐานข้อมูล TCMLR (Fan, 2001), การวิเคราะห์เนื้อหาของบทความสุขภาพทางเลือกในหนังสือพิมพ์รายวัน (Vastag. et al., 2002) และอีก 1 เรื่องเป็นการศึกษารูปแบบของศัพท์สัมพันธ์สาขาสุขภาพทางเลือก (Yitzhaki and Shahar, 2002) สำหรับอีก 2 เรื่องที่เหลือซึ่งได้แก่งานวิจัยของ ญัฐพรธน ศรีมุข (2541) และ ัญญาวรรณ กาญจนอลงกรณ์ (2542) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับสื่อและการแพร่กระจายของศาสตร์สุขภาพทางเลือกสาขา “ชีวจิต”

โดยเน้นไปที่สื่อมวลชนผู้ทำหน้าที่เผยแพร่เรื่องชีวิตจริง ซึ่งภาพรวมของผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยเหล่านี้พบว่า

ด้านผู้ผลิตวรรณกรรมทางด้านสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่มาจากหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุขรวมทั้งหน่วยงานเอกชน ซึ่งเป็นผู้ผลิตสิ่งพิมพ์ประเภทวารสารหรือนิตยสารสาขาสุขภาพ ด้านเนื้อหาที่ปรากฏมากที่สุดเป็นเรื่องของการรักษาด้วยยาสมุนไพร (Fan, 2001) และด้านการนำเสนอเนื้อหาเป็นแบบ บทความกึ่งวิชาการ (ฐิติณัฐ หักชัยกุล, 2544) โดยมีจุดเด่นของเนื้อหาเป็นเรื่องเกี่ยวกับประสบการณ์ของนักเวชปฏิบัติสุขภาพทางเลือก และมีลักษณะการเขียนที่เป็นแนวความคิดเชิงบวกต่อศาสตร์สุขภาพทางเลือก (Vastag. et al., 2002) โดยสื่อที่มีประสิทธิภาพในการเผยแพร่ศาสตร์ดังกล่าว มากที่สุดคือสื่อประเภทหนังสือ และวารสารเกี่ยวกับสุขภาพ นอกจากนี้พบว่าบทความสุขภาพทางเลือกมักได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารของแพทย์แผนปัจจุบันมากกว่าวารสารเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ธัญญาวรรณ กาญจนอลงกรณ์, 2542 ; Vastag et al., 2002)

สำหรับงานวิจัยและวิทยานิพนธ์จำนวน 4 เรื่องนอกเหนือจากที่กล่าวไปแล้วข้างต้น พบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งพิมพ์ด้านสุขภาพทั่วไป จำนวน 2 เรื่อง คือ การวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ภาษาไทยเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้า (สมพิศ สุขวิฑูรย์, 2528) และการผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศไทย (ศุติพร ชวงชวงศ์, 2539) จากภาพรวมของผลการวิจัยเหล่านี้พบว่าสิ่งพิมพ์ในสาขาดังกล่าวส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงานเอกชน หรือหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ยังมีผู้ผลิตจากโรงพยาบาล สำนักพิมพ์ สมาคมวิชาการและวิชาชีพ ฯลฯ เนื้อหาส่วนใหญ่ว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับ สุขศึกษา อาหารและโภชนาการ ส่วนเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์และพืชเป็นพืชไม่ปรากฏว่ามีสิ่งพิมพ์ชื่อใดที่ผลิตเนื้อหาในสาขานี้ ส่วนใหญ่มีการนำเสนอแบบวิชาการ และกึ่งวิชาการ (สมพิศ สุขวิฑูรย์, 2528 ; ศุติพร ชวงชวงศ์, 2539) สำหรับงานวิจัยจำนวน 2 เรื่องสุดท้ายเป็นการศึกษาเกี่ยวกับการจัดเตรียมสารนิเทศด้านสุขภาพของบรรณารักษ์ห้องสมุดประชาชนในรัฐมิชิแกน (Baker, Spang and Gogolowski, 1998) และความต้องการสารนิเทศด้านสุขภาพในประเทศคาเมรูน (Njongmeta and Ehikhamenor, 1998) ซึ่งผลการวิจัยโดยรวมพบว่าผู้ใช้ต้องการสารนิเทศด้านสุขภาพเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำนวนทรัพยากร สารนิเทศที่มีอยู่ในห้องสมุดบางส่วนค่อนข้างล้าสมัยและขาดแคลน สารนิเทศด้านสุขภาพที่ผู้ใช้ต้องการทราบส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับโรค ยา และการดูแลสุขภาพตนเอง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ในด้านผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

ประชากร

ประชากรในการวิจัย คือ หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ซึ่งมีลักษณะตรงตามข้อกำหนดที่ผู้วิจัยได้ระบุไว้ดังต่อไปนี้

1. มีเนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งอาจมีเนื้อหาเฉพาะเรื่อง หรือเป็นหนังสือหลายเรื่องรวมกันภายในเล่ม
2. พิจารณาคัดเลือกเฉพาะเล่มที่มีเนื้อหาตรงกับขอบเขตที่ได้กำหนดไว้เท่านั้น หากเนื้อหาสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนหนึ่งของหนังสือเล่มนั้น
3. ไม่รวมรายงานการวิจัย รายงานการสัมมนา รายงานการประชุม หรือวิทยานิพนธ์
4. มีเนื้อหาเป็นภาษาไทย หรือเป็นหนังสือที่ได้รับการแปลมาจากภาษาต่างประเทศ
5. มีข้อมูลบรรณานุกรมครบถ้วน
6. ระบุปีที่พิมพ์ชัดเจน เนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งเน้นเรื่องการบำบัดโรค และมีตัวเล่มจัดเก็บอยู่ในห้องสมุดตามที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมรายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกจากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ หอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลาง และห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ และ/หรือ ภาสัชศาสตร์ของมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตรสาขาวิชาดังกล่าว ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล 13 แห่ง ได้แก่ สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยาเขตรังสิต สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี ห้องสมุดคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ ห้องสมุดคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขต

พระราชวังสนามจันทร์ และสำนักหอสมุดและศูนย์สารสนเทศ มหาวิทยาลัยรังสิต องค์กรที่เผยแพร่ความรู้และผลิตสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก ได้แก่ ชมรมไทยแมคโครไบโอติกส์ มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล โครงการฟื้นฟูการนวดไทย สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข และสถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย ชมรมสมาธิธรรม รวมทั้งสำนักพิมพ์เอกชนที่จัดพิมพ์หนังสือสุขภาพทางเลือก ได้แก่ สำนักพิมพ์เกษตรกรรมชาติ บริษัท นานามีบุ๊กส์ จำกัด บริษัทศรีสราฯ จำกัด (พลอยแกมเพชร) บริษัทอมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด และสำนักพิมพ์ในเครือ สำนักพิมพ์รวมทรงศรน์ สำนักพิมพ์มติชน สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล คีมทอง สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน สำนักพิมพ์สายธาร สำนักพิมพ์สาระสำนักพิมพ์สุขภาพใจ และสำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์ นอกจากนี้ยังมีร้านจำหน่ายหนังสือในเครือสำนักพิมพ์ ได้แก่ ร้านดอกหญ้า ร้านซีเอ็ดบุ๊คเซ็นเตอร์ ร้านแพรวพิทยา ร้านนายอินทร์ ร้านดวงกมล และศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. จากรายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่สำรวจได้จากห้องสมุด 14 แห่ง ซึ่งรวบรวมหนังสือประเภทนี้ โดยการเข้าถึงข้อมูลด้วยวิธีการค้นจากหัวเรื่อง คำสำคัญ และพิจารณาจากชื่อเรื่อง พบว่ามีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,233 รายชื่อ ในจำนวนนี้มีรายชื่อหนังสือที่ซ้ำกัน ผู้วิจัยตัดรายการที่ซ้ำออกไป รวมทั้งตรวจสอบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ทั้งในด้านปีที่พิมพ์ซึ่งพิมพ์ก่อน พ.ศ.2526 และที่ไม่ระบุปีพิมพ์รวมที่ตัดออกไปจำนวน 2,769 รายชื่อ คงเหลือ 464 รายชื่อ

3. เมื่อผู้วิจัยได้ตรวจสอบตัวเล่มจากชั้นเพื่อการบันทึกข้อมูลในแบบฟอร์ม ซึ่งหลังจากการเก็บข้อมูล ปรากฏว่าไม่พบตัวเล่มบนชั้นอีกจำนวน 44 รายชื่อ ดังนั้นคงเหลือหนังสือสุขภาพทางเลือกที่เป็นประชากรในการวิจัยครั้งนี้ จำนวนทั้งสิ้น 420 รายชื่อ

สำหรับรายชื่อหนังสือที่รวบรวมจากแหล่งที่ 3 4 และ 5 ได้แก่ องค์กรที่เผยแพร่ความรู้และผลิตสิ่งพิมพ์เกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก สำนักพิมพ์เอกชนที่จัดพิมพ์หนังสือสุขภาพทางเลือก และร้านจำหน่ายหนังสือในเครือสำนักพิมพ์ พบว่ามีจำนวนรวมทั้งสิ้น 324 รายชื่อ จากนั้นผู้วิจัยได้ตัดรายชื่อที่ซ้ำกันออกไปจำนวน 82 รายชื่อ คงเหลือ 242 รายชื่อ ซึ่งผู้วิจัยได้ตรวจสอบรายชื่อที่เหลือเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับรายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่รวบรวมได้ในครั้งแรก ปรากฏว่ามีรายชื่อที่ตรงกันกับรายชื่อที่รวบรวมได้ จำนวน 184 รายชื่อ คงเหลือ 58 รายชื่อ ที่ปรากฏเพิ่มเติมจากการรวบรวมในครั้งแรกซึ่งไม่พบในห้องสมุดทั้ง 14 แห่งที่ได้ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมรายชื่อดังกล่าวไว้ในภาคผนวก ค. เพื่อเป็นข้อมูลเพิ่มเติมอันจะมีประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจและต้องการจะศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเกี่ยวกับหนังสือประเภทดังกล่าว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือแบบบันทึกข้อมูล (โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ก.) โดยสร้างขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในด้าน ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหา และลักษณะทางกายภาพ โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพื่อสร้างแบบบันทึก และกำหนดหัวข้อเนื้อหาจากหนังสือ บทความ และงานวิจัยต่างๆ ทั้งของไทยและต่างประเทศ

2. สร้างแบบบันทึกข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้ศึกษาจากเอกสารในหัวข้อที่ 1 มาจัดทำแบบบันทึกข้อมูลหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหนังสือ ประกอบด้วย ผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และปีที่พิมพ์

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านผู้แต่ง ประกอบด้วย สถานภาพของผู้แต่ง ได้แก่ ผู้เขียน ผู้แปล บรรณาธิการ และอื่น ๆ กับอาชีพผู้แต่ง ได้แก่ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นักวิชาการสาขาอื่น บุคคลทั่วไป และอื่น ๆ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านผู้ผลิต ประกอบด้วย หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข ได้แก่ โรงพยาบาล สถานบริการสุขภาพเอกชน หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข สถาบันการศึกษา และอื่น ๆ กับหน่วยงานอื่น ได้แก่ สำนักพิมพ์เอกชน องค์กรทางศาสนา และอื่น ๆ

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านเนื้อหา ประกอบด้วยเนื้อหา 6 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

- กลุ่มกระบวนการทางอาหารและโภชนาการ ได้แก่ อาหารต้านมะเร็ง อาหารสูตรข้าว อาหารมัง สวีตตี้ (ยกเว้นแมคโครไบโอติกส์) การบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ การบำบัดด้วยน้ำผักผลไม้ การบำบัดด้วยผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร การบำบัดด้วยวิตามิน การกินอาหารปรับตามธาตุแมคโครไบโอติกส์ อาหารสูตรโปรตีนและไขมัน (Atkins) อาหารสูตรสมดุล (Ornish) และอื่น ๆ

- กลุ่มสมุนไพร สารสกัดพืชยา และสารชีวภาพต่างๆ ได้แก่ การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาโดยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy) การรักษาด้วยวิธีกำจัดธาตุโลหะ การบำบัดด้วยน้ำ (ร้อนหรือเย็น) การบำบัดด้วยน้ำปัสสาวะ การประคบ การลนด้วยไอร้อน (Moxibusion) การดูดพิษด้วยถ้วย สารต้านอนุมูลอิสระ สารผัก และอื่น ๆ

- กลุ่มการใช้มือและการสัมผัส ได้แก่ การนวด การกดจุด กดจุดสะท้อนประสาท การจับกระดูกสันหลัง (Chiropractic) การแพทย์ออสทีโอพาธี (Osteopathy) การฝังเข็ม ชีลลี และอื่น ๆ

- กลุ่มการบำบัดด้วยสมาธิ กาย และจิต ได้แก่ การบำบัดด้วยกลิ่นหอม การบำบัดด้วยสมาธิ การบำบัดด้วยสี การบำบัดด้วยอัญมณี การบำบัดด้วยจินตภาพและความคิดเชิงบวก การบำบัดด้วยดนตรี การบำบัดตามหลักของเต๋า การบำบัดตามหลักของเซน การบำบัดโดยการให้

กระบวนการกลุ่ม การบำบัดโดยไสยศาสตร์ การบำบัดด้วยการสวดอ้อนวอน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางด้านความคิด การเคลื่อนไหว และการกำหนดอารมณ์ เทคนิคการผ่อนคลายความเครียด ฤกษ์ตัดตน โยคะ ไท้เก๊ก ชี่กง การใช้ Biofeedback machine และอื่นๆ

กลุ่มพลังและพลังแม่เหล็ก ได้แก่ การรักษาด้วยแม่เหล็ก พลังแสงออรา พลังจักรวาล พลังปรมาณ พลังปิรามิด โยเร และอื่นๆ

กลุ่มการล้างพิษ ได้แก่ การอดอาหารเพื่อสุขภาพ การล้างพิษ การล้างพิษตับ การสวนล้างลำไส้ใหญ่ สมุนไพรล้างพิษ และอื่นๆ

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา ประกอบด้วย การนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ กึ่งวิชาการ ถาม-ตอบ เรื่องเล่า จุดหมายบันทึกเหตุการณ์ และอื่นๆ

ส่วนที่ 6 ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ ประกอบด้วย สารบัญ ดัชนีท้ายเล่ม การอ้างอิง ขนาดของหนังสือ ลักษณะปก ภาพประกอบ รวมทั้งสีของภาพ

จากนั้นนำแบบบันทึกข้อมูลที่จัดทำขึ้น ให้ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสตร์สุขภาพทางเลือก จำนวน 3 ท่านพิจารณาว่ามีความถูกต้องเหมาะสม รวมทั้งครอบคลุมเนื้อหาของหนังสือสุขภาพทางเลือกเพียงใด จึงทำให้ได้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงแบบวิเคราะห์ดังนี้

- เนื้อหาในกลุ่มที่ 1 กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ ได้แก่ อาหารมังสวิรัตี้ แก๊ไขเป็น “อาหารมังสวิรัตี้ (ยกเว้นแมคโครไบโอติกส์)” การบำบัดด้วยอาหารเสริม แก๊ไขเป็น “การบำบัดด้วยผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร” และเพิ่มเติมเนื้อหาย่อย 2 เรื่อง คือ “อาหารสูตรโปรตีนและไขมัน (Atkins)” และ “อาหารสูตรสมดุล (Ornish)” สำหรับเนื้อหาย่อยจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ การอดอาหารเพื่อสุขภาพ การสวนล้างลำไส้ใหญ่ และการล้างพิษ ซึ่งปรากฏอยู่เดิม ควรนำไปจัดกลุ่มใหม่โดยให้อยู่ภายใต้หัวข้อ “การล้างพิษ” และเพิ่มเนื้อหาย่อยอีก 2 เรื่องภายใต้หัวข้อดังกล่าว คือ “การล้างพิษตับ” และ “สมุนไพรล้างพิษ”

- เนื้อหาในกลุ่มที่ 2 สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ ให้เพิ่มเนื้อหาย่อยจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ “สารต้านอนุมูลอิสระ” “สารฝัก” “การประคบ” “การลนด้วยไอร้อน” และ “การดูดพิษด้วยถ้วย (Moxibusion)” รวมทั้งแก๊ไขเรื่อง การบำบัดด้วยน้ำ เป็น “การบำบัดด้วยน้ำ (ร้อนหรือเย็น)”

- เนื้อหาในกลุ่มที่ 3 การใช้มือและการสัมผัส ให้ตัดเนื้อหาย่อย “การนวดแบบกดจุด” และ “การนวดกระดูกสันหลังแบบเรือข่าย” ออกไป เนื่องจากมีความซ้ำซ้อนกับเนื้อหาย่อยเรื่อง “การกดจุด” และ “การจับกระดูกสันหลัง (Chiropractic)” ที่มีปรากฏอยู่เดิม รวมทั้งเพิ่มเติมเนื้อหาย่อยเรื่อง “ชี่ลี” และ “การฝังเข็ม” ซึ่งนำมาจากกลุ่มที่ 4 การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต และกลุ่มที่ 5 พลังและพลังแม่เหล็ก

- เนื้อหาในกลุ่มที่ 4 การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต ให้ตัดเนื้อหาย่อยเรื่อง “การบำบัดแบบองค์รวม” ออกไปเนื่องจากมีความหมายคลุมเครือขาดความชัดเจน และนำเนื้อหาย่อยเรื่อง “ชีส” ไปไว้ในกลุ่มที่ 3 คือการใช้มือและการสัมผัส

- เนื้อหาในกลุ่มที่ 5 พลังและพลังแม่เหล็กให้นำเนื้อหาย่อยเรื่อง “การฝังเข็ม” ไปไว้ในกลุ่มที่ 3 คือการใช้มือและการสัมผัส

3. นำแบบบันทึกข้อมูลไปทดสอบกับหนังสือสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ ระหว่าง พ.ศ.2526-2545 จำนวน 20 เล่ม ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง โดยใช้แบบบันทึก 1 ชุด ต่อหนังสือ 1 ชื่อเรื่อง ซึ่งจากการทดสอบแบบวิเคราะห์ไม่พบข้อบกพร่อง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบบันทึกฉบับสมบูรณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลหนังสือสุขภาพทางเลือกที่เป็นเป็นประชากร โดยเดินทางไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง การรวบรวมข้อมูลนี้ครอบคลุมทั้งการรวบรวมรายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกจากห้องสมุดต่าง ๆ ทั้ง 14 แห่ง และการขอรับรายชื่อหนังสือจากสำนักพิมพ์และร้านจำหน่ายหนังสือในเครือของสำนักพิมพ์ที่มาออกร้านในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติซึ่งจัดขึ้นในปี พ.ศ.2545 นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ส่งแบบสำรวจการผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือก รวมทั้งสอบถามข้อมูลทางโทรศัพท์กับองค์กรที่เกี่ยวข้องซึ่งคาดว่าจะมีการผลิตสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์ดังกล่าวและได้นำมาตรวจสอบกับรายชื่อที่มีอยู่ในห้องสมุดทั้ง 14 แห่งอีกครั้ง เพื่อทำการตัดรายชื่อหนังสือที่ไม่ปรากฏในห้องสมุด (ภาคผนวก ค.) รวมทั้งรายชื่อที่ซ้ำซ้อนออกไป จนกระทั่งได้รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกทั้งหมดที่เป็นประชากรจากนั้นอ่านและศึกษาหนังสือที่เป็นประชากรทุกเล่มเพื่อบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึก โดยใช้แบบบันทึกข้อมูล 1 ชุด ต่อหนังสือ 1 ชื่อเรื่อง ช่วงเวลาที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลคือเดือนกันยายน 2545 - ธันวาคม 2545 รวมระยะเวลาทั้งสิ้น 4 เดือน ดังมีรายละเอียดตามขั้นตอนดังนี้

1. อ่านหนังสือที่เป็นประชากรเพื่อบันทึกรายการบรรณานุกรมที่เป็นประชากรจำนวน 420 ชื่อเรื่อง

2. อ่านหนังสือที่เป็นประชากร 420 ชื่อเรื่องซ้ำ พร้อมทั้งบันทึกข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดในแบบวิเคราะห์ ได้แก่

2.1 ข้อมูลทางบรรณานุกรม บันทึกโดยการเขียนรายละเอียดลงในส่วนของรายการที่พบ ได้แก่ ผู้แต่ง ชื่อเรื่อง สถานที่พิมพ์ สำนักพิมพ์ และปีที่พิมพ์

2.2 ข้อมูลด้านผู้แต่ง บันทึกข้อมูลโดยพิจารณาจากสถานภาพของผู้แต่ง และอาชีพ ตามที่ปรากฏบนหน้าปก หน้าปกใน คำนำ และด้านหลังของหนังสือ หรือประวัติผู้แต่ง ในกรณีที่หนังสือเล่มนั้นไม่มีการระบุอาชีพของผู้แต่ง ผู้วิจัยจะทำเครื่องหมายคำถามไว้เพื่อรวบรวมรายชื่อดังกล่าวไปสอบถามกับทางสำนักพิมพ์ หรือสืบหาข้อมูลจากอินเทอร์เน็ต หรือติดตามจากงานเขียนชิ้นอื่นๆ ซึ่งเป็นผลงานของผู้แต่งท่านนั้นอีกครั้ง

และหากยังไม่ได้รับความกระจ่าง ผู้วิจัยจะค้นหาเบอร์โทรศัพท์ของผู้แต่งจากเว็บไซต์ของบริษัท ท.ศ.ท คอร์ปอเรชั่นจำกัด มหาชน เพื่อติดต่อสอบถามกับเจ้าของผลงานโดยตรง

2.3 ข้อมูลด้านผู้ผลิต บันทึกข้อมูลโดยพิจารณาหน่วยงานของผู้ผลิต ตามที่ปรากฏบนหน้าปก หรือหน้าปกใน

2.4 ข้อมูลด้านเนื้อหา บันทึกข้อมูลโดยพิจารณาจากสารบัญและเนื้อหาภายในเล่มว่าตรงกับหัวเรื่องใด จากนั้นขีดในช่องคำตอบตามหัวเรื่องที่พบ ซึ่งหนังสือ 1 เล่ม อาจมีเนื้อหาเพียงเรื่องเดียว หรือหลายเรื่องรวมกันได้

2.5 ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา บันทึกข้อมูลโดยพิจารณาจากการใช้สำนวนภาษา และคำศัพท์ รวมทั้งวิธีการประพันธ์ ที่ปรากฏภายในเล่ม

2.6 ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ บันทึกข้อมูลโดยพิจารณาจาก สารบัญดัชนีท้ายเล่ม การอ้างอิง ขนาดของหนังสือ ลักษณะปก และภาพประกอบ ตามที่ปรากฏในตัวเล่ม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลของหนังสือสุภาพทางเลือกในด้านผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอเนื้อหา รวมทั้งลักษณะทางกายภาพ โดยการแจกแจงความถี่ และหาค่าร้อยละ โดยใช้สูตร $P = \frac{f}{N} \times 100$

P= ค่าร้อยละ

f = จำนวนข้อมูลในแต่ละประเด็น

N= จำนวนข้อมูลทั้งหมด

จากนั้นนำเสนอข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์นำเสนอ ในรูปตารางและคำบรรยายประกอบตารางในบทที่ 4 สรุปและอภิปรายผลการวิจัยพร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในบทที่ 5

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ซึ่งจัดเก็บในห้องสมุดของสถาบันอุดมศึกษาที่เปิดสอนหลักสูตรแพทยศาสตร์ และเภสัชศาสตร์ ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล โดยผู้วิจัยได้นำเสนอในรูปแบบของตารางและความเรียง ซึ่งแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้แต่ง สถานภาพของผู้แต่ง อาชีพผู้แต่ง สถานที่พิมพ์ และปีที่จัดพิมพ์ (5 ตาราง)

- 1.1 ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 1)
- 1.2 สถานภาพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 2)
- 1.3 อาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 3)
- 1.4 สถานที่พิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 4)
- 1.5 หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่พิมพ์ (ตารางที่ 5)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้ผลิต

- 2.1 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 6)
- 2.2 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ (ตารางที่ 7)

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา และเนื้อหาย่อย

- 3.1 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 8)
- 3.2 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ (ตารางที่ 9)
- 3.3 เนื้อหาย่อยในกลุ่มกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการ (ตารางที่ 10)
- 3.4 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ (ตารางที่ 11)
- 3.5 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการใช้มือ และการสัมผัส (ตารางที่ 12)
- 3.6 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมาธิ กายและจิต (ตารางที่ 13)
- 3.7 เนื้อหาย่อยในกลุ่มพลัง และพลังแม่เหล็ก (ตารางที่ 14)

3.8 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการล้างพิษ (ตารางที่ 15)

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา

4.1 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ (ตารางที่ 16)

4.2 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต (ตารางที่ 17)

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ

5.1 สารบัญของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 18)

5.2 ดัชนีท้ายเล่มของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 19)

5.3 การอ้างอิงในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 20)

5.4 ขนาดของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 21)

5.5 ลักษณะปกของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 22)

5.6 ภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 23)

5.7 สีของภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 24)

5.8 การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ตารางที่ 25)

ตอนที่ 6 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับเนื้อหา (ตารางที่ 26)

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้แต่ง สถานภาพของผู้แต่ง อาชีพผู้แต่ง สถานที่พิมพ์ และปีที่จัดพิมพ์

1.1 ผู้แต่ง

จากการสำรวจหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง ในด้านผู้แต่งพบว่า ส่วนใหญ่แต่งโดยบุคคล จำนวน 406 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.67) ขณะที่พบหนังสือซึ่งแต่งโดยหน่วยงานเพียง 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.33) ซึ่งมาจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข โครงการฟื้นฟูการนวดไทย โครงการสมุนไพรมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โรงพยาบาลพระเชตุพน และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา นอกจากนี้หนังสือที่แต่งโดยบุคคล พบว่าส่วนใหญ่แต่งโดยผู้เขียน จำนวน 273 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.00) รองลงมาคือผู้แต่งที่เป็นผู้แปล 38 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 9.05) น้อยที่สุดคือผู้แต่งที่เป็นบรรณาธิการ 36 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 8.57) และอื่นๆ ได้แก่ผู้เขียนและผู้แปล 59 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 14.05) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ผู้แต่ง	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
บุคคล	n=406	96.67
ผู้เขียน	273	65.00
ผู้แปล	38	9.05
บรรณาธิการ	36	8.57
อื่นๆ	59	14.05
หน่วยงาน	n=14	3.33

1.2 สถานภาพของผู้แต่ง *

เมื่อพิจารณาสถานภาพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 294 ราย พบว่าส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นผู้เขียน จำนวน 189 ราย (ร้อยละ 64.29) รองลงมาคือ ผู้แปล จำนวน 51 ราย (ร้อยละ 17.35) น้อยที่สุดคือบรรณาธิการ 33 ราย (ร้อยละ 11.22) อื่นๆ 21 ราย (ร้อยละ 7.14) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 สถานภาพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

บุคคล	จำนวน (ราย) (N=294)	ร้อยละ (100.00)
ผู้เขียน	189	64.29
ผู้แปล	51	17.35
บรรณาธิการ	33	11.22
อื่นๆ	21	7.14

* โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ง

1.3 อาชีพผู้แต่ง *

จากการสำรวจอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 294 ราย พบว่าเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุขมากที่สุด จำนวน 129 ราย (ร้อยละ 43.88) รองลงมาคือ บุคคลทั่วไป 66 ราย (ร้อยละ 22.45) น้อยที่สุดคือ นักวิชาการสาขาอื่น 30 ราย (ร้อยละ 10.20) และอื่นๆ 69 ราย (ร้อยละ 23.47) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 อาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

อาชีพผู้แต่ง	จำนวน (ราย) (N=294)	ร้อยละ (100.00)
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข	129	43.88
นักวิชาการสาขาอื่น	30	10.20
บุคคลทั่วไป	66	22.45
อื่นๆ	69	23.47

* โปรดดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก จ

1.4 สถานที่พิมพ์

จากการสำรวจหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ คือ 394 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 93.81) พิมพ์ที่กรุงเทพมหานคร ในขณะที่พบหนังสือซึ่งพิมพ์ในต่างจังหวัดเพียง 26 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.19) โดยพิมพ์ที่จังหวัดนนทบุรีมากที่สุด 12 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.86) (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 สถานที่พิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

สถานที่พิมพ์	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
กรุงเทพมหานคร	n = 394	93.81
ต่างจังหวัด	n = 26	6.19
จันทบุรี	1	0.24
เชียงใหม่	2	0.48
นครนายก	1	0.24
นครราชสีมา	1	0.24
นครศรีธรรมราช	1	0.24
นนทบุรี	12	2.86
ปทุมธานี	1	0.24
ราชบุรี	4	0.95
สงขลา	1	0.24
สมุทรปราการ	2	0.48

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.5 ปีที่จัดพิมพ์

จากการสำรวจหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง โดยแบ่งเป็นสองช่วงเวลา พบว่าส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) คือ 325 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 77.38) ซึ่งมีจำนวนมากกว่าหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) ที่พบเพียง 95 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 22.62) (ตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่พิมพ์

ปีที่พิมพ์	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
พ.ศ.2526 –2535	95	22.62
พ.ศ.2536 –2545	325	77.38

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้ผลิต

2.1 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก *

จากการสำรวจข้อมูลด้านผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าหน่วยงานอื่นผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ คือ 364 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 86.67) ซึ่งมีจำนวนมากกว่าหนังสือที่ผลิตโดยหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ผลิตเพียง 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) ทั้งนี้พบว่าผู้ผลิตจากหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชนผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ 329 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 78.33) สำหรับองค์กรทางศาสนาผลิตหนังสือน้อยที่สุดเพียง 6 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.44) ในขณะที่ผู้ผลิตจากหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข คือ หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขผลิตหนังสือมากที่สุด จำนวน 25 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.95) ส่วนโรงพยาบาลพบว่าผลิตหนังสือน้อยที่สุดเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ผู้ผลิต	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
<u>หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข</u>	n=56	13.33
- โรงพยาบาล	1	0.24
- สถานบริการสุขภาพเอกชน	4	0.95
- หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข	25	5.95
- สถาบันการศึกษา	8	1.90
- อื่นๆ	18	4.29
<u>หน่วยงานอื่น</u>	n=364	86.67
- สำนักพิมพ์เอกชน	329	78.33
- องค์กรทางศาสนา	6	1.44
- อื่น ๆ	29	6.90

* โปรดดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก ข

2.2 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับปีที่จัดพิมพ์

จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับปีที่จัดพิมพ์ ระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) พบว่าหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 77 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 18.33) ในขณะที่ 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2526-2535) พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ยังคงผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชนเช่นเดียวกัน โดยเพิ่มจำนวนเป็น 252 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.00) ในขณะที่พบว่าองค์กรทางศาสนาผลิตหนังสือน้อยที่สุดทั้งสองช่วงเวลา โดยผลิตเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และ 5 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.19) ตามลำดับ สำหรับหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) พบว่าสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องผลิตหนังสือมากที่สุดอย่างละ 2 ชื่อเรื่องเท่ากัน (ร้อยละ 0.48) ในขณะที่ 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2536-2545) พบว่าหน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกมากที่สุด จำนวน 24 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.71) สำหรับโรงพยาบาลพบว่าผลิตหนังสือดังกล่าวจำนวนน้อยที่สุดเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) และไม่ผลิตเลยในช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) (ตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับปีที่จัดพิมพ์

ปีที่จัดพิมพ์ (N=420)	พ.ศ.2526-2535		พ.ศ.2536-2545	
	จำนวน (n = 95)	ร้อยละ (100.00)	จำนวน (n = 325)	ร้อยละ (100.00)
หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข (n=56)	n= 7	1.66	n=49	11.67
- โรงพยาบาล	1	0.24	-	-
- สถานบริการสุขภาพเอกชน	1	0.24	3	0.71
- หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข	1	0.24	24	5.71
- สถาบันการศึกษา	2	0.48	6	1.43
- อื่นๆ	2	0.48	16	3.81
หน่วยงานอื่น (n=364)	n=88	20.95	n=276	65.71
- สำนักพิมพ์เอกชน	77	18.33	252	60.00
- องค์กรทางศาสนา	1	0.24	5	1.19
- อื่นๆ	10	2.38	19	4.52

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านเนื้อหา

3.1 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ) มากที่สุด จำนวน 142 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 33.81) รองลงมาคือหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมาธิ กายและจิต จำนวน 104 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.76) ในขณะที่พบหนังสือที่มีเนื้อหาด้านพลังและพลังแม่เหล็ก จำนวนน้อยที่สุดเพียง 13 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.09) (ตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ขอบเขตของเนื้อหา	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ	81	19.29
สมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ)	142	33.81
การใช้มือและการสัมผัส	63	15.00
การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต	104	24.76
พลังและพลังแม่เหล็ก	13	3.09
การล้างพิษ	17	4.05

3.2 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์

จากการวิเคราะห์เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก โดยจำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) พบหนังสือที่มีเนื้อหา ด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ มากที่สุด จำนวน 31 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 7.38) รองลงมาคือการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 22 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.24) เช่นเดียวกับหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2536-2545) คือ พบหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพมากที่สุด จำนวน 111 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 26.43) รองลงมาคือการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 82 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.52) ในขณะที่ช่วง 10 ปีแรก ไม่มีการจัดพิมพ์หนังสือด้านการล้างพิษ แต่ในเวลา 10 ปีต่อมา ปรากฏหนังสือด้านการล้างพิษถึง 17 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.05) (ตารางที่ 9)

ตารางที่ 9 เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์

เนื้อหา (N=420)	พ.ศ.2526-2535		พ.ศ.2536-2545	
	จำนวน (ชื่อเรื่อง)	ร้อยละ	จำนวน (ชื่อเรื่อง)	ร้อยละ
	(n = 95)	(100.00)	(n = 325)	(100.00)
กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ	20	4.76	61	14.52
สมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ)	31	7.38	111	26.43
การใช้มือและการสัมผัส	20	4.76	43	10.24
การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต	22	5.24	82	19.52
พลังและพลังแม่เหล็ก	2	0.48	11	2.62
การล้างพิษ	-	-	17	4.05

3.3 เนื้อหาย่อยในกลุ่มกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการ *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้านกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการจำนวนทั้งสิ้น 81 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยวิตามินมากที่สุด จำนวน 41 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 50.62) รองลงมาคือการบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ จำนวน 33 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 40.74) น้อยที่สุดคือ การกินอาหารปรับตามธาตุซึ่งพบเพียง 4 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.94) ในขณะที่พบเนื้อหาด้านอื่นๆ เพียง 3 ชื่อเรื่อง ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสตร์ที่ว่าด้วยโมเลกุลของสารอาหารที่จำเป็นต่อร่างกายและใช้ในการบำบัดรักษาความเจ็บป่วย (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 เนื้อหาย่อยในกลุ่มกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการ

กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ	จำนวนชื่อเรื่อง (N=81)	ร้อยละ (100.00)
อาหารต้านมะเร็ง	19	23.47
อาหารสูตรข้าว	5	6.17
อาหารมังสวิรัต (ยกเว้นแมคโครไบโอติกส์)	20	24.69
การบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ	33	40.74
การบำบัดด้วยน้ำผักผลไม้	25	30.86
การบำบัดด้วยผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร	25	30.86
การบำบัดด้วยวิตามิน	41	50.62
การกินอาหารปรับตามธาตุ	4	4.94
แมคโครไบโอติกส์	28	34.57
อาหารสูตรโปรตีนและไขมัน (Atkins)	-	
อาหารสูตรสมดุล (Ornish)	6	7.41
อื่นๆ	3	3.70

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3.4 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 142 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการรักษาด้วยสมุนไพรเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 137 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.48) รองลงมาคือการบำบัดด้วยน้ำ (ร้อนหรือเย็น) จำนวน 15 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 10.56) น้อยที่สุดคือ การรักษาโดยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy) ซึ่งพบเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.70) ในขณะที่ไม่พบเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการรักษาด้วยวิธีกำจัดธาตุโลหะ การลนด้วยไอร้อน (Moxibusion) การดูดพิษด้วยถ้วย และเนื้อหาย่อยอื่นๆ (ตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 เนื้อหาย่อยในกลุ่มสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ

สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ	จำนวนชื่อเรื่อง (N=142)	ร้อยละ (100.00)
การรักษาด้วยสมุนไพร	137	96.48
การรักษาโดยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy)	1	0.70
การรักษาด้วยวิธีการกำจัดธาตุโลหะ	-	-
การบำบัดด้วยน้ำ (ร้อนหรือเย็น)	15	10.56
การบำบัดด้วยน้ำปัสสาวะ	3	2.11
การประคบ	12	8.45
การลนด้วยไอร้อน (Moxibusion)	-	-
การดูดพิษด้วยถ้วย	-	-
สารต้านอนุมูลอิสระ	8	5.63
สารฝัก	2	1.41
อื่นๆ	-	-

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3.5 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการใช้มือและการสัมผัส *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้วการใช้มือและการสัมผัส จำนวนทั้งสิ้น 63 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการกดจุดเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 40 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 63.49) รองลงมาคือ การนวด จำนวน 36 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 57.14) น้อยที่สุดคือ การแพทย์ออสทีโอพาธี (Osteopathy) และชีสึ พบอย่างละ 1 ชื่อเรื่องเท่านั้น (ร้อยละ 1.59) (ตารางที่ 12)

ตารางที่ 12 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการใช้มือและการสัมผัส

การใช้มือและการสัมผัส	จำนวนชื่อเรื่อง (N=63)	ร้อยละ (100.00)
การนวด	36	57.14
การกดจุด	40	63.49
กดจุดสะท้อนประสาท	11	17.46
การจับกระดูกสันหลัง (Chiropractic)	2	3.17
การแพทย์ออสทีโอพาธี (Osteopathy)	1	1.59
การฝังเข็ม	9	14.29
ชีสึ	1	1.59
อื่นๆ	-	-

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3.6 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้านการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวนทั้งสิ้น 104 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยสมาธิมากที่สุด จำนวน 40 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 38.46) รองลงมาคือโยคะ จำนวน 39 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 37.50) ในขณะที่พบเรื่องการบำบัดตามหลักของเซน และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านความคิด การเคลื่อนไหว และการกำหนดอารมณ์ น้อยที่สุดอย่างละ 3 ชื่อเรื่อง เท่ากัน (ร้อยละ 2.88) สำหรับเนื้อหาย่อยอื่นๆ พบว่ามีถึง 45 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 43.27) เป็นเรื่องเกี่ยวกับการออกกำลังกายเพื่อสุขภาพมากที่สุดถึง 18 ชื่อเรื่อง ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 13

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 13 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต

การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต	จำนวนชื่อเรื่อง (N=104)	ร้อยละ (100.00)
การบำบัดด้วยกลิ่นหอม	12	11.54
การบำบัดด้วยสมาธิ	40	38.46
การบำบัดด้วยการสะกดจิต	16	15.38
การบำบัดด้วยสี	10	9.62
การบำบัดด้วยอัญมณี	7	6.73
การบำบัดด้วยจินตภาพและความคิดเชิงบวก	17	16.35
การบำบัดด้วยดนตรี	14	13.46
การบำบัดตามหลักของเต๋า	8	7.69
การบำบัดตามหลักของเซน	3	2.88
การบำบัดโดยใช้กระบวนการกลุ่ม	6	5.77
การบำบัดโดยไสยศาสตร์	7	6.73
การบำบัดด้วยการสวดอ้อนวอน	12	11.54
การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านความคิด การเคลื่อนไหว และการกำหนดอารมณ์	3	2.88
เทคนิคการผ่อนคลายความเครียด	26	25.00
ฤกษ์ดีตัดตน	10	9.62
โยคะ	39	37.50
ไท้เก๊ก	10	9.62
ชี่กง	16	15.38
การใช้ Biofeedback machines	7	6.73
อื่นๆ	45	43.27

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3.7 เนื้อหาย่อยในกลุ่มพลัง และพลังแม่เหล็ก *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่างพ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้านพลัง และพลังแม่เหล็ก จำนวนทั้งสิ้น 13 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับพลังจักรวาลมากที่สุด จำนวน 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 53.85) รองลงมาคือ พลังปรมาณ จำนวน 6 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 46.15) น้อยที่สุดคือ การรักษาด้วยแม่เหล็ก ซึ่งมีจำนวนเท่ากันกับพลังแสงออรา คืออย่าง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 23.08) ในขณะที่พบเนื้อหาย่อยอื่นๆ ซึ่งเป็นเรื่อง การบำบัดด้วยกระแส ไฟฟ้าเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 เนื้อหาย่อยในกลุ่มพลัง และพลังแม่เหล็ก

พลัง และพลังแม่เหล็ก	จำนวนชื่อเรื่อง (N=13)	ร้อยละ (100.00)
การรักษาด้วยแม่เหล็ก	3	23.08
พลังแสงออรา	3	23.08
พลังจักรวาล	7	53.85
พลังปรมาณ	6	46.15
พลังปรีรามิด	-	-
โยเร	-	-
อื่นๆ	1	7.69

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

3.8 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการล้างพิษ *

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่างพ.ศ. 2526-2545 ซึ่งมีเนื้อหาด้านการล้างพิษ จำนวนทั้งสิ้น 17 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการอดอาหารเพื่อสุขภาพเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 82.35) รองลงมา คือ การสวนล้างลำไส้ใหญ่ จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 47.06) น้อยที่สุดคือการล้างพิษตับซึ่งพบเพียง 1 ชื่อเรื่องเท่านั้น (ร้อยละ 5.88) (ตารางที่ 15)

ตารางที่ 15 เนื้อหาย่อยในกลุ่มการล้างพิษ

การล้างพิษ	จำนวนชื่อเรื่อง (N=17)	ร้อยละ (100.00)
การอดอาหารเพื่อสุขภาพ	14	82.35
การล้างพิษ	7	50.00
การล้างพิษตับ	1	5.88
การสวนล้างลำไส้ใหญ่	8	47.06
สมุนไพรล้างพิษ	3	17.65
อื่น ๆ	-	-

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา

4.1 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 ด้านการนำเสนอเนื้อหา จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการ จำนวน 281 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 66.90) รองลงมาได้แก่เชิงวิชาการ จำนวน 67 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.95) น้อยที่สุดคือแบบถาม-ตอบ จำนวน 9 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.14) ในขณะที่พบหนังสือซึ่งนำเสนอเนื้อหาในแบบอื่นๆ เพียง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) ได้แก่ ร้อยกรอง 2 ชื่อเรื่อง และภาพการ์ตูนประกอบคำบรรยาย 1 ชื่อเรื่อง

เมื่อพิจารณาตามช่วงเวลาของปีที่จัดพิมพ์พบว่า ช่วงเวลา 10 ปีแรก คือระหว่าง พ.ศ.2526-2535 จากจำนวนหนังสือ 95 ชื่อเรื่อง พบการนำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 62 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.26) รองลงมาคือการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการจำนวน 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 16.84) ในขณะที่พบการนำเสนอเนื้อหาแบบถาม-ตอบ น้อยที่สุดจำนวน 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.11) ตามลำดับ

ช่วงเวลา 10 ปีถัดมา คือ ระหว่าง พ.ศ.2536-2545 จากจำนวนหนังสือ 325 ชื่อเรื่อง พบว่ามี การนำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 219 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 67.38) รองลงมาได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาในเชิงวิชาการ จำนวน 51 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.69) ในขณะที่การนำเสนอเนื้อหาแบบถาม-ตอบ มีจำนวนน้อยที่สุด 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.15) ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปี พ.ศ.	2526-2535		2536-2545		2526-2545	
	(n=95)		(n=325)		(N=420)	
การนำเสนอเนื้อหา	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวนทั้งสิ้น	ร้อยละ
เชิงวิชาการ	16	16.84	51	15.69	67	15.95
กึ่งวิชาการ	62	65.26	219	67.38	281	66.90
ถาม-ตอบ	2	2.11	7	2.15	9	2.14
เรื่องเล่า	14	14.74	46	14.15	60	14.29
จดหมายบันทึกเหตุการณ์	-	-	-	-	-	-
อื่น ๆ	1	1.05	2	0.62	3	0.71
รวม	95	100.00	325	100.00	420	100.00

4.2 การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต เมื่อพิจารณาการนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต จากจำนวนหนังสือทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่า หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข คือ หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข ผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ และกึ่งวิชาการ มากที่สุด จำนวน 18 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.29) และ 6 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.43) ตามลำดับ ในขณะที่หน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน พบว่าผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ กึ่งวิชาการ ถาม-ตอบ เรื่องเล่า และอื่น ๆ มากที่สุดคือ 27 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.43) 240 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 57.14) 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) 51 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 12.14) และ 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) ตามลำดับ ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 การนำเสนอเนื้อหาเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต

การนำเสนอเนื้อหา	เชิงวิชาการ		กึ่งวิชาการ		ถาม-ตอบ		เรื่องเล่า		อื่น ๆ	
	n=67		n=281		n=9		n=60		n=3	
ผู้ผลิต	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หน่วยงานทางการแพทย์ และ										
สาธารณสุข										
โรงพยาบาล	1	0.24	-	-	-	-	-	-	-	-
สถานบริการสุขภาพเอกชน	2	0.48	1	0.24	-	-	1	0.24	-	-
หน่วยงานภายในกระทรวง สา	18	4.29	6	1.43	-	-	1	0.24	-	-
สาธารณสุข										
สถาบันการศึกษา	7	1.67	1	0.24	-	-	-	-	-	-
อื่น ๆ	6	1.43	10	2.38	-	-	2	0.48	-	-
หน่วยงานอื่น										
สำนักพิมพ์เอกชน	27	6.43	240	57.14	8	1.90	51	12.14	3	0.71
องค์กรทางศาสนา	-	-	3	0.71	-	-	3	0.71	-	-
อื่น ๆ	6	1.43	20	4.76	1	0.24	2	0.48	-	-

ตอนที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ

จากการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 เกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ สารบัญ ดัชนีท้ายเล่ม การอ้างอิง ขนาดลักษณะปก และภาพประกอบ จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง ผลปรากฏดังต่อไปนี้

5.1 สารบัญ

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพด้านสารบัญ ของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าเกือบทั้งหมดมีสารบัญ จำนวน 406 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.67) และไม่ปรากฏสารบัญ จำนวน 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.33) (ตารางที่ 18)

ตารางที่ 18 สารบัญของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

สารบัญ	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
มี	406	96.67
ไม่มี	14	3.33

5.2 ดัชนีท้ายเล่ม

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพเกี่ยวกับดัชนีท้ายเล่มที่ปรากฏในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่ามีดัชนีจำนวน 59 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 14.05) และไม่ปรากฏดัชนี จำนวน 361 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 85.95)

(ตารางที่ 19)

ตารางที่ 19 ดัชนีท้ายเล่มของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ดัชนีท้ายเล่ม	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
มี	59	14.05
ไม่มี	361	85.95

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 การอ้างอิง *

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพด้านการอ้างอิง ของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่ามีการอ้างอิงจำนวน 170 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 40.48) สำหรับหนังสือที่มีการอ้างอิงนั้น ปรากฏว่าเป็นหนังสือที่มีการอ้างอิงแบบรายการอ้างอิง (บรรณานุกรม) จำนวนมากที่สุด 96 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 22.86) น้อยกว่าหนังสือที่ไม่มีการอ้างอิง ซึ่งมี 250 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 59.52) ในขณะที่พบการอ้างอิงแบบอื่นๆ จำนวน 36 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 8.57) (ตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 การอ้างอิงในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

การอ้างอิง	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
มี	170	40.48
รายการอ้างอิง (บรรณานุกรม)	96	22.86
แทรกในเนื้อหา	27	6.43
เชิงอรรถ	11	2.62
อื่นๆ	36	8.57
ไม่มี	250	59.52

* ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

5.4 ขนาดของหนังสือ

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพด้านขนาดของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่มีขนาด 16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 เซนติเมตร) จำนวน 300 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 71.43) รองลงมาคือขนาดปกเก็ตบุ๊ก (13x18.5 เซนติเมตร) จำนวน 64 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.24) ในขณะที่พบหนังสือขนาดใหญ่พิเศษ คือ ใหญ่กว่า 21x29.7 เซนติเมตร (8 หน้ายกใหญ่) จำนวนน้อยที่สุดเพียง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) และขนาดอื่นๆ 10 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.38) (ตารางที่ 21)

ตารางที่ 21 ขนาดของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ขนาด	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
เล็กพิเศษ	6	1.43
ปกเก็ตบุ๊ก (13x18.5 ซม.)	64	15.24
16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 ซม.)	300	71.43
8 หน้ายก (18.5x26 ซม.)	24	5.71
8 หน้ายกใหญ่ (21x29.7 ซม.)	14	3.33
ใหญ่พิเศษ (ใหญ่กว่า 21x29.7 ซม.)	2	0.48
อื่นๆ	10	2.38

5.5 ลักษณะปก

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพ ด้านลักษณะปกของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าเป็นหนังสือปกอ่อนเกือบทั้งหมด 404 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.19) ในขณะที่พบหนังสือปกแข็งเพียง 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.81) สำหรับหนังสือปกอ่อน จำแนกเป็น ปกอ่อนอบามัน 356 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 84.76) และปกอ่อนด้าน 48 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.43) (ตารางที่ 22)

ตารางที่ 22 ลักษณะปกของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ลักษณะปก	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
ปกแข็ง	16	3.81
ปกอ่อน	404	96.19
- ปกอ่อนอบามัน	356	84.76
- ปกอ่อนด้าน	48	11.43

5.6 ภาพประกอบ

5.6.1 ประเภทของภาพประกอบ *

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพ ด้านภาพประกอบของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่ามีภาพประกอบจำนวน 371 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 88.33) ได้แก่ หนังสือที่มีภาพประกอบประเภทภาพถ่ายมากที่สุด 113 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 26.90) รองลงมาคือ ภาพถ่ายและภาพลายเส้น 82 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.52) และภาพอื่นๆ พบว่ามีจำนวนถึง 152 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 36.19) ในขณะที่พบหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งไม่มีภาพประกอบ จำนวน 49 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.67) (ตารางที่ 23)

ตารางที่ 23 ภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ภาพประกอบ	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=420)	ร้อยละ (100.00)
มี	371	88.33
ประเภท		
ภาพถ่าย	113	26.90
ภาพวาด	26	6.19
ภาพลายเส้น	80	19.05
อื่นๆ	152	36.19
ไม่มี	49	11.67

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

5.7 สีของภาพประกอบ *

เมื่อพิจารณาลักษณะทางกายภาพ เกี่ยวกับสีของภาพประกอบที่ปรากฏในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จากหนังสือที่มีภาพประกอบจำนวน 371 ชื่อเรื่อง พบว่าหนังสือส่วนใหญ่จำนวน 305 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 82.21) มีภาพประกอบขาวดำ รองลงมาคือหนังสือที่มีภาพประกอบขาวดำ และสีสี จำนวน 42 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.32) ในขณะที่หนังสือที่มีภาพประกอบเป็นสีเดียว และสีอื่นๆ มีจำนวนเท่ากันคืออย่างละ 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.54) (ตารางที่ 24)

ตารางที่ 24 สีของภาพประกอบในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

สีของภาพ	จำนวน (ชื่อเรื่อง) (N=371)	ร้อยละ (100.00)
ขาวดำ	305	82.21
ภาพสี		
- สีเดียว	2	0.54
- สีสี	15	4.04
- สีอื่นๆ (ขาว-น้ำเงิน)	2	0.54
- ขาวดำและสีสี	42	11.32
- ขาวดำและสีอื่นๆ (ขาว-น้ำเงิน, ขาว-น้ำตาล)	2	0.54
- ขาวดำ, สีเดียวและสีสี	1	0.27
- สีเดียวและสีสี	1	0.27
- สีสีและสีอื่นๆ (ขาว-เขียว)	1	0.27

* เลือกตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ

5.8 การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเล็ก

เมื่อพิจารณาการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเล็ก จำนวน 420 ชื่อเรื่องพบว่า

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการจำนวน 67 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญ จำนวน 65 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.48) ไม่มีสารบัญ จำนวน 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีดัชนีท้ายเล่ม 29 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.90) และไม่มีดัชนี 38 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 9.05) มีการอ้างอิง 47 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.19) และไม่มีการอ้างอิง 20 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.76) เป็นปกแข็งเพียง 11 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.62) ในขณะที่พบว่ามีปกอ่อนมากกว่าคือ 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบมากที่สุด คือ 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) ในขณะที่ไม่มีภาพประกอบ 11 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.62)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการจำนวน 281 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่มีสารบัญ จำนวน 273 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.00) ในขณะที่ไม่มีสารบัญ จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) มีดัชนีท้ายเล่ม 25 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.95) และไม่มีดัชนีท้ายเล่ม 256 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.95) มีการอ้างอิง 105 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 25.00) และไม่มีการอ้างอิง 176 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 41.90) เป็นปกแข็งเพียง 5 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.19) ในขณะที่พบว่ามีปกอ่อนมากกว่าคือ 276 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.71) นอกจากนี้พบภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่ คือ 255 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.71) ในขณะที่ไม่ีภาพประกอบ 26 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.19)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบถามตอบ จำนวน 9 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญจำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) ในขณะที่ไม่มีสารบัญเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) มีดัชนีท้ายเล่ม 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีดัชนี 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) มีการอ้างอิง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) และไม่มีการอ้างอิง 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.67) ในขณะที่ไม่พบหนังสือปกแข็งเลย และเป็นหนังสือปกอ่อนทั้งหมด 9 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.14) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบ คือ 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.67) ในขณะที่ไม่ีภาพประกอบ 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบเรื่องเล่า จำนวน 60 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญ 58 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.81) ในขณะที่ไม่มีสารบัญเพียง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีดัชนีท้ายเล่ม 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) และไม่มีดัชนีท้ายเล่มถึง 57 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.57) มีการอ้างอิง 15 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.57) และไม่มีการอ้างอิง 45 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 10.71) ในขณะที่ไม่พบหนังสือปกแข็งเลย คือเป็นหนังสือปกอ่อนทั้งหมด 60 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 14.29) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่คือ 50 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.90) และไม่มีภาพประกอบเพียง 10 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.38)

นอกจากนี้ไม่ปรากฏหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบจดหมายบันทึกเหตุการณ์เลย ส่วนหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบอื่น ๆ จำนวน 3 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญ 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) ไม่มีสารบัญ 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) มีดัชนีท้ายเล่ม 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีดัชนี 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีการอ้างอิง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีการอ้างอิง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) และทั้ง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) เป็นหนังสือปกอ่อน รวมทั้งมีภาพประกอบทั้ง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) เช่นเดียวกัน ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 25

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 25 การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

การนำเสนอเนื้อหา	เชิงวิชาการ		กึ่งวิชาการ		ถาม-ตอบ		เรื่องเล่า		อื่น ๆ	
	n=67		n=281		n=9		n=60		n=3	
ลักษณะทางกายภาพ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สารบัญ										
มี (n=406)	65	15.48	273	65.00	8	1.90	58	13.81	2	0.48
ไม่มี (n=14)	2	0.48	8	1.90	1	0.24	2	0.48	1	0.24
ดัชนีท้ายเล่ม										
มี (n=59)	29	6.90	25	5.95	1	0.24	3	0.71	1	0.24
ไม่มี (n=361)	38	9.05	256	60.95	8	1.90	57	13.57	2	0.48
การอ้างอิง										
มี (n=170)	47	11.19	105	25.00	2	0.48	15	3.57	1	0.24
ไม่มี (n=250)	20	4.76	176	41.90	7	1.67	45	10.71	2	0.48
ลักษณะปก										
ปกแข็ง (n=16)	11	2.62	5	1.19	-	-	-	-	-	-
ปกอ่อน (n=404)	56	13.33	276	65.71	9	2.14	60	14.29	3	0.71
ภาพประกอบ										
มี (n=371)	56	13.33	255	60.71	7	1.67	50	11.90	3	0.71
ไม่มี (n=49)	11	2.62	26	6.19	2	0.48	10	2.38	0	0

ตอนที่ 6 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับประทานเนื้อห

เมื่อพิจารณาผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับประทานเนื้อหาพบว่า ผู้ผลิตจากหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน ผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบทั้งหกกลุ่ม ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ จำนวน 73 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 17.38) สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ จำนวน 102 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.30) การใช้มือและการสัมผัส จำนวน 47 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.19) การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 83 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.76) พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวน 10 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.38) และการล้างพิษ จำนวน 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.81) รองลงมาคือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบทั้งหกด้านเช่นกัน ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ จำนวน 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.30) การใช้มือและการสัมผัส จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.66) พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวน 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และการล้างพิษ จำนวน 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) สำหรับหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข พบว่า สถาบันการศึกษา ผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครอบคลุมมากที่สุดเพียง 5 กลุ่ม ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ การใช้มือและการสัมผัส การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวนละ 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) เท่ากัน ส่วนหนังสือที่มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ พบว่าผลิตจำนวน 4 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.95) ในขณะที่โรงพยาบาลผลิตเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) เท่านั้น ดังปรากฏรายละเอียดในตารางที่ 26

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 26 ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับประทานเนื้อหา

ผู้ผลิต	เนื้อหา		สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ		การใช้มือและการสัมผัส		การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต		พลังและพลังแม่เหล็ก		การล้างพิษ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หน่วยงานทางการแพทย์และ												
สาธารณสุข (n=56)												
โรงพยาบาล	--	--	1	0.24	--	--	--	--	--	--	--	--
สถานบริการสุขภาพเอกชน	--	--	1	0.24	--	--	3	0.71	--	--	--	--
หน่วยงานภายในกระทรวง												
สาธารณสุข	--	--	12	2.86	5	1.19	8	1.90	--	--	--	--
สถาบันการศึกษา	1	0.24	4	0.95	1	0.24	1	0.24	1	0.24	--	--
อื่น ๆ	2	0.48	13	3.10	2	0.48	--	--	1	0.24	--	--
หน่วยงานอื่น (n=364)												
สำนักพิมพ์เอกชน	73	17.38	102	24.30	47	11.19	83	19.76	10	2.38	16	3.81
องค์กรทางศาสนา	2	0.48	1	0.24	--	--	2	0.48	--	--	--	--
อื่น ๆ	3	0.71	8	1.90	8	1.90	7	1.66	1	0.24	1	0.24
รวม (N=420)	81	19.29	142	33.81	63	15.00	104	24.76	13	3.10	17	4.05

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "การวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก" มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ในด้านผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ

การวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดสมมุติฐานไว้ดังนี้

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร และเป็นหนังสือกึ่งวิชาการ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ใช้แบบวิเคราะห์เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 จำนวน 420 ชื่อเรื่อง ผลการวิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ข้อมูลบรรณานุกรมของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก การวิเคราะห์ข้อมูลด้านผู้แต่ง สถานภาพของผู้แต่ง อาชีพผู้แต่ง สถานที่พิมพ์ และปีที่จัดพิมพ์

1. ผู้แต่ง สถานภาพผู้แต่ง และอาชีพผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่แต่งโดยบุคคล จำนวน 406 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.67) ขณะที่พบหนังสือซึ่งแต่งโดยหน่วยงานเพียง 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.33) ซึ่งมาจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข โครงการฟื้นฟูการนวดไทย โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน และสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน ทั้งนี้หนังสือที่แต่งโดยบุคคล พบว่าส่วนใหญ่แต่งโดยผู้เขียน จำนวน 273 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.00) รองลงมาคือหนังสือที่

แต่งโดยผู้แปล จำนวน 38 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 9.05) ในขณะที่พบหนังสือซึ่งแต่งโดยบรรณาธิการน้อยที่สุดเพียง 36 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 8.57) (ตารางที่ 1)

สถานภาพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 294 ราย พบว่าส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นผู้เขียน จำนวน 189 ราย (ร้อยละ 64.29) รองลงมาคือ ผู้แปล จำนวน 51 ราย (ร้อยละ 17.35) ในขณะที่พบผู้แต่งซึ่งเป็นทั้งบรรณาธิการน้อยที่สุดเพียง 33 ราย (ร้อยละ 11.22) (ตารางที่ 2)

อาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 294 ราย พบว่าเป็นผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุขมากที่สุด จำนวน 129 ราย (ร้อยละ 43.88) รองลงมาคือ บุคคลทั่วไป จำนวน 66 ราย (ร้อยละ 22.45) และผู้ที่เป็นนักวิชาการสาขาอื่นพบว่ามีจำนวนน้อยที่สุดเพียง 30 ราย (ร้อยละ 10.20) ตามลำดับ (ตารางที่ 3)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้แต่ง สถานภาพผู้แต่ง และอาชีพผู้แต่ง พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ (ร้อยละ 96.67 ในตารางที่ 1) แต่งโดยผู้แต่งที่เป็นบุคคล ในขณะที่ปรากฏผู้แต่งที่เป็นหน่วยงาน ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่า (ร้อยละ 3.33 ในตารางที่ 1) มาจาก 5 หน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข โครงการฟื้นฟูการนวดไทย โครงการสมุนไพรมะพร้าวเพื่อการพึ่งตนเอง โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน และสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งล้วนเป็นหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุขทั้งสิ้น นอกจากนี้ยังพบว่าผู้แต่งส่วนใหญ่ที่มีสถานภาพเป็นผู้เขียน (ร้อยละ 64.29 ในตารางที่ 2) ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุขมากที่สุด (ร้อยละ 43.88 ในตารางที่ 3) ผลการวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับที่ Dyer (1998 : 33) ที่ได้ให้ทัศนะไว้ในบทความว่า บรรณาธิการจากสำนักพิมพ์เอกชนในประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับผู้แต่งหนังสือสุขภาพทางเลือกว่า ควรเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือ ซึ่งจัดว่าเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง และเป็นกุญแจสำคัญที่ผู้ซื้อจะนำมาพิจารณาก่อนตัดสินใจซื้อหนังสือเล่มนั้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับสิ่งที่ Bibel (2001 : 18) ได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับผู้แต่งหนังสือสุขภาพทางเลือกว่า ผู้แต่งควรได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถือเกี่ยวกับเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ หรือปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ซึ่งหนังสือสุขภาพทางเลือกหลายเล่มที่ร่วมกันแต่งโดยแพทย์และผู้ป่วย มักจะให้รายละเอียดที่เป็นการดูแลรักษาได้อย่างดีที่สุด อย่างไรก็ตามจากผลการวิจัยส่วนที่พบว่าผู้แต่งที่ประกอบอาชีพอื่น ๆ ซึ่งไม่สามารถระบุอาชีพได้ เนื่องจากผู้จัดทำบางรายอาจไม่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงมิได้มีการระบุรายละเอียดเกี่ยวกับ ประวัติผู้แต่ง ผลงาน หรือความเกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขทางเลือกของผู้แต่งท่านนั้น อันจะมีผลโดยตรงต่อความน่าเชื่อถือของผู้แต่ง รวมทั้งอาจลดความน่าสนใจของหนังสือเล่มนั้นลงไป

2. สถานที่พิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

สถานที่พิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พบว่าหนังสือส่วนใหญ่จำนวน 394 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 93.81) พิมพ์ที่กรุงเทพมหานคร และพบหนังสือซึ่งพิมพ์ในต่างจังหวัดเพียง 26 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.19) โดยพิมพ์ที่จังหวัดนนทบุรีมากที่สุด 12 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.86) (ตารางที่ 4) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้จัดพิมพ์ที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่อยู่ในกรุงเทพมหานคร มีระบบการผลิตที่ดี จึงทำให้ผลงานออกมามีคุณภาพตลอดจนมีระบบการจัดจำหน่ายที่ดี นอกจากนี้ กรุงเทพมหานครยังเป็นศูนย์กลางของแหล่งจำหน่ายหนังสือภายในประเทศ อีกทั้งผู้ซื้อส่วนใหญ่มีกำลังซื้อสูงกว่าผู้ซื้อในต่างจังหวัด ทำให้มีการจัดพิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกในเขตกรุงเทพมหานครมากที่สุด

3. ปีที่จัดพิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ปีที่จัดพิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ซึ่งจัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ. 2526-2545 จำนวนทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง โดยแบ่งเป็นสองช่วงเวลา พบว่าส่วนใหญ่เป็นหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) คือ 325 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 77.38) ซึ่งมีจำนวนมากกว่าหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) ที่พบเพียง 95 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 22.62) (ตารางที่ 5)

ผลการวิจัยพบว่าหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีหลัง (ร้อยละ 77.38 ในตารางที่ 5) เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีแรก (ร้อยละ 22.62 ในตารางที่ 5) ที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะว่าในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) ศาสตร์สุขภาพทางเลือกยังเป็นเรื่องใหม่และยังไม่ได้ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายจากประชาชนเท่าที่ควรจึงทำให้มีการเผยแพร่และจัดพิมพ์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกออกมาจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับระยะเวลา 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ซึ่งผลการวิจัยเกี่ยวกับปีที่จัดพิมพ์หนังสือภาษาไทยสุขภาพทางเลือกดังที่ได้กล่าวมานี้มีบางส่วนคล้ายคลึงกับสิ่งที่ Yizhaki และ Shahr (2002) ได้เคยศึกษาเกี่ยวกับความเติบโตของวรรณกรรมสุขภาพทางเลือกในช่วงเวลา 20 ปี ระหว่าง ค.ศ.1975-1994 (พ.ศ.2518-2537) ซึ่งพบว่าจำนวนสิ่งพิมพ์ทางด้านสุขภาพทางเลือกเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยแบ่งระยะเวลาในการเปรียบเทียบออกเป็น 4 ช่วง ช่วงละ 5 ปี ซึ่งจากเดิมมีบทความเพียง 195 ชื่อเรื่อง ระหว่าง ค.ศ.1975-1979 (พ.ศ.2518-2522) เพิ่มจำนวนเป็น 2,236 ชื่อเรื่องระหว่าง ค.ศ.1990-1994 (พ.ศ.2533-2537) ในช่วงเวลา 5 ปีสุดท้าย

ข้อมูลด้านผู้ผลิต ประกอบด้วย ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับปีที่จัดพิมพ์

4. ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พบว่าหน่วยงานอื่นผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ คือ 364 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 86.67) ซึ่งมีจำนวนมากกว่าหนังสือที่ผลิตโดยหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ผลิตเพียง 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) ทั้งนี้พบว่าผู้ผลิตจากหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชนผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ 329 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 78.33) สำหรับองค์กรทางศาสนาผลิตหนังสือน้อยที่สุดเพียง 6 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.44) ในขณะที่ผู้ผลิตจากหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข คือ หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขผลิตหนังสือมากที่สุด จำนวน 25 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.95) ส่วนโรงพยาบาลพบว่าผลิตหนังสือน้อยที่สุดเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) (ตารางที่ 6)

ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับปีที่จัดพิมพ์ ซึ่งในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) พบว่าหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 77 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 18.33) ในขณะที่ 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2526-2535) พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ยังคงผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชนเช่นเดียวกัน โดยเพิ่มจำนวนเป็น 252 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.00) ในขณะที่พบว่าองค์กรทางศาสนาผลิตหนังสือน้อยที่สุดทั้งสองช่วงเวลา โดยผลิตเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และ 5 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.19) ตามลำดับ สำหรับหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข ในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) พบว่าสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องผลิตหนังสือมากที่สุดอย่างละ 2 ชื่อเรื่องเท่ากัน (ร้อยละ 0.48) ในขณะที่ 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2536-2545) พบว่าหน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกมากที่สุด จำนวน 24 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.71) สำหรับโรงพยาบาลพบว่าผลิตหนังสือดังกล่าวจำนวนน้อยที่สุดในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) และไม่ผลิตเลยในช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) (ตารางที่ 7)

ผลการวิจัยในด้านผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกสอดคล้องกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้ว่า หนังสือส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน (ร้อยละ 78.33 ในตารางที่ 6) นอกจากนี้ยังคล้ายคลึงกับผลการวิจัยของสมพิศ สุขวิฑูรย์ (2528) ซึ่งวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพดีถ้วนหน้าที่มีอยู่ในห้องสมุดกองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพ กรมพลศึกษา พบว่าสิ่งพิมพ์ส่วนใหญ่ผลิตโดยหน่วยงานเอกชนมากที่สุด

ข้อมูลด้านเนื้อหา ประกอบด้วยเนื้อหา เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ และเนื้อหาย่อย

5. เนื้อหา

เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จากจำนวนหนังสือทั้งสิ้น 420 ชื่อเรื่อง พบว่าเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ มากที่สุด จำนวน 142 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 33.81) รองลงมาคือหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมาธิ กายและจิต จำนวน 104 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.76) ในขณะที่พบหนังสือที่มีเนื้อหาด้านพลังและพลังแม่เหล็ก จำนวนน้อยที่สุดเพียง 13 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.09) (ตารางที่ 8)

6. เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามปีที่จัดพิมพ์

เนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกจำแนกตามปีที่จัดพิมพ์ พบว่าในช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ มากที่สุด จำนวน 31 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 7.38) รองลงมาคือการทำบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 22 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.24) เช่นเดียวกับหนังสือที่จัดพิมพ์ในช่วง 10 ปีต่อมา (พ.ศ.2536-2545) คือ พบหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพมากที่สุด จำนวน 111 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 26.43) รองลงมาคือการทำบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 82 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.52) ในขณะที่ช่วง 10 ปีแรก ไม่มีการจัดพิมพ์หนังสือด้านการล้างพิษ แต่ในเวลา 10 ปีต่อมา ปรากฏหนังสือด้านการล้างพิษถึง 17 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.05) (ตารางที่ 9)

ผลการวิจัยด้านเนื้อหาพบว่า หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกมีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ) มากที่สุด (ร้อยละ 33.81 ในตารางที่ 8) จึงไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานเดียวที่เดียนัก ที่ว่าหนังสือส่วนใหญ่มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร เพราะว่าเนื้อหาของหนังสือส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับลักษณะและสรรพคุณของสมุนไพร ไม่ได้แจกแจงรายละเอียดชัดเจนถึงการนำมาบำบัดรักษา ทำให้ไม่สามารถระบุลงไปได้ว่าเป็นการรักษาด้วยสมุนไพร ทั้งที่ผู้อ่านก็อาจจะนำไปบำบัดด้วยตนเองได้เมื่อทราบสรรพคุณ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาตามช่วงเวลาของปีที่ผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือกทั้ง 2 ช่วง คือสิบปีแรก (พ.ศ.2526-2535) และสิบปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) ผลการวิจัยก็ยังคงพบว่ามีการผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ) มากที่สุดเช่นกัน (ร้อยละ 7.38 และ 26.43 ตามลำดับ ในตารางที่ 9) จึงอาจกล่าวได้ว่าผลการวิจัยเนื้อหาของ

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่ผลิตตั้งแต่ พ.ศ.2526-2545 จึงสอดคล้องกับสมมติฐานเพียงบางส่วนเท่านั้น ขณะเดียวกันผลการวิจัยดังกล่าวพบว่ามีผลสอดคล้องกับงานวิจัยของ Fan (2001) ซึ่งวิเคราะห์วรรณกรรมแพทย์แผนจีนที่บรรจุอยู่ในฐานข้อมูล TCMLR (Traditional Chinese Medical Literature Analysis and Retrieval System) โดยพิจารณาเฉพาะเอกสารที่กล่าวถึงการรักษาโรคเนื้องอกด้วยการแพทย์แผนจีน ซึ่งผลการวิจัยในด้านเนื้อหาพบว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการรักษาโรคเนื้องอกด้วยยาสมุนไพรจีนมากที่สุด

7. เนื้อหาย่อย

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านกระบวนการทางอาหาร และโภชนาการ จำนวนทั้งสิ้น 81 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยวิตามินมากที่สุด จำนวน 41 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 50.62) (ตารางที่ 10)

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ จำนวนทั้งสิ้น 142 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการรักษาด้วยสมุนไพรเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 137 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.48) (ตารางที่ 11)

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านการใช้มือและการสัมผัส จำนวนทั้งสิ้น 63 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการกดจุดเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 40 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 63.49) (ตารางที่ 12)

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านการบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวนทั้งสิ้น 104 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยสมาธิมากที่สุด จำนวน 40 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 38.46) (ตารางที่ 13)

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านพลัง และพลังแม่เหล็ก จำนวนทั้งสิ้น 13 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับพลังจักรวาลมากที่สุด จำนวน 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 53.85) (ตารางที่ 14)

หนังสือที่มีเนื้อหาด้านการล้างพิษ จำนวนทั้งสิ้น 17 ชื่อเรื่อง พบว่ามีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการอดอาหารเพื่อสุขภาพเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 82.35) (ตารางที่ 15)

จากผลการวิจัยพบว่า หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกมีเนื้อหาทยอยเกี่ยวกับการบำบัดด้วยวิตามิน (ร้อยละ 50.62 ในตารางที่ 10) การรักษาด้วยสมุนไพร (ร้อยละ 96.48 ในตารางที่ 11) การกดจุด (ร้อยละ 63.49 ในตารางที่ 12) การบำบัดด้วยสมาธิ (ร้อยละ 38.46 ในตารางที่ 13) พลังจักรวาล (ร้อยละ 53.85 ในตารางที่ 14) และการอดอาหารเพื่อสุขภาพ (ร้อยละ 82.35 ในตารางที่ 15) เป็นจำนวนมากที่สุดในเนื้อหาของแต่ละกลุ่ม ซึ่งผลวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเรื่องราวเหล่านี้ได้รับความสนใจและเป็นที่ยอมรับจากผู้อ่านหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา

ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา ประกอบด้วย การนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก และการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกจำแนกตามผู้ผลิต

8. การนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

การนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกจากจำนวนหนังสือ 420 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาถึงวิชาการ จำนวน 281 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 66.90) รองลงมาได้แก่เชิงวิชาการ จำนวน 67 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.95) น้อยที่สุดคือแบบถาม-ตอบ จำนวน 9 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.14) ในขณะที่พบหนังสือซึ่งนำเสนอเนื้อหาในแบบอื่นๆ เพียง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) ได้แก่ ร้อยกรอง 2 ชื่อเรื่อง และภาพการ์ตูนประกอบคำบรรยาย 1 ชื่อเรื่อง โดยในช่วงเวลา 10 ปีแรก คือระหว่าง พ.ศ.2526-2535 จากจำนวนหนังสือ 95 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาถึงวิชาการ จำนวน 62 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.26) รองลงมาคือการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการจำนวน 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 16.84) ในขณะที่พบการนำเสนอเนื้อหาแบบถาม-ตอบ น้อยที่สุดจำนวน 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.11) ตามลำดับ สำหรับช่วงเวลา 10 ปีถัดมา คือ ระหว่าง พ.ศ.2536-2545 จากจำนวนหนังสือ 325 ชื่อเรื่อง พบว่าหนังสือส่วนใหญ่ จำนวน 219 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 67.38) นำเสนอเนื้อหาถึงวิชาการ รองลงมาได้แก่การนำเสนอเนื้อหาในเชิงวิชาการจำนวน 51 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.69) ในขณะที่การนำเสนอเนื้อหาแบบถาม-ตอบ มีจำนวนน้อยที่สุด 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.15) (ตารางที่ 16)

ผลการวิจัยด้านการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือสุขภาพทางเลือกที่พบว่า หนังสือส่วนใหญ่ นำเสนอเนื้อหาถึงวิชาการ (ร้อยละ 66.90 ในตารางที่ 16) จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ว่าหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่มีเนื้อหาถึงวิชาการ ซึ่งจุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2540: 220) ได้ให้คำอธิบายว่ารูปแบบการนำเสนองานเขียนถึงวิชาการ มีลักษณะเป็นการเสนอความรู้

ข้อคิดเห็น หรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับหัวข้อใดหัวข้อหนึ่ง โดยมีวิธีการวิเคราะห์ที่ไม่เป็นระบบหรือไม่เข้มข้นเท่ากับงานเขียนวิชาการ แต่การเขียนต้องอาศัยความรู้ทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง และอาจมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลหรือไม่ก็ได้ ส่วนภาษาที่ใช้นั้นอาจเป็นภาษาแบบเป็นทางการระดับมาตรฐานราชการเช่นเดียวกับงานเขียนวิชาการ หรือภาษาแบบไม่เป็นทางการระดับกึ่งทางการได้ แต่ไม่ควรใช้ศัพท์เทคนิคอย่างบทความวิชาการ ถ้าจำเป็นต้องใช้ศัพท์เทคนิค ควรอธิบายขยายความให้เข้าใจด้วย เพราะผู้อ่านงานเขียนกึ่งวิชาการมักจะเป็นบุคคลนอกวงวิชาการนั้น จากผลการวิจัยดังกล่าว พบว่ามีความสอดคล้องกับที่ Dyer (1998: 3) และ Bibel (2001: 18) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือสุขภาพทางเลือกไว้ว่า ผู้เขียนควรสื่อให้ผู้อ่านทราบถึงสิ่งที่จะทำให้เกิดการเจ็บป่วยและบอกวิธีการรักษา นอกจากนี้ควรเขียนให้ดีและง่ายต่อการทำความเข้าใจ ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าเนื้อหาสำคัญในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับ การดูแลสุขภาพรวมทั้งการบำบัดโรคซึ่งมีการอธิบายถึงสาเหตุของความเจ็บป่วยและบอกวิธีการรักษา โดยที่ข้อมูลบางส่วนจำเป็นต้องอิงหลักวิชาการ ซึ่งการนำเสนอแบบกึ่งวิชาการเป็นรูปแบบการนำเสนอที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้ผู้อ่านเข้าใจได้โดยง่าย ไม่มีคำศัพท์เทคนิคที่ยากต่อการตีความ ขณะเดียวกันเนื้อหาสำคัญของหนังสือยังคงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ ดังนั้นการนำเสนอในรูปแบบดังกล่าวจึงได้ปรากฏมากที่สุดเพราะส่วนหนึ่งจำเป็นต้องอิงหลักวิชาการเพื่อความน่าเชื่อถือ แต่ในขณะเดียวกันการนำเสนอเรื่องให้ผู้อ่านที่เป็นบุคคลทั่วไปและคาดว่าส่วนใหญ่น่าจะไม่ได้อยู่ในแวดวงวิชาการด้านนี้โดยตรงเกิดความเข้าใจและสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ไม่ยาก ก็จัดว่าเป็นเรื่องสำคัญเช่นเดียวกัน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการนำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการซึ่งปรากฏในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเป็นส่วนใหญ่ น่าจะเป็นรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม นอกจากนี้ผลการวิจัยด้านการนำเสนอเนื้หาายังพบว่าไม่มีความแตกต่างระหว่างช่วง 10 ปีแรก (พ.ศ.2526-2535) และช่วง 10 ปีหลัง (พ.ศ.2536-2545) นั่นคือหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกมีการนำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการเป็นส่วนใหญ่ โดยคิดเป็นร้อยละ 65.26 และ 67.38 (ในตารางที่ 16) ตามลำดับ

9. การนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต

การนำเสนอเนื้อหาของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามผู้ผลิต พบว่าหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข คือ หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข ผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ และกึ่งวิชาการ มากที่สุด จำนวน 18 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.29) และ 6 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.43) ตามลำดับ ในขณะที่หน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน พบว่าผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ กึ่งวิชาการ ถ้าม-ตอบ เรื่องเล่า และอื่นๆ มากที่สุดคือ

27 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.43) 240 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 57.14) 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) 51 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 12.14) และ 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) ตามลำดับ (ตารางที่ 17)

ผลการวิจัยพบว่าหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข คือ หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข ผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ (ร้อยละ 4.29 ในตารางที่ 17) และกึ่งวิชาการมากที่สุด (ร้อยละ 1.43 ในตารางที่ 17) ในขณะที่กลุ่มผู้ผลิตซึ่งเป็นหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน คือผู้ผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ (ร้อยละ 6.43 ในตารางที่ 17) กึ่งวิชาการ (ร้อยละ 57.14 ในตารางที่ 17) ตาม-ตอบ (ร้อยละ 1.90 ในตารางที่ 17) เรืองเล่า (ร้อยละ 12.14 ในตารางที่ 17) และอื่นๆ มากที่สุด (ร้อยละ 0.71 ในตารางที่ 17) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสำนักพิมพ์เอกชนเป็นองค์กรธุรกิจ จึงทำให้มีอัตราการแข่งขันสูงในการผลิตผลงานที่มีวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลายรูปแบบเพื่อเป็นการเพิ่มความน่าสนใจให้กับหนังสือเหล่านั้น และยังเป็น การเพิ่มทางเลือกให้กับผู้อ่านด้วยเช่นกัน ในขณะที่หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุขคือผู้ผลิตหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ และกึ่งวิชาการมากที่สุด แต่กลับไม่พบว่ามีการผลิตหนังสือที่นำเสนอเนื้อหาแบบอื่นที่นอกเหนือไปจากนี้ อาจเป็นเพราะหน่วยงานดังกล่าวเป็นหน่วยงานของทางราชการ ซึ่งสิ่งพิมพ์ที่ผลิตจากหน่วยงานเหล่านี้ โดยมากจะมีรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาในเชิงวิชาการ และกึ่งวิชาการเสมอ

ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ ประกอบด้วย สารบัญ ดัชนีท้ายเล่ม การอ้างอิง ขนาดภาพประกอบ และลักษณะปก

10. ลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พิจารณาจากหนังสือจำนวน 420 ชื่อเรื่อง ปรากฏผลดังนี้

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พบว่าเกือบทั้งหมดมีสารบัญ จำนวน 406 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.67) และไม่ปรากฏสารบัญ จำนวน 14 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.33) (ตารางที่ 18)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พบว่ามีดัชนีท้ายเล่มจำนวน 59 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 14.05) และไม่ปรากฏดัชนีท้ายเล่ม จำนวน 361 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 85.95) (ตารางที่ 19)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก พบว่ามีการอ้างอิงจำนวน 170 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 40.48) สำหรับหนังสือที่มีการอ้างอิงนั้น ปรากฏว่าเป็นหนังสือที่มีการอ้างอิงแบบรายการอ้างอิง (บรรณานุกรม) จำนวนมากที่สุด 96 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 22.86) น้อยกว่าหนังสือที่ไม่มีการอ้างอิง ซึ่งมี 250 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 59.52) (ตารางที่ 20)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกในด้านขนาด พบว่าส่วนใหญ่มีขนาด 16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 เซนติเมตร) จำนวน 300 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 71.43) รองลงมาคือขนาดพ็อกเก็ตบุ๊กส์ (13x18.5 เซนติเมตร) จำนวน 64 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.24) ในขณะที่พบหนังสือขนาดใหญ่พิเศษคือ ใหญ่กว่า 21x29.7 เซนติเมตร (8 หน้ายกใหญ่) จำนวนน้อยที่สุดเพียง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) (ตารางที่ 21)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกเกี่ยวกับลักษณะปก พบว่าเป็นหนังสือปกอ่อนเกือบทั้งหมด 404 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 96.19) ในขณะที่พบหนังสือปกแข็งเพียง 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.81) สำหรับหนังสือปกอ่อน จำแนกเป็น ปกอ่อนอามัน 356 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 84.76) และปกอ่อนด้าน 48 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.43) (ตารางที่ 22)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกด้านภาพประกอบ พบว่ามีภาพประกอบจำนวน 371 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 88.33) ได้แก่ หนังสือที่มีภาพประกอบประเภทภาพถ่ายมากที่สุด 113 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 26.90) รองลงมาคือ ภาพถ่ายและภาพลายเส้น 80 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.05) ในขณะที่พบหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งไม่มีภาพประกอบ จำนวน 49 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.67) (ตารางที่ 23)

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่มีภาพประกอบจำนวน 371 ชื่อเรื่อง พบว่าหนังสือส่วนใหญ่จำนวน 305 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 82.21) มีภาพประกอบขาวดำ รองลงมาคือหนังสือที่มีภาพประกอบขาวดำ และสี จำนวน 42 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.32) ในขณะที่หนังสือที่มีภาพประกอบเป็นสีเดียว และสีอื่นๆ มีจำนวนเท่ากันคืออย่างละ 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.54) (ตารางที่ 24)

ผลการวิจัยด้านลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกพบว่าหนังสือเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 96.97 ในตารางที่ 18) มีสารบัญช ขณะที่ส่วนใหญ่ไม่ปรากฏดัชนีท้ายเล่ม (ร้อยละ 85.95 ในตารางที่ 19) และไม่ปรากฏการอ้างอิงประเภทใดเลย (ร้อยละ 59.52 ในตารางที่ 20) ในขณะที่หนังสือซึ่งมีการอ้างอิง (ร้อยละ 40.48 ในตารางที่ 20) และพบว่าอยู่ในลักษณะรายการอ้างอิง (บรรณานุกรม) มากที่สุด (ร้อยละ 22.86 ในตารางที่ 20) นอกจากนี้ยังพบว่ามีขนาด 16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 เซนติเมตร) เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.43 ในตารางที่ 21) และเกือบทั้งหมดเป็นหนังสือปกอ่อน (ร้อยละ 96.19 ในตารางที่ 22) ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปกอ่อนอามัน (ร้อยละ 84.76 ในตารางที่ 22) ในด้านภาพประกอบและสีของภาพพบว่า หนังสือส่วนใหญ่มีภาพประกอบ (ร้อยละ 88.33 ในตารางที่ 23) ซึ่งเป็นภาพถ่ายมากที่สุด (ร้อยละ 26.90 ในตารางที่ 23) และส่วนใหญ่มีสีขาวดำ (ร้อยละ 82.21 ในตารางที่ 24) จากผลวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่าลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกด้านสารบัญชอยู่ในเกณฑ์ดี เพราะเกือบทั้งหมดมีสารบัญชคั่นเรื่องซึ่งเป็นเครื่องช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้อ่าน แต่สิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงจากผู้จัดทำคือ รายละเอียดในส่วนดัชนีท้ายเล่ม และการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลในหนังสือ

เพราะดัชนีท้ายเล่มจัดว่าเป็นทางเลือกที่มีความสำคัญในการช่วยผู้อ่านค้นหาเรื่องเช่นกัน ส่วนการอ้างอิงที่พบว่าไม่ปรากฏการอ้างอิงประเภทใดเลย มีจำนวนมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าหนังสือส่วนใหญ่นำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการ ดังนั้นจึงทำให้ผู้จัดทำไม่เห็นความจำเป็นในการอ้างอิงที่มาของแหล่งข้อมูลเท่าใดนัก สำหรับลักษณะทางกายภาพด้านขนาด และลักษณะปก จากผลวิจัยที่พบว่าหนังสือส่วนใหญ่มีขนาด 16 หน้ายกใหญ่ (14.6x21 เซนติเมตร) อาจเป็นเพราะว่าขนาดดังกล่าวมีความกระทัดรัด สะดวกในการพกพา เนื่องจากไม่เล็กหรือใหญ่จนเกินไป นอกจากนี้เกือบทั้งหมดมีลักษณะปกอ่อน ซึ่งได้แก่ ปกอ่อนอบมัน เนื่องจากปกอ่อนมีราคาต้นทุนในการผลิตต่ำกว่าปกแข็ง และมีน้ำหนักเบากว่าจึงทำให้สะดวกต่อการพกพาเช่นกัน ขณะเดียวกันปกอ่อนอบมันมักมีลักษณะสวยงามเป็นที่ดึงดูดสายตาผู้อ่านมากกว่าปกอ่อนด้าน สำหรับผลการวิจัยด้านภาพประกอบและสีของภาพ พบว่าหนังสือส่วนใหญ่มีภาพประกอบโดยเป็นภาพถ่ายจำนวนมากที่สุด ซึ่งจัดว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดี เพราะภาพถ่ายน่าจะให้รายละเอียดของภาพได้ชัดเจนมากกว่าภาพวาด และภาพลายเส้น รวมทั้งภาพประเภทอื่นๆ แต่สีของภาพส่วนใหญ่เป็นสีขาวดำ อาจเป็นเพราะภาพขาวดำมีราคาต้นทุนการผลิตต่ำกว่าภาพสี

11. การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จากจำนวนหนังสือ 420 ชื่อเรื่อง ปรากฏผลดังนี้

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการจำนวน 67 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญมากที่สุด จำนวน 65 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 15.48) ไม่มีสารบัญ จำนวน 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีดัชนีท้ายเล่ม 29 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.90) และไม่มีดัชนี 38 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 9.05) มีการอ้างอิง 47 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.19) และไม่มีการอ้างอิง 20 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 4.76) เป็นปกแข็งเพียง 11 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.62) ในขณะที่พบว่ามีปกอ่อนมากกว่าคือ 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบจำนวน 56 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.33) ในขณะที่ไม่มีภาพประกอบ 11 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.62) (ตารางที่ 25)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ จำนวน 281 ชื่อเรื่อง พบว่าส่วนใหญ่มีสารบัญ จำนวน 273 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 65.00) ในขณะที่ไม่มีสารบัญ จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) มีดัชนีท้ายเล่ม 25 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 5.95) และไม่มีดัชนี 256 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.95) มีการอ้างอิง 105 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 25.00) และไม่มีการอ้างอิง 176 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 41.90) เป็นปกแข็งเพียง 5 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.19) ในขณะที่พบว่ามีปกอ่อนมากกว่าคือ 276 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ

65.71) นอกจากนี้พบภาพประกอบเป็นส่วนใหญ่ คือ 255 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 60.71) ในขณะที่ไม่มีภาพประกอบ 26 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 6.19) (ตารางที่ 25)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบถามตอบ จำนวน 9 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญจำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) ในขณะที่ไม่มีสารบัญเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) มีดัชนีท้ายเล่ม 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีดัชนี 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) มีการอ้างอิง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) และไม่มีการอ้างอิง 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.67) ในขณะที่ไม่พบหนังสือปกแข็งเลย และเป็นหนังสือปกอ่อนทั้งหมด 9 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.14) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบจำนวน 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.67) ในขณะที่ไม่มีภาพประกอบเพียง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) (ตารางที่ 25)

หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบเรื่องเล่า จำนวน 60 ชื่อเรื่อง พบว่ามีสารบัญ 58 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.81) ในขณะที่ไม่มีสารบัญเพียง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีดัชนีท้ายเล่ม 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) และไม่มีดัชนีท้ายเล่มถึง 57 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 13.57) มีการอ้างอิง 15 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.57) และไม่มีการอ้างอิง 45 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 10.71) ในขณะที่ไม่พบหนังสือปกแข็งเลย แต่หนังสือปกอ่อนทั้งหมด 60 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 14.29) นอกจากนี้พบว่ามีภาพประกอบจำนวน 50 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.90) ขณะที่ไม่มีภาพประกอบเพียง 10 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.38) (ตารางที่ 25)

นอกจากนี้ไม่ปรากฏหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบจดหมายบันทึกเหตุการณ์เลย ส่วนหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบอื่น ๆ จำนวน 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2 ชื่อเรื่อง และภาพการ์ตูนประกอบคำบรรยาย 1 ชื่อเรื่อง) พบว่ามีสารบัญ 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) ไม่มีสารบัญ 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) มีดัชนีท้ายเล่ม 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีดัชนี 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) มีการอ้างอิง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และไม่มีการอ้างอิง 2 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.48) และทั้ง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) เป็นหนังสือปกอ่อน รวมทั้งมีภาพประกอบทั้ง 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) เช่นเดียวกัน (ตารางที่ 25)

ผลการวิจัยด้านการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะทางกายภาพของหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกพบว่า หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการส่วนมากมีสารบัญ (ร้อยละ 15.48 ในตารางที่ 25) ไม่มีดัชนีท้ายเล่ม (ร้อยละ 9.05 ในตารางที่ 25) มีการอ้างอิง (ร้อยละ 11.19 ในตารางที่ 25) เป็นหนังสือปกอ่อน (ร้อยละ 13.33 ในตารางที่ 25) และมีภาพประกอบ (ร้อยละ 13.33 ใน ตารางที่ 25) ขณะที่หนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบกึ่งวิชาการ ส่วนใหญ่มีสารบัญ (ร้อยละ 65.00 ในตารางที่ 25) ไม่มีดัชนีท้ายเล่ม (ร้อยละ 60.95 ในตารางที่ 25) เป็นหนังสือปกอ่อน (ร้อยละ 65.71 ในตารางที่ 25) และมีภาพประกอบ (ร้อยละ 60.71 ในตารางที่ 25) นอกจากนี้หนังสือจำนวนมากไม่มีการอ้างอิง (ร้อยละ 41.90 ในตารางที่ 25) ส่วนหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบถามตอบ พบว่าหนังสือมีสารบัญ (ร้อยละ 1.90 ในตารางที่ 25) ไม่มีดัชนี (ร้อยละ 1.90 ในตารางที่

25) ไม่มีการอ้างอิง (ร้อยละ 1.67 ในตารางที่ 25) และเป็นหนังสือปกอ่อนทั้งหมด (ร้อยละ 2.14 ในตารางที่ 25) รวมทั้งมีภาพประกอบมากที่สุด (ร้อยละ 1.67 ใน ตารางที่ 25) สำหรับหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบเรื่องเล่าพบว่า ส่วนมากมีสารบัญ (ร้อยละ 13.81 ในตารางที่ 25) ไม่มีดัชนีท้ายเล่ม (ร้อยละ 13.57 ในตารางที่ 25) ไม่มีการอ้างอิง (ร้อยละ 10.71 ในตารางที่ 25) ในขณะที่ไม่พบหนังสือปกแข็งเลยแต่หนังสือปกอ่อนทั้งหมด (ร้อยละ 14.29 ในตารางที่ 25) และมีภาพประกอบมากที่สุด (ร้อยละ 11.90 ในตารางที่ 25) สุดท้ายคือหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบอื่น ๆ พบว่า ส่วนมากมีสารบัญ (ร้อยละ 0.48 ในตารางที่ 25) ไม่มีดัชนี (ร้อยละ 0.48 ในตารางที่ 25) ไม่มีการอ้างอิง (ร้อยละ 0.48 ในตารางที่ 25) และทั้งหมดเป็นหนังสือปกอ่อน (ร้อยละ 0.71 ในตารางที่ 25) รวมทั้งมีภาพประกอบ (ร้อยละ 0.71 ในตารางที่ 25) ในขณะที่ไม่ปรากฏหนังสือที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบจดหมายบันทึกเหตุการณ์เลย

จากผลการวิจัยดังกล่าวเป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งมีการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ แต่กลับพบว่าส่วนมากไม่มีดัชนีท้ายเล่ม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้จัดทำไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนัก ส่วนผลการวิจัยที่พบว่าหนังสือเชิงวิชาการส่วนมากมีการอ้างอิง ขณะที่หนังสือกึ่งวิชาการจำนวนมากไม่มีการอ้างอิงนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ จูไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2540: 220) กล่าวว่างานเขียนกึ่งวิชาการนั้นอาจจะมีการอ้างอิงแหล่งข้อมูลหรือไม่ก็ได้

12. ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับเนื้อหา

ผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกกับเนื้อหาพบว่า ผู้ผลิตจาก หน่วยงานอื่นคือ สำนักพิมพ์เอกชน ผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบทั้งหกด้าน ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ จำนวน 73 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 17.38) สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ จำนวน 102 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.30) การใช้มือและการสัมผัส จำนวน 47 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 11.19) การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 83 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 19.76) พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวน 10 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 2.38) และการล้างพิษ จำนวน 16 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 3.81) รองลงมาคือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องของผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบทั้งหกกลุ่มเช่นกัน ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ จำนวน 3 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.71) สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 24.30) การใช้มือและการสัมผัส จำนวน 8 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.90) การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต จำนวน 7 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 1.66) พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวน 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) และการล้างพิษ จำนวน 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) สำหรับหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข พบว่า สถาบันการศึกษา ผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบคลุมมากที่สุดเพียง 5 กลุ่ม ได้แก่ กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ การใช้มือและการสัมผัส การบำบัดด้วยสมาธิ

กายและจิต พลังและพลังแม่เหล็ก จำนวนละ 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) เท่ากัน ส่วนหนังสือที่มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ พบว่าผลิตจำนวน 4 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.95) ในขณะที่โรงพยาบาลผลิตเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24) เท่านั้น (ตารางที่ 26)

ผลการวิจัยด้านผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกรับเนื้อหาพบว่า ผู้ผลิตจากหน่วยงานอื่น คือ สำนักพิมพ์เอกชน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครบทั้งหกกลุ่ม ในขณะที่หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข พบว่าสถาบันการศึกษาผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาครอบคลุมมากที่สุดเพียง 5 กลุ่ม ส่วนโรงพยาบาลผลิตเพียง 1 ชื่อเรื่อง (ร้อยละ 0.24 ในตารางที่ 26) เท่านั้น

สำนักพิมพ์เอกชนและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพิมพ์ เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่าเป็นองค์กรอิสระ โดยเฉพาะสำนักพิมพ์เอกชนซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจ จึงทำให้เกิดอัตราการแข่งขันสูงในการผลิตผลงานที่มีความหลากหลาย เพื่อก่อให้เกิดความพึงพอใจและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้อ่านที่เป็นลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเป็นสำคัญ ในขณะที่สถาบันการศึกษา เป็นองค์กรที่มีหน้าที่หลักในการดำเนินการเรียนการสอน และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับศาสตร์แขนงต่างๆ รวมทั้งผลิตสิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นผลงานทางวิชาการอย่างแพร่หลาย จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่จะเป็นผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกซึ่งมีเนื้อหาครอบคลุมแทบทุกกลุ่ม แต่กลับเป็นที่น่าสังเกตว่าหน่วยงานที่มีบทบาทเกี่ยวกับสุขภาพโดยตรง คือ โรงพยาบาลผลิตหนังสือที่มีเนื้อหาด้านสมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ เพียง 1 ชื่อเรื่อง เท่านั้น

การทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่กำหนดไว้มีดังนี้

หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร และเป็นหนังสือกึ่งวิชาการ

ผลการวิจัยพบว่า มีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่กำหนดไว้ ดังนี้

ประเด็นที่สอดคล้องกับสมมติฐาน

1. ประเด็นที่กำหนดว่า หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่ผลิตโดยสำนักพิมพ์เอกชน
2. ประเด็นที่กำหนดว่า หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่เป็นหนังสือกึ่งวิชาการ

ประเด็นที่ไม่สอดคล้องกับสมมติฐาน

1. ประเด็นที่กำหนดว่า หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 ส่วนใหญ่มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร ซึ่งผลการวิจัยพบว่าหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่จัดพิมพ์ในระหว่าง พ.ศ.2526-2545 มีเนื้อหาด้านการรักษาด้วยสมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่างๆ) จำนวนมากที่สุด แต่ไม่ใช่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 33.81) ในขณะที่ผลการวิจัยด้านเนื้อหาเผยพบว่าหนังสือส่วนใหญ่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการรักษาด้วยสมุนไพร (ร้อยละ 96.48) จึงมีความสอดคล้องกับสมมติฐานแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น

ข้อเสนอแนะสำหรับห้องสมุด

1. บรรณารักษ์ควรรวบรวมบรรณานุกรมหรือจัดทำบรรณนิทัศน์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก รวมทั้งบทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก เพื่อเป็นประโยชน์ในการแนะนำการอ่านสำหรับผู้ใช้ห้องสมุด อีกทั้งยังเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านทั่วไปในการเลือกซื้อหนังสือประเภทดังกล่าว
2. บรรณารักษ์ควรให้หัวเรื่องอย่างชัดเจนว่าหนังสือเล่มใดบ้างที่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ผลิต

1. ผู้แต่ง ควรเป็นผู้ที่มาจากสาขาอาชีพซึ่งเกี่ยวข้องกับการแพทย์และสาธารณสุข หรือมีความรู้ในเรื่องศาสตร์สุขภาพทางเลือกพอสมควร นอกจากนี้ควรมีการระบุประวัติผู้แต่งไว้ในหนังสือ

อย่างชัดเจน ว่ามีความเกี่ยวข้องกับศาสตร์สุขภาพทางเลือกอย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและความมั่นใจกับผู้อ่าน

2. ผู้ผลิต จำนวนหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่ผลิตโดยหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข พบว่ามีปริมาณน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตจากภาคเอกชน ซึ่งข้อแตกต่างนี้ก่อให้เกิดความน่าเสียดาย เนื่องจากหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุขเป็นหน่วยงานที่มีความน่าเชื่อถือ และมีความเกี่ยวข้องโดยตรงในการเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพ ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้มีการผลิตหนังสือสุขภาพทางเลือกเพิ่มขึ้น

3. เนื้อหา ควรเพิ่มการผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่มีเนื้อหาด้านพลังและพลังแม่เหล็ก กับการล้างพิษ ให้มีจำนวนมากขึ้น เนื่องจากหนังสือที่มีเนื้อหาดังกล่าวมีจำนวนค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับหนังสือที่มีเนื้อหาด้านอื่นๆ

4. การนำเสนอเนื้อหา ควรผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่มีการนำเสนอเนื้อหาแบบอื่นๆ เช่น ถาม-ตอบ หรือ จดหมายบันทึกเหตุการณ์ มากขึ้น เพื่อเพิ่มความน่าสนใจและความหลากหลายแก่หนังสือดังกล่าว

5. ลักษณะทางกายภาพ ผู้ผลิตควรให้รายละเอียดในส่วนของดัชนีท้ายเล่ม ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการค้นหาเรื่องภายในเล่มซึ่งเป็นการเพิ่มทางเลือกแก่ผู้อ่านนอกเหนือจากสารบัญญที่มีอยู่ รวมทั้งควรมีการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลเพื่อความน่าเชื่อถือ และเป็นประโยชน์ในการสืบค้นต่อไป สำหรับภาพประกอบควรมีสีสันสวยงาม สะดุดตา มีความชัดเจน และเหมาะสมกับเนื้อหา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิเคราะห์หนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก ที่จัดพิมพ์หลัง พ.ศ. 2545 เป็นต้นไป ในด้าน ผู้แต่ง ผู้ผลิต เนื้อหา การนำเสนอ และลักษณะทางกายภาพ

2. ควรมีการวิเคราะห์บทความที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับศาสตร์สุขภาพทางเลือก ซึ่งได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารสุขภาพ

3. ควรมีการสำรวจความคิดเห็นและความสนใจของผู้อ่านที่มีต่อหนังสือเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่เป็นภาษาไทย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กลุ่มนโยบายสาธารณสุขด้านสังคมและวัฒนธรรม. สำนักนโยบายและแผนสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุขภาพทางเลือก : Alternative health. กรุงเทพมหานคร : โครงการปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข, 2543.
- กำธร สติรกุล. หนังสือและการพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2515.
- คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9. แผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ: ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545-2549. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอำนวยการจัดทำแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติ ฉบับที่ 9, 2544.
- จักรกฤษณ์ ภูมิสวัสดิ์. “แนวความคิดการแพทย์ทางเลือกในระบบบริการสาธารณสุข”. วารสารการศึกษายาบาล. 13,1 (มกราคม-เมษายน 2545): 17-20
- จักรกฤษณ์ ภูมิสวัสดิ์. ผู้อำนวยการศูนย์ประสานงานการแพทย์ทางเลือก. สัมภาษณ์, 13 สิงหาคม 2545.
- จินตนา ไบกาชฎี. การเขียน : สื่อการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: ชมรมเด็ก, ม.ป.ป.
- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ, บรรณาธิการ. ภาษากับการสื่อสาร: ฉบับปรับปรุง. นครปฐม: คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร., 2540.
- ฉวีวรรณ สวัสดิ์. การประเมินคุณค่าตัวาแพทย์ของโครงการตำราศิริราช. วิทยานิพนธ์ปริญญา **มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2525.
- ฐฎิณัฐ์ หลักชัยกุล. การวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพในนิตยสารเพื่อสุขภาพ: ศึกษากรณี นิตยสารใกล้หมอ ชีวจิต และหมอชาวบ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญา **มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 2544.
- ณัฐพรพรรณ ศรีมุข. การเปิดรับสื่อ ความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรมกรยอมรับวิถีชีวิตตามหลักชีวจิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญา **มหาบัณฑิต ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 2541.
- ดวงทิพย์ อรุณไพโรจน์. “ทางเลือกของการรักษาโรคในยุคโลกาภิวัตน์”. For quality journal. 6, 36 (มีนาคม-เมษายน 2543), 167-169.
- ธัญญารวรรณ กาญจนอลงกรณ์. การแพร่กระจายนวัตกรรมการแพทย์ทางเลือก “ชีวจิต” ในสังคมไทย: การศึกษาในแนวทัศนะแบบองค์รวม. วิทยานิพนธ์ปริญญา **มหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์**, 2542.

- บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. ผู้อำนวยการศูนย์ธรรมชาติดำบัดบัลวี. สัมภาษณ์, 31 กรกฎาคม 2545.
- บาทยัน อิมสำราญ. อิทธิพลของสื่อมวลชนต่อการเรียนรู้เรื่องการดูแลสุขภาพของตนเอง
:ศึกษกรณีนิตยสารหมอชาวบ้าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสื่อสารมวลชน
คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539.
- ปณิธาน หล่อเลิศวิทย์, บรรณาธิการ. นิยามศัพท์ส่งเสริมสุขภาพ: ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2541.
นนทบุรี : โครงการสำนักพิมพ์ สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2541.
- ปัทมวดี กสิกรรม. “สุขภาพทางเลือก”. วารสารนโยบายและแผนสาธารณสุข. 2,3(กรกฎาคม-
กันยายน 2545): 68-79.
- ประเวศ วะสี. สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์. นนทบุรี: สำนักงานปฏิรูประบบสุขภาพ, 2543.
- พวา พันธุ์เมฆา, รองศาสตราจารย์. ดัชนี 21 : การแบ่งหมู่หนังสือและแผนภูมิการแบ่งหมู่ระบบทศ
นิยมดิวอี้ จากต้นฉบับพิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรี
นครินทรวิโรฒประสานมิตร, 2541.
- พัฒนา ยุทธาส. “การแพทย์ทางเลือก : ศาสตร์แห่งการบำบัดโรคที่กำลังมาแรง”. เนชั่นสุดสัปดาห์
9, 467 (14-20 พฤษภาคม 2544) : 82.
- พรทิพย์ อาณาประโยชน์. การประเมินคุณค่าวารสารไทยทางการแพทย์. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516.
- ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การค้นคว้าและการ
เขียนรายงาน : ฉบับแก้ไขปรับปรุงครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2545.
- รจนโรจน์, ผู้แปล. “มุมมองใหม่: การแพทย์ทางเลือก”. สกุลไทย. (1 ธันวาคม 2541): 29.
- วลุณี โพธิ์รังษิยากร, ผู้แปล. การจัดหมวดหมู่หนังสือระบบแพทย์แห่งชาติอเมริกัน. พิษณุโลก :ห้อง
สมุดสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2539.
- วรรณทิพย์ ทองสาว และอังคณา นันทิพิพาวรรณ, บรรณาธิการ. เอกสารการสอนชุดวิชาการ
วิเคราะห์ทรัพยากรสารสนเทศ (Information Analysis) 1332 หน่วยที่ 1-7. กรุงเทพมหานคร
: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.
- วิทยากร เชียงกุล. ศัพท์ใหม่อธิบายโลกยุคข้อมูลข่าวสาร: Dictionary of New Words in The
Information Age. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2539.
- วินัย ตะห์ลัน. “การแพทย์ทางเลือก”. เนชั่นสุดสัปดาห์. 9, 430 (เนชั่นสุดสัปดาห์): 76.
- วินัย ตะห์ลัน. คนบตีคณะสหเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. สัมภาษณ์, 8 สิงหาคม 2545.
- วีระวัฒน์ พันธุ์ครุฑ. “การแพทย์ทางเลือก”. หมออนามัย. 9,6 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2543): 71-79.

- วีระสิงห์ เมืองมัน. “การแพทย์แผนปัจจุบันเสริม”. สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 47,476(20 เม.ย. - 26 เม.ย. 2544): 81.
- รจนโรจน์, ผู้แปล. “มุมมองใหม่: การแพทย์ทางเลือก”. สกุลไทย. (1 ธันวาคม 2541): 29.
- ศุภีพร ช่วงชูวงศ์. การผลิตวารสารสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สมพิศ สุขวิฑูรย์. การวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ภาษาไทยเพื่อสุขภาพดีถ้วนหน้า : รายงานการวิจัย.
กรมพลศึกษา : กรุงเทพมหานคร, 2528.
- สรจักร ศิริบริรักษ์. “ทางเลือกเพื่อสุขภาพ” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก
[:http://www.geocities.com/Tokyo/Harbor/2093/doctors/food alternative1.htm](http://www.geocities.com/Tokyo/Harbor/2093/doctors/food%20alternative1.htm) 2545.
- สาทิส อินทรกำแหง. “การแพทย์ทางเลือกเพื่อใครกันแน่”. ชีวจิต. 4,76 (1 ธันวาคม 2544) : 50-57.
- สุขจันทร์ พงษ์ประไพ “การแพทย์ทางเลือก (Alternative Medicine).” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้
จาก [:http://www.rehabmed.or.th/royal/rc_thai/research/article01.htm#เอกสารอ้างอิง](http://www.rehabmed.or.th/royal/rc_thai/research/article01.htm#เอกสารอ้างอิง) 2545.
- สุภาณี เลิศจิระประเสริฐ. การวิเคราะห์สิ่งพิมพ์ที่ผลิตโดยธนาคารไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- สุขวง ลูติสัตตยากร. “ไขข้อข้องใจทางวิชาการ”. วารสารอาหารและยา. 5 (มกราคม-เมษายน 2541)
: 72-75.
- อารยา เขียมชื่น, บรรณาธิการ. บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก. แปลโดย ลลิตา ธีระสิริ และ
นิทรภาพ รุจนวิศาล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทรีดเดอร์สไอดีเจสท์ ประเทศไทย จำกัด,
2544.
- แอนดรู ไวลล์. พลังบำบัด : ร่างกายคุณรักษาตนเองได้. แปลโดย อับสร มีสิงห์. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2543.

ภาษาอังกฤษ

Atherley, Rosemary and Hanabuss, Stuart. "New Age materials in the public library."

New Library World. 97,1128 (1996): 4-9.

Bibel, Babara. "Best consumer health books 2000." Library Journal. 126,8 (1 July 2001):18-20.

Baker, Lynda M, Spang, Lothar and Gogolowski, Christine. "The Provision of Consumer Health Information by Michigan Public Librarians." Public Libraries. 37,4 (July-August 1998) : 250-255.

Bery III, John N. "Open inquiry vs. close orthodoxy." Library Journal. 119,19 (15 November 1994): 6.

Dyer, Lucinda. "Considering the Alternative". Publishers Weekly. 245, 48 (November 30, 1998) : 31-33.

Fan, Weiyu. "The Traditional Chinese Medical Literature Analysis and Retrieval System (TCMLARS) and Its Application." INSPEL. 35,3(2001): 147-156.

Foster Habere, Marietta . "Choosing the Best in a World of Alternatives."

Library Journal .124,8 (May1,1999) Supp.: 3-7.

Jonas, Wayne B. and Levin, Jaffrey S., eds. Essentials of complementary and alternative Medicine.Canada: ,1999.

National Library of Medicine. "Medical Subject Headings : 2002 MeSH Descriptor Data."

[Online]. Available: http://www.nlm.nih.gov/cgi/mesh/2002/MB_cgi 2002.

Njongmeta, Leo N. and Ehikhamenor, Fabian A. "Health Information Needs and Services In Cameroon. " African Journal of Library, Archives & Information Science. 8,1 (April 1998) : 13-22.

Snow, Bonnie. "Alternative Medicine Information Source." Database (Weston, Conn.) 21,3 (June/ July 1998): 18-40.

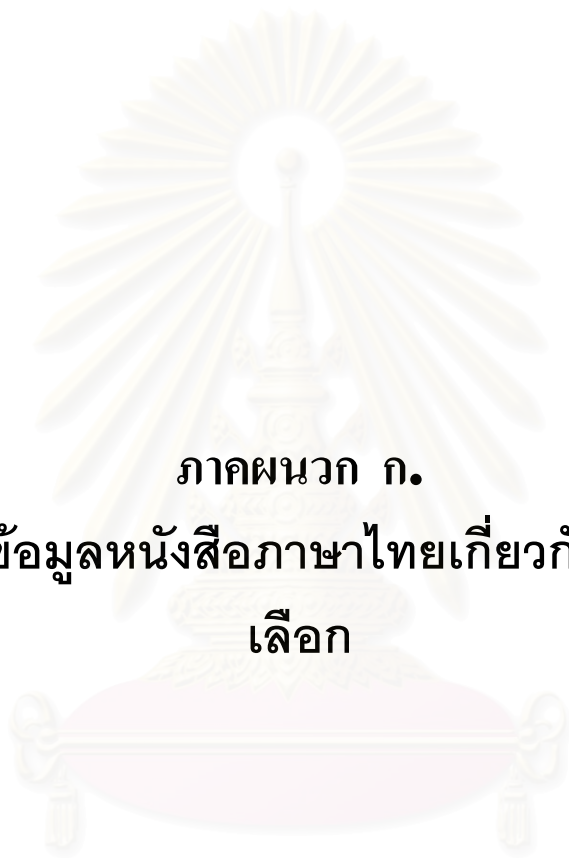
Vastag, Brian and et al. Poster, roundtable showcase department research : A Content Analysis of Alternative Medicine Coverage in Nine Elite U.S. and Informational Newspaper [Online]. Available from: <http://journalism.tamu.edu/AboutUs/byline/byline4/aejmc.htm> 2002.

Yitzhaki, Moshe and Shahar, Tzipi. A draft version of a consolidated thesarus for the Rapidly-growing field of alternative medicine [Online]. Available from: <http://www.jfla.org/IV/ifla66/papers/049-130e.html> 2002,March,1.

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก.

แบบบันทึกข้อมูลหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทาง
เลือก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบบันทึกข้อมูลหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ผู้แต่ง..... ชื่อเรื่อง.....

สถานที่พิมพ์..... สำนักพิมพ์..... ปีที่พิมพ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลด้านผู้แต่ง

1.1 สถานภาพของผู้แต่ง ผู้เขียน ผู้แปล บรรณาธิการ อื่นๆ.....

1.2 อาชีพผู้เขียน ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นักวิชาการสาขาอื่น
 บุคคลทั่วไป อื่น ๆ.....

1.3 อาชีพผู้แปล ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นักวิชาการสาขาอื่น
 บุคคลทั่วไป อื่น ๆ.....

1.4 อาชีพบรรณาธิการ ผู้ประกอบวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข นักวิชาการสาขาอื่น
 บุคคลทั่วไป อื่น ๆ.....

1.5 อื่นๆ..... ระบุอาชีพ.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลด้านผู้ผลิต

2.1 หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข

โรงพยาบาล สถานบริการสุขภาพเอกชน หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข
 สถาบันการศึกษา อื่น ๆ.....

2.2 หน่วยงานอื่น

สำนักพิมพ์เอกชน องค์กรทางศาสนา อื่นๆ.....

ส่วนที่ 3 ข้อมูลด้านเนื้อหา

3.1 กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ

อาหารต้านมะเร็ง การบำบัดด้วยวิตามิน
 อาหารสูตรข้าว การกินอาหารปรับตามธาตุ
 อาหารมังสวิรัต (ยกเว้นแมคโครไบโอติกส์) แมคโครไบโอติกส์
 การบริโภคอาหารและผลิตภัณฑ์ธรรมชาติ อาหารสูตรโปรตีนและไขมัน (Atkins)
 การบำบัดด้วยน้ำผักผลไม้ อาหารสูตรสมดุล (Omish)
 การบำบัดด้วยผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร อื่น ๆ.....

3.2 สมุนไพร (สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ)

การรักษาด้วยสมุนไพร การประคบ
 การรักษาโดยการกระตุ้นภูมิคุ้มกัน (Homeopathy) การลนด้วยไอร้อน (Moxibusion)
 การรักษาด้วยวิธีการกำจัดธาตุโลหะ การดูดพิษด้วยถั่ว
 การบำบัดด้วยน้ำ (ร้อนหรือเย็น) สารต้านอนุมูลอิสระ
 การบำบัดด้วยน้ำบัสสาวะ สารผัก
 อื่น ๆ.....

3.3 การใช้มือและการสัมผัส

การนวด การแพทย์ออสทีโอพาธี (Osteopathy)
 การกดจุด การฝังเข็ม
 กดจุดสะท้อนประสาท ชีลลี
 การจับกระดูกสันหลัง (Chiropractic) อื่น ๆ.....

3.4 การบำบัดด้วยสมาธิ กายและจิต

การบำบัดด้วยกลิ่นหอม การบำบัดด้วยไสยศาสตร์

- การบำบัดด้วยสมาธิ
- การบำบัดด้วยการสะกดจิต
- การบำบัดด้วยสี
- การบำบัดด้วยฉันทน์
- การบำบัดด้วยจินตภาพและความคิดเชิงบวก
- การบำบัดด้วยดนตรี
- การบำบัดตามหลักของเต๋า
- การบำบัดตามหลักของเซน
- การบำบัดโดยใช้กระบวนการกลุ่ม
- การบำบัดด้วยการสวดอ้อนวอน
- การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านความคิด การเคลื่อนไหว และการกำหนดอารมณ์
- เทคนิคการผ่อนคลายความเครียด
- ฤกษ์ดีตตน
- โยคะ
- ไม้เท้า
- ชี่กง
- การใช้ Biofeedback machines
- อื่นๆ.....

3.5 พลังและพลังแม่เหล็ก

- การรักษาด้วยแม่เหล็ก
- พลังแสงออร่า
- พลังจักรวาล
- พลังปรมาณ
- พลังปิรามิด
- โยเร
- อื่นๆ.....

3.6 การล้างพิษ

- การอดอาหารเพื่อสุขภาพ
- การล้างพิษ
- การล้างพิษตับ
- การสวนล้างลำไส้ใหญ่
- สมุนไพรล้างพิษ
- อื่นๆ.....

ส่วนที่ 4 ข้อมูลด้านการนำเสนอเนื้อหา

- เชิงวิชาการ
- กึ่งวิชาการ
- ถาม-ตอบ
- เรื่องเล่า
- จุดหมายบันทึกเหตุการณ์
- อื่นๆ.....

ส่วนที่ 5 ข้อมูลด้านลักษณะทางกายภาพ

- 5.1 สารบัญ มี ไม่มี
- 5.2 ดัชนีท้ายเล่ม มี ไม่มี
- 5.3 การอ้างอิง มี ไม่มี
 - รายการอ้างอิง (บรรณานุกรม)
 - แทรกในเนื้อหา
 - เชิงอรรถ
 - อื่นๆ.....
- 5.4 ขนาดของหนังสือ
 - เล็กพิเศษ (ต่ำกว่า 13 x 18.5 ซม.)
 - 16 หน้ายกใหญ่ (14.6 x 21 ซม.)
 - 8 หน้ายกใหญ่ (21 x 29.7 ซม.)
 - พ็อกเก็ตบุ๊กส์ (13 x 18.5 ซม.)
 - 8 หน้ายก (18.5 x 26 ซม.)
 - ใหญ่พิเศษ (ใหญ่กว่า 21 x 29.7 ซม.)
 - อื่นๆ.....
- 5.5 ลักษณะปก ปกแข็ง ปกอ่อน
 - ปกอ่อนน้ำมัน
 - ปกอ่อนด้าน
- 5.6 ภาพประกอบ มี ไม่มี
 - ประเภทของภาพ ภาพถ่าย ภาพวาด ภาพลายเส้น อื่นๆ.....
 - สีของภาพ ขาวดำ สีเดียว 4 สี อื่นๆ.....

ผนวก ข

รายชื่อหนังสือสุภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข.

รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น

- กฤษณะ พรหมसार, ผู้เรียบเรียง. มรดกธรรม และโยคะ : รักษาโรคของเจ้าคุณนรรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลินสีน้ำเงิน, 2543.
- กัญจนา ดีวิเศษ และคนอื่นๆ. การแพทย์แผนไทย สายใยแห่งชีวิตและวัฒนธรรม เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงฯ, 2542.
- กัญจนา ดีวิเศษ และยุพิน โตเยี่ยม, ผู้รวบรวม. คู่มืออบรมการนวดเท้า. พิมพ์ครั้งที่ 2. โครงการพัฒนาตำรากองทุนสนับสนุนกิจกรรม มูลนิธิการแพทย์แผนไทยพัฒนา, 2544.
- กิลเลนเดอส์, แอนน์. กดจุดมือ-เท้า บรรเทาโรค ผ่อนคลายความเครียดด้วยตนเอง. แปลและเรียบเรียงโดย อาจารย์ นุพงษ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กั้งหัน, 2540.
- เกล็นนอน, จิม. หายโรคด้วยความเชื่อ = Your healing is within you. แปลโดย แพทย์ คอนเนลล์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กนกวรรณสาร, 2536.
- ขวัญใจ เอมใจ. ศาสตร์และศิลป์ของกลิ่นหอม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2540.
- จูไรรัตน์ แสนใจรักษ์, บรรณาธิการ. วิถีสุขภาพแบบบูรณาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันวิถีทรรศน์ มูลนิธิวิถีทัศน์, 2545.
- ชิดพงษ์ กวีวรรุฒิ. ตำราการใช้ยาและสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็มไอเอสซอฟต์แวร์เทค, 2544.
- โชติดำ, โมโมอิ. แปลและเรียบเรียงโดย ทศนี เมฆอริยะ. ว่านหางจระเข้ : ตำรับแพทย์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์, 2530.
- ญาณโพธิกมหาเถระ. แปลโดย ทศนี หงส์ดารมย์. พลังแห่งสติ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 2528.
- ธรรมรักษา, เรียบเรียง. สารธรรมภูมิปัญญาชาวบ้าน ชุดสมุนไพรรักษาโรคตนเองและปรัชญาชีวิต-การฝึกโยคะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ธรรมานุรักษ์, 2538.
- นันทวรรณ นาวิ. คลายเครียด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, 2533.
- นิตยา ศรีสังวาลย์, แปล. มังสวิรัตกับสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2542.

ภาคผนวก ข.

รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น (ต่อ)

- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. คู่มือล้างพิษทางกายด้วยชีกง = Body detoxification by Qigong. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรมสาร, 2544.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. มะเร็งเสริมรักษาเคมี-รังสีบำบัด ด้วยธรรมชาติวิถี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรมสาร, 2543.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. หมอนในบ้าน เล่ม 2 : ศาสตร์ธรรมชาติรักษาตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรมสาร, 2544.
- บัญญัติ เขมธร. มหัศจรรย์น้ำอุ่น ของขวัญเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2545.
- บริรักษ์ สมเกียรติ. คู่มือด้านสมุนไพร และวิธีนวดแผนโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์, 2534.
- บุญธรรม กิจนิยม และคนอื่นๆ. ตำราการนวดไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการฟื้นฟูการนวดไทย, 2541.
- เบนจามิน, แฮรี่. รักษาตาโดยวิธีธรรมชาติ. แปลโดย ท.วิสนี. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2529.
- ประภาศรี แพทยศิริ. คู่มือการส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเรื่อง ดุลยภาพบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : กรมอนามัย, 2541.
- ประยูร สุจำนงค์, ผู้แปล. กายวิภาคศาสตร์ของจุดปักเข็มและเส้นลมปราณ 14 เส้น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2540.
- ประเวศ วสี, บรรณาธิการ. องค์รวมแห่งสุขภาพ : ทัศนะใหม่เพื่อดุลยภาพแห่งชีวิตและการบำบัดรักษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2536.
- ประสิทธิ์ ไชยทองพันธ์. พุทธจิต บำบัดโรคมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยู-บอสคอร์ปอเรชั่น, 2543.
- ปาริชาติ สักกะทำนุ. วิตามินซี : บทบาทในการป้องกันและรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรมสาร, 2543.
- พิศิษฐ์ เบญจมงคลวาริ. 21 ท่าตัดตน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2543.

ภาคผนวก ข.

รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น (ต่อ)

- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, บรรณารักษ์. คู่มือต้านมะเร็งด้วยการแพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, 2541.
- ภาณุ อัมพรบุษชา. กินเพื่อสุขภาพใหม่ : หลักการกินในชีวิตประจำวัน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2542.
- มานพ ประภาษานนท์. โยคะสำหรับผู้เริ่มต้น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2543.
- มานะกะ, โยชิโอะ. การนวดแบบจีน = Chinese massage. แปลและเรียบเรียงโดย ละเอียด
ศิลาน้อย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2528.
- มูลนิธิสาธารณสุขกับการพัฒนา กลุ่มศึกษาปัญหาฯ. ร่างกายของเรา : พื้นฐานการนวดไทย.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2529.
- ยงศักดิ์ ตันติปฏิภ. ตำราการนวดไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการฟื้นฟูการนวดไทย,
2541.
- ฐช เวิร์ท, แคลร์. สร้างสุขสู้มะเร็ง = Making a difference in cancer care. แปลโดย วารุณี
เวชกามา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอบ้าน, 2543.
- ลดาวลัย สุวรรณกิตติ. มะเร็งกับคุณภาพบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิคุณภาพบำบัด
เพื่ออายุและสุขภาพ, 2538.
- ลลิตา ธีระสิริ. สารสกัดบัว : 3 นาทีรักษาทุกโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์
, 2544.
- วิจิตร บุญยโหดระ. พลังรักษาโรคแห่งธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า,
2540.
- วิจิต วัฒนวิบูล และคนอื่นๆ. อาหารเพื่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของคนในเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วิภาษา, 2537.
- ศักดิ์ บวร. เต้าแห่งชีวิตที่ยืนยาว. ผู้เรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.
- ศันสนีย์ จะสุวรรณ. ดนตรีกับการรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และ
สังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา, 2542.

ภาคผนวก ข.

รายชื่อหนังสือสุขภาพทางเลือกที่ไม่พบตัวเล่มบนชั้น (ต่อ)

สาธารณสุข, กระทรวง. กรมการแพทย์ สถาบันเวชศาสตร์ผู้สูงอายุ. การบริหารลมปราณเพื่อสุขภาพ “ไทเก๊ก”. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2542.

สิน วิภาวสุ. เคล็ดวิชารักษาโรคฉบับสมบูรณ์. , ผู้แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วังเดิม, 2537.

เหอจิ่ง. รวบรวมและเรียบเรียงโดย แทนไท อ.ตระกูล. พลังฝ่ามือ จับจุดคลายเครียด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พารากอน, 2540.

อริคม สวัสดิญาณ, หุยซุนกง : วิธีชะลอความแก่แบบเต๋า. ผู้แปลและเรียบเรียง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2536.

อุบล มณีกุล และกมลภาค สำราญจิตร. ตำราแพทย์แผนโบราณทั่วไปสาขาเวชกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กองการประกอบโรคศิลป์, 2541.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ค.

รายชื่อหนังสือซึ่งไม่ปรากฏในห้องสมุดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย

โครงการฟื้นฟูการนวดไทย

ยงศักดิ์ ตันติปฏิภก, บรรณารักษ์. ตำราการนวดไทย เล่ม 1. (กรุงเทพฯ) : โครงการฟื้นฟูการนวดไทย, 2541.

ชมรมไทยแมคโครไบโอติกส์

ชมรมไทยแมคโครไบโอติกส์. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับอาหารแมคโครไบโอติก : ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ชมรมไทยแมคโครไบโอติกส์, 2544.

มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล

เกษม นภาสวัสดิ์ และประจัญญา ตูลยานนท์, ผู้รวบรวม. พลังจักรวาลเพื่อสุขภาพ ระดับ 1. (กรุงเทพฯ) : มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล, 2537.

เกษม นภาสวัสดิ์ และประจัญญา ตูลยานนท์, ผู้รวบรวม. พลังจักรวาลเพื่อสุขภาพ ระดับ 2. (กรุงเทพฯ) : มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล, 2538.

เวียง มินต่าง. ไม่ระบุผู้แปล. สัมมนาพลังจักรวาลระดับ 7 พิเศษ. (กรุงเทพฯ) : มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล, (ม.ป.ป.).

เวียง มินต่าง. ไม่ระบุผู้แปล. สัมมนาพลังจักรวาลระดับ 8 พิเศษ. (กรุงเทพฯ) : มูลนิธิเพื่อฝึกพลังจักรวาล, (ม.ป.ป.).

สถาบันการแพทย์แผนไทย

สาธารณสุข, กระทรวง. กรมการแพทย์ สถาบันการแพทย์แผนไทย. การแพทย์ไทยแบบองค์รวม. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, (ม.ป.ป.).

สาธารณสุข, กระทรวง. กรมการแพทย์ สถาบันการแพทย์แผนไทย. วงกลมตรวจสอบธาตุเจ้าเรือน. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข, (ม.ป.ป.).

สถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย ชมรมสมาธิธรรม

อัคนี นวรัตน์, ม.ล. ศาสตราจารย์และศิลปินแห่งชาติแห่งสมาธิธรรมบำบัด เล่ม 4. (กรุงเทพฯ) : ชมรมสมาธิธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.).

ภาคผนวก ค

รายชื่อหนังสือจากตารางที่ 1 ซึ่งไม่ปรากฏในหอสมุดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย
(ต่อ)

อัคนี นวรัตน์, ม.ล. ศาสตร์และศิลป์แห่งสมาธิธรรมบำบัด เล่ม 5. (กรุงเทพฯ) : ชมรมสมาธิธรรม
สถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.).

อัคนี นวรัตน์, ม.ล. บรรจบ ชุณหสวัสติกุล, บรรณานิการ. พลังกายทิพย์และจักระ เล่ม 1.
(กรุงเทพฯ): ชมรมสมาธิธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.).

อัคนี นวรัตน์, ม.ล. บรรจบ ชุณหสวัสติกุล, บรรณานิการ. พลังรูปเทียน ขนนก และน้ำประจุพลอย.
(กรุงเทพฯ) : ชมรมสมาธิธรรม สถาบันวิจัยและพัฒนาจิตแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.).
ศาสตร์แห่งสีและพลังคริสตัล. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สำนักพิมพ์เกษตรกรรมชาติ

กวางเคี้ยว กวางเคี้ยว. ม.ป.ท., 2542

ปรุขยาสมุนไพรวัวใช้เอง. ม.ป.ท., 2543

น้ำมันหอมระเหย. ม.ป.ท., 2543

มหัศจรรย์ผักพื้นบ้าน. ม.ป.ท., 2543

ยาตอง ชุมทรัพย์ภูมิปัญญาไทย. ม.ป.ท., 2443

สมุนไพรสามัญประจำบ้าน. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์

นวดกดจุดฝ่าเท้า. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

100 ยาจีนอาหารทะเล. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สำนักพิมพ์รวมธรรม

ชินโอสถ หัสบำเรอ. ข้อพิจารณาเรื่องสมาธิ : สุขภาพทางเลือก 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม,
2544.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. คู่มือดับอัคนีเสบเรื้อรัง และไขมันพอกดับ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม,
2544.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. คู่มือท้องผูก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. วิตามินซี. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.

ภาคผนวก ค.

รายชื่อหนังสือจากตารางที่ 1 ซึ่งไม่ปรากฏในห้องสมุดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย
(ต่อ)

- บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. พลังสดพลังแห่งชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. ล้อมวงซงซา ตั้งกาศมสมุณโพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ประสาน ต่างใจ. ความทรงจำนอกมิติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ปาริชาติ ลักกะทำนุ. คุณค่าอาหารเส้นใยและข้าวกล้อง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ภูศร เลี้ยววัฒนะผล. หัวใจดี 22 วิธีใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ลลิตา ธีระสิริ. คู่มือบำบัดอาการปวดศีรษะและไมเกรน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ลลิตา ธีระสิริ. คู่มือธรรมชาติบำบัดว่าด้วยการเตรียมตัวผ่าตัด. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ลลิตา ธีระสิริ. สารสกัดบัลวี เล่ม 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- ลลิตา ธีระสิริ. สารสกัดบัลวี เล่ม 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- วิสัย วงศ์สายปิ่น. ผักเม็ดคลอโรฟิลล์เข้มข้นจากพืชทราสและอัลฟัลฟา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- วิสัย วงศ์สายปิ่น. เสริมอาหารสมเหตุผล : สุขภาพทางเลือก 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- การสร้างโปรแกรมจิต. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ผลพวงจากกรวงรัง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ล้างพิษตับ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- วิตามินอี. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- ส้มเม็ด. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- อาหารสร้างพลังจิต วิธีสุขภาพแนวใหม่ เล่ม 14. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- VEGGIE CAPS. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- สำนักพิมพ์หมอบ้าน
- 7 ท่า นวดหน้าถนอมสายตา. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- 25 จุดหยุดความเครียด. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- นวด กดจุด ถนอมสายตา. ม.ป.ท., ม.ป.ป.
- นวด ดัด คลายเครียดด้วยตนเอง. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ภาคผนวก ค.

รายชื่อหนังสือจากตารางที่ 1 ซึ่งไม่ปรากฏในหอสมุดที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย
(ต่อ)

ร้านนายอินทร์

พลังจิตพิชิตโรค. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

พลังรักษาจิต. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ร้านดอกหญ้า

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. อาหารเสริมยอดนิยม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โปร-เอสเอ็มอี, 2544.

จิตติพันธ์ ญาณวิเคราะห์. รักษาโรคด้วยน้ำชา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หอสมุดกลาง
09, 2545.

สมประสงค์ พระสุนทรทิพย์. 100 ทางรอดกับการแพทย์ทางเลือก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีเอท
บุ๊คส์, 2545.

บริหารสมองด้วยปลายนิ้ว. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

พลังแห่งธรรมชาติเสริมสร้างสุขภาพ. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ฝึกสมาธิแบบจีน (ไทเก๊ก). ม.ป.ท., ม.ป.ป.

สมุนไพรครอบจักรวาล ยาสารพัดโรคกระเทียม. ม.ป.ท., ม.ป.ป.

ศูนย์หนังสือจุฬา

ทองเถียร หงส์ดารมภ์. ดูแลตนเองด้วยอาหารธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.: ?, 2543.

หลี่ กั๊วะ ไต้ว. แปลโดย เรืองรอง รัชมี. การแพทย์จีน. ม.ป.ท., 2545.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน				
1. กระแส วัชรปาณ	1	-	-	1
2. กอนซาเลสซ์, นิโคลัส	1	-	-	1
3. กอร์เลอร์, เฮียน	1	-	-	1
4. กัญญา ปาละวิวัฒน์	1	-	-	1
5. กุชมันเนลเคเจอร์, แอสตริด ไอ	1	-	-	1
6. เกศสุดา ชาตยานนท์	1	-	-	1
7. แก้ว สุพรรณโณ	1	-	-	1
8. แกส, ไมเคิล รีด	1	-	-	1
9. คณะอนุกรรมการแพทย์แผนไทย	1	-	-	1
10. คาร์นี, แอล วี (ลิลี่)	1	-	-	1
11. คูชิ, มิชิโอะ	1	-	-	1
12. เคอร์แลนด์, ฮาวาร์ด ดี	1	-	-	1
13. จวินฮุ่ย	1	-	-	1
14. จ้าว ก๊อก สูย	1	-	-	1
15. จินตนา โยธาสุมุท	1	-	-	1
16. จิรพรรณ มัชฌิมจันทร์	1	-	-	1
17. จีรเดช มโนสร้อย	1	-	-	1
18. จุฑามารณ์ สกุลศักดิ์	1	-	-	1
19. จุฑามาศ ณ สงขลา	1	-	-	1
20. แจคกี้, เดวิดสัน	1	-	-	1
21. เจีย, มั่นตัก	1	-	-	1
22. โจวไต้ฮั่น	1	-	-	1
23. ฉิน หน่าน ฮุ่ย	1	-	-	1
24. ไล่ จิ่ง เฟิง	1	-	-	1
25. ชนาธิป ปัญญาวงศ์	1	-	-	1
26. ชลอ อุกุทภาชน์	3	-	-	3
27. ชัยนนต์ พิเชียรสุนทร	1	-	-	1
28. ชวลิต ทศนสว่าง	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
29. ชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง	1	-	-	1
30. ช่อทิพย์วรรณ พันธุ์แก้ว	1	-	-	1
31. ชัยยศ บุรณรัชดา	1	-	-	1
32. ชิดชนก ชมพุกฤษ์	1	-	-	1
33. ชาน เปโตร	1	-	-	1
34. ชินโฮสถ หัศบำเรอ	1	-	-	1
35. ชิวฎาณ (ชิวเวทย์)	3	-	-	3
36. ไชเทา, ลืออน	2	-	-	2
37. ชิมอนตัน, คาร์ล	1	-	-	1
38. ซีเกล, เบอร์นี่ เอส.	1	-	-	1
39. แซทลิลลาโร, แอนโรนี่ เจ.	1	-	-	1
40. เซอร์นีย์, เจ.วี	1	-	-	1
41. เซ็ง เว่ย จง	1	-	-	1
42. โซโลมอน, นีล	1	-	-	1
43. ไชมอนส์, พอล	2	-	-	2
44. ฌ็องส์กา ชุณหวัดดีกุล	1	-	-	1
45. ดอนเด็น, เยซี	1	-	-	1
46. เดชาย, โมรวาจิ	1	-	-	1
47. แดง แก้วแสน	2	-	-	2
48. ต้าหลิว	1	-	-	1
49. ตาร์ดัง, ทูลกู	1	-	-	1
50. ดิซ นัท ฮันท์	1	-	-	1
51. ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์	2	-	-	2
52. ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์	3	-	-	3
53. ทองย้อย แสงสินชัย	1	-	-	1
54. แทนไท อ.ตระกูล	1	-	-	1
55. เทอดศักดิ์ เดชคง	1	-	-	1
56. ธนดีพ, ทูลคู	1	-	-	1
57. ธนพันธ์ นาคะนันท์	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
58. ธันย์โสภาคย์ เกษมสันต์	2	-	-	2
59. ธรรมปราโมทย์	1	-	-	1
60. นพนนท์	2	-	-	2
61. นพมาศ ชูวเวช	1	-	-	1
62. นกอดล คานธี	1	-	-	1
63. นवलอนงค์ ชัยปิยะพร	1	-	-	1
64. นัล, แกรี่	2	-	-	2
65. นิภา ผ่องพรรณ	1	-	-	1
66. นิทรภาพร รุจนวิศาล	1	-	-	1
67. บรรจบ ชุณหสวัตติกุล	26	-	-	26
68. บัณฑิตสันต์, อาร์ เอส.	1	-	-	1
69. บัณฑิตสันต์, เอส แอล.	1	-	-	1
70. บัญญัติ สุขศรีงาม	1	-	-	1
71. บัวได้น้ำ	2	-	-	2
72. บารีย์, แฟรงค์	1	-	-	1
73. ปริชญ์ ปราชญานุพร	1	-	-	1
74. ประยงค์ อนันทวงศ์	2	-	-	2
75. ประยูร จรรย์วาทย์	1	-	-	1
76. ปาจารย์ นุพงษ์	1	-	-	1
77. ปราชญ์	1	-	-	1
78. ปุรณา สวามี	1	-	-	1
79. เปรมจิตต์ สิทธิศิริ	1	-	-	1
80. พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ์	1	-	-	1
81. พัชรภรณ์ ปัญญาวุฒิไกร	1	-	-	1
82. พกริมย์ ปิยะศิรินันท์	1	-	-	1
83. พรสวรรค์ ดิษยบุตร	1	-	-	1
84. พร้อมจิตต์ ศรลัมพ์	1	-	-	1
85. พรหมณ์เฒ่ามเหศักดิ์	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
86. พระธรรมโกศาจารย์	1	-	-	1
87. พระเมิ่ง สุนทรธรรมโม	1	-	-	1
88. เพียวร์ เหมือนวงศ์ญาติ	2	-	-	2
89. พิมพ์ ลีลาพรพิสิฐ	1	-	-	1
90. พิศ เภาเกาะ	1	-	-	1
91. พิเศษฐ์ เบญจมงคลวารี	1	-	-	1
92. พุทธทาสภิกขุ	1	-	-	1
93. แพสวอเตอร์, ริชาร์ด เอ	1	-	-	1
94. พูลเดอร์, สตีเฟน	1	-	-	1
95. ไฟเฟอร์, คาร์ล ซี	1	-	-	1
96. ภัทรชัย อมรธรรม	1	-	-	1
97. ภาณุพรรณน	8	-	-	8
98. หมิงจุน, เตียง	1	-	-	1
99. มิ่งมิตร นวรัตน์	2	-	-	2
100. มาซุตา, สตีเฟน ที	1	-	-	1
101. มาร์ค, คาสต์เนอร์	1	-	-	1
102. มาลี บรรจบ	1	-	-	1
103. เมฆ จันทรประยูร	1	-	-	1
104. เมอร์วิน, เลียนาร์ด (เลน).	2	-	-	2
105. แมคโดนัลด์, อเล็กซานดอร์	1	-	-	1
106. โมตี, วิทลัท	1	-	-	1
107. ยูวดี จอมพิทักษ์	5	-	-	5
108. รัตติยา จินเดหวา	1	-	-	1
109. วีจิส ริซ่า	1	-	-	1
110. ลดาวัลย์ สุวรรณกิตติ	3	-	-	3
111. ลวานี, วิมาลา	1	-	-	1
112. ลาร์ค, ลิซ	1	-	-	1
113. ลูซินดา, ลิเดล	1	-	-	1
114. ลู, ซี เฮนรี่	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
115. หลิวซื่อเซิน	1	-	-	1
116. เลอบอยเยอร์, เฟรดเดอริค	1	-	-	1
117. วัลลี ชุณหวัดดีกุล	1	-	-	1
118. วอลจิ, แอสเนี่ยน	1	-	-	1
119. วิจิตร บุญยะโหดระ	7	-	-	7
120. วิเชียร จีวงศ์	1	-	-	1
121. วิทวัน ธรรมศิริ	1	-	-	1
122. วิทิต วัฒนวิบูลย์	2	-	-	2
123. วินิตา รัตตบุรณินท์	1	-	-	1
124. วิพุธโยคะ รัตนรังษี	2	-	-	2
125. วิไล (เทียนรุ่งโรจน์) หนูนักดี	1	-	-	1
126. วิสัย วงศ์สายปิ่น	1	-	-	1
127. ว่านเซิง ฟาง	1	-	-	1
128. วาย, มานะกะ	1	-	-	1
129. หวาง เจิ้น กั๋ว	2	-	-	2
130. ไวล, แอนดรู	2	-	-	2
131. ศิรินทร์ภรณ์ อัจฉิมางกูร	1	-	-	1
132. ศิเรมอร อุณหภูป	2	-	-	2
133. ส. พลายน้อย	1	-	-	1
134. สจ๊วต, แมรี่	1	-	-	1
135. สันติ ตั้งรพีพากร	1	-	-	1
136. สมจิต ทองประดับ	1	-	-	1
137. สมพร กันทรดุขฎี	1	-	-	1
138. สมพร ภูติยานนท์	1	-	-	1
139. สมร อริยานุชิตกุล	1	-	-	1
140. สมธิ เบนจมิน, รอธ	1	-	-	1
141. สรจักร ศิริบริรักษ์	4	-	-	4
142. สโรช รัตนากร	2	-	-	2
143. สไว มาลยเวช	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
144.สายธาร ศรัทธาธรรม	1	-	-	1
145.สาทิส อินทรกำแหง	7	-	-	7
146.สิทธา พรรณสมบุญ	1	-	-	1
147.สิตางศุ์	1	-	-	1
148.สิริภัทรา	1	-	-	1
149.สิริมาภิ, ยาชีโอ	1	-	-	1
150.สุชุม วงศ์ศิริกร	1	-	-	1
151.สุทธิชัย ปทุมล่องทอง	1	-	-	1
152.สุนีย์ ยุวจิตติ	1	-	-	1
153.สุพล โลหะชิตกุล	1	-	-	1
154.สุภาภรณ์ ปิติพร	1	-	-	1
155.สุคใจ พรหมเกิด	1	-	-	1
156.สุมิตรา ยิ่งเจริญ	1	-	-	1
157.สุจินดา คุณาริวานิช	3	-	-	3
158.สุนทรี สิงหนุตตรา	1	-	-	1
159.สุพร อิศระไพบุลย์	1	-	-	1
160.สุวัตร ตั้งจิตรเจริญ	1	-	-	1
161.สุรเทพ อภัยจิตร	2	-	-	2
162.สุรพรรณ ศิริธรรมวานิช	1	-	-	1
163.สุรพล รักปทุม	1	-	-	1
164.สุรศักดิ์ ศรีสุข	1	-	-	1
165.แสวง แทนไธสง	1	-	-	1
166.เสรี อาจสาส์	1	-	-	1
167.เสาวนีย์ สังข์โสภณ	1	-	-	1
168.อนันต์ชัย มหาศรีอริยวงศ์	1	-	-	1
169.อริยะะ สุพรรณเภสัช	1	-	-	1
170.อภิชัย ชัยดรุณ	1	-	-	1
171.อมรเทพ กลิ่นสุคนธ์	3	-	-	3
172.อมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง	1	-	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ	เขียน	แปล	บรรณาธิการ	รวม
รายชื่อผู้แต่ง	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)
ผู้เขียน (ต่อ)				
173.อรัญญา มโนสร้อย	1	-	-	1
174.อิงชื้อจื้อ	1	-	-	1
175.อุตร ฐาปโนสถ	2	-	-	2
176.อุทัย ไชยานนท์	1	-	-	1
177.แอนซารี, มาร์ค	1	-	-	1
178.แอนดรูวส์, เท็ด	2	-	-	2
179.เอ็อน อมาตยกุล	1	-	-	1
180.โอชิวา, มาซามิทสึ	1	-	-	1
181.โอซาว่า, จอร์จ	1	-	-	1
182.ฮอล, นิโคลา เอ็ม	1	-	-	1
183.ฮอลเบค, ชูสซี	1	-	-	1
184.ฮิตเติ้ลแมน, ริชาร์ด	1	-	-	1
185.ฮิราอิ, โทมิโ	1	-	-	1
186.เฮนสัน, ริด	1	-	-	1
187.ไฮเคนรี, แคโรลีน	1	-	-	1
188.ไฮแลนด์, พัวร์ลาร์	1	-	-	1
189.เฮาซิง หลิน	1	-	-	1

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ	เขียน	แปล	บรรณาธิการ	รวม
รายชื่อผู้แต่ง	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)
ผู้แปล				
1. กาญจนา	-	1	-	1
2. เกษมศรี วงศ์เลิศวิทย์	-	1	-	1
3. กำพล ศรีวัฒนกุล	-	1	-	1
4. คทายุทธ	-	2	-	2
5. จัตุรัส	-	1	-	1
6. จรุง มไหสวรรค์	-	1	-	1
7. จิตรา สีสุวรรณ	-	1	-	1
8. เจียมจิตต์ บุญสม	-	1	-	1
9. เจื้อจันทร์ อัมพรวรรณ	-	1	-	1
10. ชวนิต ศิวะเกื้อ	-	1	-	1
11. ชุมพล พูลยิ่ง	-	1	-	1
12. ชาย รัศมีจันทร์	-	2	-	2
13. ชูชาน	-	1	-	1
14. ชอว์มิน, แอล	-	1	-	1
15. ญามา	-	1	-	1
16. ดานนท์	-	2	-	2
17. ทศยุทธ	-	2	-	2
18. นนทกร	-	1	-	1
19. นพรัตน์ วโนทยาพิทักษ์	-	1	-	1
20. นรมิตร ลีวัฒนมงคล	-	1	-	1
21. บัตเตอร์ฟลาย	-	1	-	1
22. ประพจน์ เกตราภาค	-	1	-	1
23. ปรีชา อุปโยคิน	-	1	-	1
24. ปรียา กุลละวณิชย์	-	1	-	1
25. พลสันต์ กุลละวณิชย์	-	1	-	1
26. พิสิฐ วงศ์วัฒน์	-	1	-	1
27. เต้จ เอี่ยมแสงธรรม	-	1	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ	เขียน	แปล	บรรณาธิการ	รวม
รายชื่อผู้แต่ง	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)
ผู้แปล (ต่อ)				
28. หมอโบราณ	-	1	-	1
29. ลลิตา อาชานานุภาพ	-	1	-	1
30. ลีลาวรรณ	-	1	-	1
31. วัฒนา พัฒนพงศ์	-	2	-	2
32. วัชรวิทย์ ทรัพย์สุวรรณ	-	1	-	1
33. วิภาดา กิตติโกวิท	-	2	-	2
34. วรธนะ มโนภินเวศ	-	1	-	1
35. เศียรเสวต	-	1	-	1
36. สถิตย์ แนวธรรม	-	1	-	1
37. สันติ แซ่ฉั่ว	-	1	-	1
38. สายพิน	-	1	-	1
39. สุชาวี เพียรเชาว์กุล	-	1	-	1
40. สุวิชญ์ ปรัชญาปารมิตา	-	1	-	1
41. สุดารัตน์	-	2	-	2
42. สุปรภาณี ยอดบุตร	-	1	-	1
43. เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์	-	1	-	1
44. เสาวภา พรสิริพงษ์	-	1	-	1
45. อันเวส	-	2	-	2
46. อัปสร มีสิงห์	-	2	-	2
47. อมรศิลป์ ประสทธิศิลป์	-	1	-	1
48. อารักษ์ จิตต์ก่องทอง	-	1	-	1
49. เอกพล วัฒน	-	1	-	1
50. เอกไชย พรรณเชษฐ์ (วเนช)	-	3	-	3
51. อำนวยชัย ปฏิพัทธ์เผ่าพงศ์	-	1	-	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ	เขียน	แปล	บรรณาธิการ	รวม
รายชื่อผู้แต่ง	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)	(เล่ม)
บรรณาธิการ				
1. กนิษฐิ์ พรหมเสน	-	-	1	1
2. กัญจนา ตีวิเศษ	-	-	4	4
3. กองบรรณาธิการนิตยสารชีวจิต	-	-	1	1
4. เฉลียว ปิยะชน	-	-	1	1
5. ต่วย	-	-	1	1
6. ธรรมทิพย์ ไชหาญฟ้า	-	-	2	2
7. ธรรมบุญ นวลใจ	-	-	1	1
8. ธารธรรมแก้ว เชื้อเมือง	-	-	1	1
9. ธิดา นิงสานนท์	-	-	1	1
10. นุชนารถ ลพพงษ์	-	-	1	1
11. บุษบา ประภาสพงษ์	-	-	1	1
12. ปัจจุบัน เหมหงษา	-	-	1	1
13. ประพันธ์ ผลเสวก	-	-	1	1
14. พัชรี ตั้งตุลยากร	-	-	1	1
15. พระไพศาล วิสาโล	-	-	1	1
16. พิมพ์ใจ สิริสุรศักดิ์	-	-	2	2
17. เพ็ญภา ททรัพย์เจริญ	-	-	10	10
18. เพ็ญพร พงษ์พรรณเจริญ	-	-	1	1
19. มาโนช วามานนท์	-	-	3	3
20. รัชนี้ ศิลปบรรเลง	-	-	1	1
21. รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล	-	-	1	1
22. วุฒิ วุฒิธรรมเวช	-	-	5	5
23. วีณา จิรัจฉริยากุล	-	-	1	1
24. สันติสุข โสภณศิริ	-	-	1	1
25. สุกัญญา เดชอดิศัย	-	-	1	1
26. สุพจน์ อัครพันธ์อุณหกุล	-	-	1	1
27. สุวณัย สกาวรัตน์	-	-	1	1
28. อนุชิต พลับรู้อการ	-	-	1	1
29. อโนชา ทองชัย	-	-	1	1

ภาคผนวก ง.

ผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก จำแนกตามรายชื่อและจำนวนผลงาน (ต่อ)

สถานภาพ รายชื่อผู้แต่ง	เขียน (เล่ม)	แปล (เล่ม)	บรรณาธิการ (เล่ม)	รวม (เล่ม)
<u>บรรณาธิการ (ต่อ)</u>				
30. อรรรรณ เรื่องสมบุรณ์	-	-	1	1
31. อารยา เอี่ยมชื่น	-	-	1	1
32. โอบาส เซกฐากุล	-	-	1	1
33. ฮิลล์ คริสโตเฟอร์	-	-	1	1
<u>ผู้เขียน และผู้แปล</u>				
1. ต้าวสือ	2	4	-	6
2. ธีรเดช อุทัยวิทยารัตน์	1	1	-	2
3. นรมิตร ลีวธนมงคล	1	1	-	2
4. ปาริชาติ สักกะทำนุ	3	1	-	4
5. ประโยชน์ บุญสินสุข	2	1	-	3
6. พชรพงษ์ พรายมณี	1	1	-	1
7. พีระ บุญจริง	4	1	-	5
8. ไพบูลย์ จาตุรปัญญา	3	1	-	4
9. ภานุ อัมพรบุพชา	3	1	-	4
10. ม.อึ้งอรุณ	3	6	-	9
11. มานพ ประภาษานนท์	1	2	-	3
12. ลลิตา ธีระสิริ	8	1	-	9
13. ละเอียด ศิลาน้อย	1	1	-	2
14. วีระชัย มาศนมาดล	1	5	-	6
15. ศักดิ์ บวร	18	4	-	22
16. ศรีนวล เจียรจันทร์พงษ์	1	1	-	2
17. สมบัติ ตาปัญญา	2	1	-	3
18. สุภาพร พงศ์พุกษ์	1	1	-	2
19. สมพงศ์ สหพงศ์	2	1	-	3
20. อุดุลย์ รัตนมันเกษม	1	2	-	3
21. อรชุน เลี้ยววัฒนผล	6	4	-	10

ภาคผนวก จ

ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับ
สุขภาพทางเลือก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

ลักษณะอาชีพ	จำนวน (ราย)
	(N=294)
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข	n=129
คณะแพทย์และพยาบาล	1
จิตแพทย์	1
เจ้าของร้านสมุนไพร	1
เจ้าของศูนย์เต่าบำบัด	1
เจ้าของสถาบันโยคะ	1
เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ มูลนิธิสุขภาพไทย	1
เจ้าหน้าที่ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน	1
ทันตแพทย์	3
นักเทคนิคการแพทย์และวิทยาศาสตร์สุขภาพ	1
นักกายภาพบำบัด	7
นักชี่กงบำบัด	1
นักนวดเท้าบำบัด/ผู้เชี่ยวชาญด้านการนวดเท้า	2
นักบำบัดโรคด้วยสี	1
นักวิจัยด้านแพทย์แผนจีน	1
นักสะกดจิตบำบัด	1
นักอัญมณีบำบัด	2
พนักงานโรงพยาบาลศิริราช	1
พยาบาล	3
แพทย์	49
แพทย์แผนโบราณ	13
ผู้เชี่ยวชาญด้านโยคะ	1
ผู้เชี่ยวชาญ/นักวิชาการด้านสมุนไพร	3
ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ	1
ผู้ประสานงานเครือข่ายโรงเรียนสร้างเสริมสุขภาพในดวงใจ	1
ผู้อำนวยการศูนย์อาชีวนามัยมาตาพุด จ.ระยอง	1
ผู้อำนวยการสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน	1

ภาคผนวก จ.

ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ต่อ)

อาชีพ	จำนวน (ราย)
	(N=294)
ผู้ประกอบการวิชาชีพด้านการแพทย์และสาธารณสุข (ต่อ)	n=129
เวชกรและเภสัชกรแผนโบราณ	1
สัตวแพทย์	1
หัวหน้าฝ่ายธรรมชาติบำบัด สำนักงานสาธารณสุข	1
จ.ปราจีนบุรี	
อาจารย์ด้านแพทย์แผนจีน วิทยาลัยบรีเบน	1
อาจารย์ด้านเภสัชศาสตร์/ หรือเภสัชกร	22
อาจารย์ด้านสาธารณสุขศาสตร์	1
อาจารย์และนักบำบัดด้านแมคโครไบโอติกส์	1
อาจารย์สอนไท้เก๊ก	1
นักวิชาการสาขาอื่น	n=30
นักเคมี	2
นักจิตวิทยา	3
นักชีวเคมี	1
นักโภชนาการ	1
นักวิจัย	1
นักวิชาการ (ไม่ระบุสาขา)	2
นักวิทยาศาสตร์	4
นักสังคมศาสตร์	3
ผู้เชี่ยวชาญด้านลัทธิเต๋าและนักพรต	1
อาจารย์/ หรือนักการศึกษา	12
บุคคลทั่วไป	n=66
ข้าราชการ (เกษียณ)	2
คอลัมนิสต์	1
ตำรวจ	1
ทหาร	5

ภาคผนวก จ.

ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ต่อ)

อาชีพ	จำนวน (ราย)
	(N=294)
บุคคลทั่วไป (ต่อ)	n=66
ที่ปรึกษางานวิจัยประเมินผลและฝึกอบรมให้สำนักงาน	1
สนับสนุนงานสื่อสาร	
นักการตลาด	1
นักการเมือง	2
นักข่าว	1
นักเขียน	7
นักแปล	9
นักเขียนและนักแปล	2
นักเขียนการ์ตูน	1
นักธุรกิจ	2
นักบริหารและหัวหน้าแผนกงานสัมพันธ์การไฟฟ้านคร	1
หลวง	
นักปฏิบัติธรรมด้านเต๋าและพุทธ	1
นักเวชปฏิบัติด้านสุขภาพทางเลือก	14
นักหนังสือพิมพ์	1
บรรณารักษกรหนังสือ	5
พนักงานธนาคาร	1
พนักงานบริษัทโฆษณา	1
พนักงานศัลยกรรม (เกษียณ)	1
ผู้ทำงานด้านโทรทัศน์	1
ผู้ศึกษาพุทธศาสนานิกายยี่งม่า (ทิเบต)	1
ผู้อำนวยการสถาบันฝึกอบรมวิชาการ	1
โรงแรมและการท่องเที่ยว	
แม่บ้าน	1
วิศวกร	2

ภาคผนวก จ.

ลักษณะอาชีพของผู้แต่งหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก (ต่อ)

อาชีพ	จำนวน (ราย) (N=299)
อื่นๆ	n=69
พระสงฆ์	8
แม่ชี	1
ไม่สามารถระบุได้	60

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
	(N=420)
หน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุข	n=56
<u>1.โรงพยาบาล</u>	n=1
โรงพยาบาลสูงเนิน	1
<u>2.สถานบริการสุขภาพเอกชน</u>	n=4
ศูนย์ข้อมูลเพื่อชีวิต	1
ศูนย์โยคะสถาน	1
สำนักงานแพทย์เภสัชตะวันออก	1
อาศรมวงศ์สนิท	1
<u>3.หน่วยงานภายในกระทรวงสาธารณสุข</u>	n=25
กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ	1
สถาบันการแพทย์แผนไทย	17
สถาบันวิจัยสมุนไพร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์	1
สภาเภสัชกรรม	1
สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน	4
สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข	1
<u>4.สถาบันการศึกษา</u>	n=8
คณะเภสัชศาสตร์ ม.เชียงใหม่	2
คณะเภสัชศาสตร์ ม.มหิดล	3
คณะเภสัชศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์	1
คณะวิทยาศาสตร์ สาขากายภาพบำบัด ม.รังสิต	1
โครงการจัดตั้งคณะกายภาพบำบัด มศว.ประสานมิตร	1
<u>5.อื่น ๆ</u>	n=18
โครงการประสานงานพัฒนาเครือข่ายสมุนไพร	1
โครงการฟื้นฟูการนวดไทย	1
โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง	8
โครงการสืบสานการแพทย์แผนโบราณ	1
ชมรมหญ้าปักกิ่งด้านมะเร็ง	1

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
(N=420)	
5. อื่น ๆ (ต่อ)	
มูลนิธิดูดยภาพบำบัดเพื่ออายุและสุขภาพ	1
มูลนิธิสุขภาพไทย	1
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1
ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้	1
สัญญาาระหว่างสมาคมฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วยมะเร็ง	2
สากล และบริษัทบีทีแอดเวอร์ไทซิง จำกัด	
หน่วยงานอื่น	n=364
1. สำนักพิมพ์เอกชน	n=329
กึ่งหัน	3
กายเป็นเอก	1
กราฟิคอาร์ต	1
กำแก้ว	2
ข้าวฟ่าง	1
ขุนเขา	2
ครัวบ้านและสวน	2
คาฮูน่า อินเทอร์เน็ตเนชั่นแนล จำกัด	1
คลินิกบ้านและสวน	5
คลินิกสุขภาพ	9
คู่คิด	1
งามนิจ	1
จักรการญจน์	1
ซี-เอ็ด ยูเคชั่น	1
ไซเบอร์ บู้ค เน้นตเวิร์ก พับลิชชิ่ง จำกัด	2
ดับเบิ้ลนายน์	1
ดวงกมล	1

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
	(N=420)
หน่วยงานอื่น (ต่อ)	n=364
2. สำนักพิมพ์เอกชน	n=329
ดอกหญ้า	5
เดอะเนชั่น	1
ตรงหัว	4
ต้นธรรม	1
ต้นอ่อน	2
ไททรรศน์	2
ธรรบัวแก้ว	5
ธรรมชาติ	1
นานมีบุ๊คส์	13
น้ำฝน	10
บริษัทฟ้าอภัย จำกัด	1
บริษัทจุดทอง จำกัด	1
บริษัทศุภาลัย มีเดีย จำกัด	1
ใบไม้	1
ประพันธ์ศาสตร์	8
ปาปรัส พับลิเคชั่น	1
แปลนพับลิชชิง จำกัด	1
โปร-เอสเอ็มอี	2
พลอย	1
พารากอน	1
พี.วาทีน พับลิเคชั่น จำกัด	1
เพชรเกล็ดแก้ว	4
แพรวสำนักพิมพ์	1
แพรวพิทยา	4
ไพลิน	2

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
	(N=420)
หน่วยงานอื่น (ต่อ)	n=364
3. สำนักพิมพ์เอกชน	n=329
ไพลินสีน้ำเงิน	1
พีวเจอร์ พับลิชชิง จำกัด	1
มติชน	10
มูลนิธิโกมลคีมทอง	9
เมดิคัล มีเดีย	4
ยินหยาง	7
ยู-บอส คอร์ปอเรชั่น	1
ยูไนเต็ดทีบุคส์	2
รहित	2
รวมวรรณคดี	68
รัฐประศาสนสหาย	1
รักสุขภาพ	1
วีดีโอเดอรัส ไตเจสท์	2
เว็บบุญ	11
วาดศิลป์	1
สยาม	3
ศิลปบรรณาคาร	1
ศรีสวรา	4
ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ	2
สมิต	32
สมาพันธ์	1
สัมผัสที่ 6	3
สุขภาพใจ	13
สุภา	1
สุวีริยาสาส์น	1

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
	(N=420)
หน่วยงานอื่น (ต่อ)	n=364
4. <u>สำนักพิมพ์เอกชน</u>	n=329
สร้อยทอง	6
สาระ	1
สายธาร	1
สายน้ำ	1
แสงดาว	2
แสงแดด	3
แสงตะเกียง	1
เสริมวิทย์บรรณาการ	1
หมอชาวบ้าน	9
หมายเหตุ	1
อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด	3
อินทรี	2
โอเดียนสโตร์	4
โฮลิสติก	1
5 พฤษภาคม	1
99 มีเดีย	1
<u>องค์กรทางศาสนา</u>	n=6
กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม	1
ธรรมสภา	2
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	1
ศูนย์สังฆกรรมวิมาน	2
3. <u>อื่นๆ</u>	
3.1 โรงพิมพ์	n=29
- คราฟแมนเพรส	1
- ชินอักษรการพิมพ์	1

ภาคผนวก จ.

รายชื่อผู้ผลิตหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือก

รายชื่อผู้ผลิต	จำนวนทั้งสิ้น (ชื่อเรื่อง)
	(N=420)
หน่วยงานอื่น (ต่อ)	n=364
3. อื่น ๆ	n=329
3.1 โรงพิมพ์	n=29
- ที.พี.พรีน จำกัด	1
- เทพเนรมิตการพิมพ์	1
- ธรรมรักษการพิมพ์	3
- บพิศการพิมพ์	1
- ประวัติการพิมพ์	1
- พิมพ์ดีการพิมพ์	1
- เพชร 69 การพิมพ์	2
- รุ่งแสงการพิมพ์	1
- โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์	1
- ลานอโศก เพรส กรุ๊ป	2
- สมชายการพิมพ์	1
- สยามบรรณการพิมพ์	1
- แสงสุทธิการพิมพ์	1
- ห้างหุ้นส่วนจำกัดรัตนโกสินทร์ กราฟฟิค	1
- ออปเซ็ทเพรส	1
- เอช.ที.พี.เพรส	1
- เอ็น.พี.สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด แอนด์พรีนเอกเพรส	1
3.2 กระทรวงศึกษาธิการ	1
3.3 มูลนิธิสถานแสงอรุณ	1
3.4 สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์ กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม	1
- 3.5 สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ	3

ภาคผนวก ข.

รายชื่อหนังสือภาษาไทยเกี่ยวกับสุขภาพทางเลือกที่เป็นประชากร

กระบวนการทางอาหารและโภชนาการ

กอนซาเลสส์, นิโคลัส. มะเร็งรักษาหาย : ประสบการณ์จริงจากธรรมชาติวิถี. แปลโดย อรชุน เลี้ยว
วัฒนะผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2539.

คูชิ, มิชิโอะ. อาหารต้านมะเร็ง : ศาสตร์และศิลป์แห่งการรักษาโรคมะเร็งใหม่ = The cancer
prevention diet. แปลโดย ประพจน์ เกตุรากาศ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2535.

ใจใต้ฮัน. อาหาร-ยาจีน-มะเร็ง : โภชนาบำบัดแผนโบราณสำหรับโรคมะเร็ง. แปลโดย ชุมพล พูนยิ่ง.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง, 2532.

ชวลิต ทศนสว่าง. อาหารเสริมเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยูไนเต็ดท์บุ๊กส์,
2529.

แซททิลลาโร, แอนโทนี เจ. ผมหายจากมะเร็งได้อย่างไร. แปลโดย วเนช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2534.

โซโลมอน, นีล. และพาสวอเตอร์, ริชาร์ด. น้ำมันตับปลาคุณภาพ. แปลโดย กำพล ศรีวัฒนกุล.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยู-บอส คอร์เปอร์เรชั่น, 2542.

ไซมอนส์, พอล. เลซีทิน : สารมหัศจรรย์ละลายไขมัน. แปลโดย เกษมศรี วงศ์เลิศวิทย์. พิมพ์ครั้งที่
10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2540.

เดชาชัย, โมราจ. ธรรมชาติบำบัด. แปลโดย ศรีนวล เจียจันทร์พงษ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์สุขภาพใจ, 2527.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. กินดีสุขภาพดี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, 2545.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. อาหารกับสุขภาพ ในแนววัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แสงแดด, 2541.

ธัญย์โสภาคย์ เกษมสันต์. เมื่อหมอเป็นมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกบ้านและ
สวน, 2543.

ธิดา นิงสานนท์ และอรุวรรณ เรื่องสมบุรณ์, บรรณาธิการ. สารอาหารที่นิยมใช้เพื่อเสริมสุขภาพ
และต้านโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2535.

ธีรเดช อุทัยวิทยารัตน์. คู่มือกินตามธาตุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2544

นัล, แกรี่. กินดีบำบัดโรค. แปลโดย คทาญูธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ,
2545.

- นัล, แกรี่. กินดีเพื่ออยู่ดี = The complete guide to sensible eating. แปลโดย คทาญุฑ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2544.
- นุชนารถ ลพพงษ์, บรรณาธิการ. พุงนี้...ชีวิตจะมีทางเลือก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พรินติ้ง, 2542.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. กินน้อยตายยาก กินมากตายเร็ว : ธรรมชาติบำบัดวิถีสุขภาพแนวใหม่ เล่ม 5. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2535.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. คู่มือกินเจและมังสวิรัตให้ถูกวิธี. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. ใช้อย่างฉลาด : สุขภาพทางเลือก 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2540.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. ธรรมชาติบำบัด : วิถีสุขภาพแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2535.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. เบื่อหอม เบื่อยา หันหาธรรมชาติบำบัดวิถีสุขภาพแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2540.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. แมคโครไบโอติกไทย : ธรรมชาติบำบัดวิถีสุขภาพแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2538.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. สู้เพื่อชีวิต ประสบการณ์ด้านมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2542.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. อุจจาระส่องสุขภาพ : ธรรมชาติบำบัดวิถีสุขภาพแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2538.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. อยู่อย่างยั่งยืน : สุขภาพทางเลือก 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2540.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล และจิรพรรณ มัชฌมจันทร์. คุณค่าถั่วเหลืองกับสุขภาพไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2543.
- ประยูร จรรย์วรางษ์. อาหารแมคโครไบโอติกส์และอาหารพืชผัก เล่ม 2 เอาอาหารเป็นยาดีกว่าจะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ครัวบ้านและสวน, 2542.
- ปาริชาติ สักกะทำนุ. น้ำมันดอกพริมโรสบานเย็น. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2543.
- พุทธทาสภิกขุ. มังสวิรัตินทศนะท่านพุทธทาสภิกขุ : พร้อมด้วยทศนะประกอบของพระราชาภิกษุ. เสฐียรพงษ์ วรรณปก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : กลุ่มศึกษาและปฏิบัติธรรม, 2529.

- แพสวอเตอร์, ริชาร์ด. เอ. น้ำมันปลา : น้ำมันลดไขมัน = Fish oils update. แปลโดย สมพงษ์ สหพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2533.
- ไพบุลย์ จาตุรปัญญา, ผู้เรียบเรียง. ธรรมชาติบำบัดกับความดันเลือดสูง. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2541.
- ไพบุลย์ จาตุรปัญญา, ผู้เรียบเรียง. ภูมิแพ้ : รักษาอย่างธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2542.
- ไพเฟอร์, คาร์ล. ซี. แจ่มใสไปกับวิตามิน = Vitamin vitality. เรียบเรียงโดย อรชุน เลียววัฒนะผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2534.
- ภัทรชัย อมรธรรม. แม่โคโรไบโอติกส์ : แนวคิดพื้นฐานและการเรียนรู้ด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2544.
- ภาณุ อัมพรบุชา, ผู้เรียบเรียง. ท้องผูก : หายได้ด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2537.
- ภาณุ อัมพรบุชา, ผู้เรียบเรียง. โภชนาการบำบัดโรคกระเพาะ : ธรรมชาติบำบัดเพื่อการป้องกันและรักษาแผนใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2538.
- เมอรวิ้น, เลน. วิตามินอี : บทบาทใหม่ในวงการสุขภาพ. เรียบเรียงโดย ชัยยศ บุรณรักษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2535.
- เมอรวิ้น, เลียวนาร์ต. แคลเซียม : ธาตุอาหารมหัศจรรย์พิชิตโรคกระดูกพรุน. แปลโดย ศักดิ์ บวร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2535.
- ไมตี้, วิทัลทัส. อโรคยา : คู่มือการรักษาโรคด้วยตนเองแบบธรรมชาติบำบัด = Nature care for common disease. แปลโดย ปาริชาติ สักกะทำนุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2532.
- ลลิตา ธีระสิริ. กระดูก-แคลเซียม : ป้องกันรักษาด้วยธรรมชาติวิธี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2539.
- ลลิตา ธีระสิริ. คู่มือควบคุมเบาหวานด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2542.
- ลลิตา ธีระสิริ. บันทึกธรรมชาติบำบัด ไม่กินยา ก็หายป่วย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2538.
- ลลิตา ธีระสิริ. มะเร็ง-ป้องกันรักษาด้วยตนเองตามแนวธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรงศน์, 2538.
- วอลจิ, แอสเนี่ยน. วิตามินซี. แปลโดย ศักดิ์ บวร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2540.

- วินิตา รัตตบุรณินท์, ผู้เรียบเรียง. อยู่ร้อยปีไม่มีแก่ : ใช้ชีวิตอย่างไรจะไกลหมอ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2542.
- วิไล (เทียนรุ่งโรจน์) หนูนภักดี, ผู้เรียบเรียง. ปวดประจำเดือน : หายได้ด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2537.
- วิสัย วงศ์สายปิ่น, ผู้เรียบเรียง. สหาย่ายเซลล์เดียว : สารอาหารจากแสงตะวัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2534.
- ไวล์, แอนดรู. 8 สัปดาห์สู่สุขภาพยอดเยี่ยม = 8 weeks to optimum health : a proven program for talking full advantage of your body's natural healing. แปลโดย อับสร มีสิงห์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2544.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. น้ำผลไม้เพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. วิตามินดี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2545.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. วิตามินและธาตุอาหาร : คำถามที่ต้องการคำตอบ = Savoy health care : vitamins & minerals. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. ธรรมชาติบำบัด 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สยามบรรณการพิมพ์, 2536.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. พิชิตมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สัมพันธ์ที่ 6, 2534.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. อาหารต้านมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สัมพันธ์ที่ 6, 2537.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. อาหารรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รักสุขภาพ, 2542.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. อาหารรักษาโรค 1. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สัมพันธ์ที่ 6, 2537.
- วิจิตร บุญยะโหดระ. อาหารอายุวัฒนะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิชิตการพิมพ์, 2535.
- ศรีนวล เจียจันทร์พงษ์. ไวตามินเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2528.
- สมพงศ์ สหพงศ์, ผู้เรียบเรียง. ธรรมชาติบำบัด : ป้องกันรักษาโรคหัวใจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2534.
- สมพงศ์ สหพงศ์ และบรรจบ ชุณหสวัสติกุล, ผู้เรียบเรียง. ต้านมะเร็งด้วยอาหารกับธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2539.
- สมิธ, เบนจามิน รอด. พิชิตมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คาสุน่า อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, 2544.
- สโรช รัตนากร. โภชนบำบัด กินขจัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2531.
- สโรช รัตนากร. อาหารสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2540.
- สาทิส อินทรกำแหง. กัญ. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกบ้านและสวน, 2541.

- สาทิส อินทรกำแหง. ชีวิต : การใช้ชีวิตอย่างเข้าใจธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกบ้านและสวน, 2541.
- สาทิส อินทรกำแหง. ตอบคำถามสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกบ้านและสวน, 2543.
- สาทิส อินทรกำแหง. ปรับชีวิตใหม่ด้วยชีวิต เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2544.
- สาทิส อินทรกำแหง. ปรับชีวิตใหม่ด้วยชีวิต เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2544.
- สาทิส อินทรกำแหง. ปรับชีวิตใหม่ด้วยชีวิต เล่ม 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2545.
- สาทิส อินทรกำแหง. มะเร็งแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกบ้านและสวน, 2544.
- สิทธา พรหมสมบุญ. มาใช้ชีวิตแบบแมคโครไบโอติกส์ : การกินอาหารและใช้ชีวิตกับธรรมชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ฟิวเจอร์ พับลิชชิ่ง จำกัด, 2542.
- สุภารัตน์, ผู้แปล. ลดความดันโลหิตด้วยวิถีธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2538.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, ผู้แปล. กินเพื่ออายุวัฒนะ : วิถีแห่งสุขภาพด้วยอาหารตามแบบจีน = Harmony rules : the Chinese way of health through. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ต้นอ่อน, 2534.
- อดุลย์ รัตนมันเกษม, ผู้แปล. สูตรอาหารต้านมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์, 2536.
- อดุลย์ รัตนมันเกษม, ผู้เรียบเรียง. อาหารเสริมสุขภาพและความงาม : คัดสรรอาหารอุดมคุณค่าตามตำรับพื้นบ้านจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์, 2543.
- อรชุน เลี้ยววัฒนะผล, ผู้เรียบเรียง. ด้านโรคต้านมะเร็งด้วยเบต้าแคโรทีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2533.
- อรชุน เลี้ยววัฒนะผล, ผู้เรียบเรียง. นิวและถุงน้ำดีอักเสบ : ธรรมชาติบำบัดปวดท้อง-ท้องอืดเรื้อรัง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2534.
- อุดร สุภาพโนสถ. แมคโครไบโอติกกับสุขภาพ : หนทางปฏิบัติสู่สุขภาพและความงาม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2540.
- อุดร สุภาพโนสถ. แมคโครไบโอติกกว่าด้วยเบาหวาน และการบริโภคนม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2540.

เอื้อน อมาตยกุล. ข้อคิดอิสระ : การสนทนาระหว่างแม่ชีชาวป่ากับแม่ชีชาวถ้ำ เรื่องหลักพระพุทธศาสนา กับลัทธิพระเวททัต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2526.
ไฮเดเนรี, แครโรลีน. ดูแลสุขภาพด้วยแมคโครไบโอติกส์. แปลโดย ลีลาวรรณ. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2539.

สมุนไพร สารเภสัชวิทยา และสารชีวภาพต่าง ๆ

กนิษฐี พรหมเสน, บรรณารักษ์. อาหารบำรุงสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2545.

กัญญา ดีวิเศษ, บรรณารักษ์. ชุดนิทรรศการการแพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2542.

กัญญา ดีวิเศษ, ผู้รวบรวม. การแพทย์แผนไทยกับการดูแลสุขภาพของผู้ป่วยและติดเชื้อโรคเอดส์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2540.

กระทรวงสาธารณสุข. ตำรายาสมุนไพรประจำบ้านตามประกาศของกระทรวงสาธารณสุข. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2542.

กระแสด วชิรปาด. สมุนไพรรักษาไข้ : ประสบการณ์จากแพทย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมวรรณศิลป์, 2536.

กัญญา ดีวิเศษ และคนอื่น ๆ, ผู้เรียบเรียง. คู่มือเภสัชกรรมแผนโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ฝ่ายธรรมชาติบำบัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดปราจีนบุรี ; ศูนย์ประสานงานการแพทย์แผนไทยภาคกลาง จ.ปราจีนบุรี, 2537.

กัญญา ปาละวิวัฒน์. คู่มือรักษาตนเองเรื่องรักษาด้วยความร้อนและความเย็น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2532.

คณะอนุกรรมการพัฒนาการแพทย์แผนไทย. คู่มือเกณฑ์การรักษาการแพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครราชสีมา : โรงพยาบาลสูงเนิน, 2534.

โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. คู่มือการใช้สมุนไพรประจำบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2530.

โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สมุนไพรชาวบ้าน : รวมความรู้จากชาวสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2527.

โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจากมติชนสุดสัปดาห์ ชุด 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2539.

โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจากมติชนสุดสัปดาห์ ชุด 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2539.

- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2539.
- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 4. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2539.
- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 5. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2540.
- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 6. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2540.
- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 7. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2540.
- โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง. สุขภาพดีด้วยสมุนไพรใกล้ตัว รวบรวมความคัดสรรจาก มติ
ขนส่งสภาฯ ชุด 8. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ประพันธ์สาส์น, 2540.
- จิรเดช มโนสร้อย และอรัญญา มโนสร้อย, ผู้รวบรวม. เภสัชกรรมล้านนา : ตำรับยาสมุนไพรล้าน
นา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2537.
- ไฉ่ จิ่ง เฟิง. อาหารที่เป็นยา โภชนบำบัด : ตำราอาหารจากปักกิ่ง. แปลโดย สถิตย์ แนวธรรม. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2537.
- ชยันต์ พิเชียรสุนทร และวิเชียร จีรวงศ์. คู่มือเภสัชกรรมแผนไทยเล่ม 1. : น้ำกระสายยา. พิมพ์
ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2545.
- ชลด อุทกภาชนี. ยาสมุนไพรกับโรคในประเทศเขตร้อนและวิธีใช้บำบัดรักษา เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่
6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2526.
- ชลด อุทกภาชนี. หลักการศึกษายาสมุนไพร และหลักการใช้อยาสมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ เปรียบ
เทียบกับการใช้ยาแผนปัจจุบันรักษาโรคเหล่านั้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แพรวพิทยา, 2528.
- ชลด อุทกภาชนี, ผู้เรียบเรียง. ตำรายาแพทย์เท้าเปล่าของจีนโบราณ ประยุกต์ตามหลักวิชา
อายุรเวชศาสตร์ของแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์ไทยโบราณ เล่ม 1. แปลโดย สันติ แซ่ฉั่ว.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพรวพิทยา, 2527.
- ช่อทิพย์วรรณ พันธุ์แก้ว. คุณสมบัติพิเศษของผักและผลไม้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ต้นธรรม, 2542.
- ชิตชนก ชมพุกฤษ, ผู้เรียบเรียง. พืชผักสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน,
2541. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2541.
- ชีวญาณ. การแพทย์ทางเลือก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชรเกล็ดแก้ว, 2544.

- เซอร์นีย์, เจ.วี. น้ำ : โอสถมหัศจรรย์แห่งธรรมชาติ. แปลโดย อมรศิลป์ ประสิทธิ์ศิลป์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, 2537.
- เชิงเวียงจ. บำบัดไต บำบัดสารพัดโรค. แปลโดย อุดลย์ รัตนมันเกษม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง, 2533.
- ไซมอนส์, พอล. กระเทียม สมุนไพรมหัศจรรย์. เรียบเรียงโดย ศักดิ์ บวร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2534.
- แทนไท อ.ตระกุล, ผู้เรียบเรียง. โภชนบำบัดกำจัดโรค สำหรับลูกรัก-ผู้สูงอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พารากอน, 2541.
- ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์ และทองย้อย แสงสินชัย, ผู้เรียบเรียง. การรักษาโรคด้วยพลังลึกลับ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ลานอศอก เพรส กรุ๊ป, 2535.
- นิทราพร รุจนวิศาล, ผู้เรียบเรียง. กันแก่ กันป่วย ด้วยสารต้านอนุมูลอิสระตัวเก่ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2541.
- นพมาศ ชูรวเวช. พืชสมุนไพรใช้ประโยชน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทต้นอ่อน แกรมมี่ จำกัด, 2540.
- บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. วาริบำบัด : อานุภาพแห่งสายน้ำ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.
- บัญญัติ สุขศรีงาม. เครื่องเทศที่ใช้เป็นสมุนไพร เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศิลปบรรณาการ, 2527.
- บัวได้น้ำ. ทำพิสูจน์ : ดื่มน้ำปัสสาวะสามารถรักษาโรคร้ายที่หมอมดปัญญาแล้วทุกโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. จันทบุรี : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2537.
- บัวได้น้ำ, ผู้เรียบเรียง. ทำพิสูจน์ : ปัสสาวะพิชิตโรคทั่วโลก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, 2540.
- บุษบา ประภาสพงษ์ และคนอื่นๆ, บรรณาธิการ. แพทย์ศาสตร์สงคราม : ภูมิปัญญาทางการแพทย์และมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.
- ประพันธ์ ผลเสวก, บรรณาธิการ. ไขปัญหาไทยสมุนไพรรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538.
- ปาริชาติ สักกะทำนุ, ผู้เรียบเรียง. กระเทียม : สมุนไพรเสริมสุขภาพจากงานวิจัยล่าสุด. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.
- พรภิรมย์ ปิยะศิรินันท์. สมุนไพรสำหรับเด็ก รวมสมุนไพรกว่า 50 ชนิดพิชิตโรคในเด็ก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2541.

- พรสวรรค์ ดิษยบุตร และคณะ, ผู้เรียบเรียง. สมุนไพร : การใช้อย่างถูกวิธี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คัมปาย อิมเมจจิ่ง, 2543.
- พร้อมจิต ศรีลัมพ์. สมุนไพรกับโรคระบบทางเดินอาหาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.
- พระเม้ง สุนทรธมโม. สมุนไพร ฉบับรักษาโรคสตรี. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : จักรกานูจน์, 2530.
- พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ. คู่มือการใช้สมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมดิคัล มีเดีย, 2534.
- พเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ. น้ำสมุนไพร : การเตรียมน้ำดื่มจากพืชที่มีสรรพคุณทางยาและมีคุณค่าทางอาหาร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์เมดิคัล มีเดีย, 2534.
- พัชราพรรณ ปัญญาภูมิไกร, ผู้เรียบเรียง. คู่มือดูแลสุขภาพแบบพึ่งตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการดำเนินการจัดงานสัปดาห์เภสัช '43 สาขาเภสัชกรรม, 2543.
- พรหมณ์เผ่ามเหศักดิ์, ผู้เรียบเรียง. ความรู้การรักษา และทำลายโรคภัยของโบราณจารย์ : การใช้พืชสมุนไพรการนวด กดเส้น และการใช้วิทยาคม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, 2538.
- พัชรี ดั่งตุลยากร และคณะ, บรรณาธิการ. สมุนไพรเอเดส์ : คู่มือสมุนไพรรักษาโรคแทรกซ้อนผู้ติดเชื้อเอเดส์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2540
- พิมพ์ใจ สิทธิสุรศักดิ์, บรรณาธิการ. ไขปัญหายาไทยสมุนไพรรักษาโรค ชุดที่ 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2540.
- พิมพ์ใจ สิทธิสุรศักดิ์, บรรณาธิการ. ไขปัญหายาไทยสมุนไพรรักษาโรค ชุดที่ 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2541.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. การแพทย์แผนไทยกับปัญหาสมรรถภาพทางเพศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2542.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. การแพทย์แผนไทย สายใยแห่งชีวิตและวัฒนธรรม : รวมบทความวิชาการ เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2540.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, ผู้เรียบเรียง. การแพทย์แผนไทย การแพทย์แบบองค์รวม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2539.
- ไพบุลย์ จาตุรปัญญา, ผู้เรียบเรียง. แพ้อากาศกับการรักษาตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมวรรณ, 2536.
- ประยงค์ อนันทวงศ์. คัมภีร์การกินของจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เดอะเนชั่น, 2536.
- ประยูร จรรยาวงศ์. กินอาหารแก้โรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ครัวบ้านและสวน, 2542.

- พลเดอริ, สตีเฟน. โสม : ราชันย์สมุนไพรแห่งโลกตะวันออก = Ginseng the magical herb of the east. แปลโดย ศักดิ์ บวร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2537.
- ภาณุทรรศน์. ขมิ้น ยอดสมุนไพรโบราณรักษาสารพัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- ภาณุทรรศน์. ยอดยาสมุนไพร: จากหมอฟันบ้านทั่วประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- ภาณุทรรศน์. สมุนไพรชั้นยอดรักษาโรค 58 ชนิด : โหระพา ข่า ตะไคร้ มะกรูด กะเพรา แมงลัก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- ภาณุทรรศน์. สมุนไพรดีอีสาน เพิ่มพลังเพศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2543.
- ภาณุทรรศน์. หอม...ยาดีรักษา 26 โรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- ภาณุทรรศน์, ผู้เรียบเรียง. ความลึกลับตำรับยาพลังเพศสมุนไพรยุคโบราณของไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตรงหัว, 2543.
- ภาณุทรรศน์, ผู้เรียบเรียง. จิบซา...เพิ่มพลัง ด้านโรค หยุดมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตรงหัว, 2544.
- ภาณุทรรศน์. สมุนไพร บำรุงโลหิต บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- มานิต วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, บรรณาธิการ. ยาไทยสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข; สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์.; ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคเหนือ, 2537.
- มานิต วามานนท์ และเพ็ญภา ทรัพย์เจริญ, บรรณาธิการ. ยาสมุนไพรสำหรับงานสาธารณสุขมูลฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข; สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์.; ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคเหนือ, 2537.
- มิ่งมิตร นวรัตน์, ผู้เรียบเรียง. ยาจีน และอาหารบำรุงสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์, 2542.
- มาลี บรรจบ และคนอื่นๆ, ผู้เรียบเรียง. สมุนไพรพื้นบ้านภาคอีสาน เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยสมุนไพร, 2543.
- เมฆ จันทน์ประยูร. กินผัก-ผลไม้ให้หายจากโรค : จากธรรมชาติสู่การมีสุขภาพดี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไททรรศน์, 2543.

- เมฆ จันทน์ประยูร. ผักพื้นบ้าน : เคล็ดลับของคนอายุยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไททรรศน์, 2541.
- ยุวดี จอมพิทักษ์. กินเห็ดอายุยืน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2543.
- ยุวดี จอมพิทักษ์. หญิงชายวัยทองกับสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอ
เดียนสโตร, 2545.
- ยุวดี จอมพิทักษ์, ผู้เรียบเรียง. ป้องกันรักษามะเร็งด้วยยาสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ตรงหัว, 2544.
- ยุวดี จอมพิทักษ์, ผู้เรียบเรียง. เห็ดอกปลาหมอค (ภูมิปัญญาไทย สมุนไพรพื้นบ้าน). พิมพ์ครั้งที่
1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, 2544.
- ยุวดี จอมพิทักษ์, ผู้เรียบเรียง. อายุยืนได้ด้วยสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ตรง
หัว, 2544.
- รุ่งระวี เต็มศิริฤกษ์กุล และคณะ, บรรณาธิการ. สมุนไพร : ยาไทยที่ควรรู้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินต์ติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2542.
- โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพน. ตำรายาศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
(วัดโพธิ์) พระนคร. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : โครงการประสานงานพัฒนาเครือข่ายสมุนไพร,
2537.
- ลลิตา ธีระสิริ. ผักพื้นบ้านต้านโรค : คุณค่าจากธรรมชาติของผักไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2545.
- ลีออน, ไชเทอ. บำบัดด้วยน้ำ = Water therapy. แปลโดย ศักดิ์ บวร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์สมิต, 2538.
- ลู, เฮนรี ซี. อาหารเป็นยา : ตำราของพันซังแห่งราชวงศ์ชิง เสริมสุขภาพและรักษาโรคด้วยโภชน
บำบัด. แปลโดย ภาณุ อัมพรบุพชา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2535.
- วิจิต วัฒนาวินูล. อาหารสมุนไพรในทัศนะจีน-ตะวันตก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอ
ชาวบ้าน, 2539.
- วิฑูรโยคะ รัตนรังสี, ผู้เรียบเรียง. เพชรน้ำหนึ่งของโบราณจารย์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์ไอเดียนสโตร, 2544.
- วิฑูรโยคะ รัตนรังสี และสุวัตร ตั้งจิตจรเจริญ, ผู้เรียบเรียง. เพชรน้ำเอก กล้วยอดตำรับยาสมุนไพร.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุวีริยาสาสน์, 2540.
- วีณา จิรัจฉริยากุล และคณะ, บรรณาธิการ. คู่มือสมุนไพร ฉบับย่อ (1). พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ :
สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2545.
- วีระชัย มาศคมมาดล, ผู้แปล. ยาจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมี, 2531.

- วีระชัย มาศคมมาดล, ผู้แปล. อาหารก็เป็นยาได้ เล่ม 1 ผลไม้. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น่านมี, 2530.
- วีระชัย มาศคมมาดล, ผู้แปล. อาหารก็เป็นยาได้ เล่ม 2 ผัก. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น่านมี, 2530.
- วีระชัย มาศคมมาดล, ผู้แปล. อาหารก็เป็นยาได้ เล่ม 4 เนื้อสัตว์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น่านมี, 2530.
- วีระชัย มาศคมมาดล และนภดล คานธี. สมุนไพรสัตว์และแร่ธาตุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนโรงพิมพ์พุทธบูชา จำกัด, 2527
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช, บรรณาธิการ. สมุนไพร 1=The beauties of nature. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชร 69 การพิมพ์, 2541.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช, บรรณาธิการ. สมุนไพร 2=The beauties of nature. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสืบสานการแพทย์แผนโบราณ, 2538.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผู้เรียบเรียง. เภสัชกรรมไทย รวมสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเดียนสโตร, 2540.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผู้เรียบเรียง. สรรพคุณสมุนไพร ส่วนที่นิยมใช้ทำยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชร 69 การพิมพ์, 2541.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช, ผู้เรียบเรียง. หลักเภสัชกรรมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอ็น.พี.สกรีน พรินติ้ง จำกัด, 2542.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. กาว : สมุนไพรด้านความเครียด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. ขิง สมุนไพรเพื่อการบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. ชาเขียว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. ตังกุย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2545.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. น้ำมันชา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. น้ำมันดอกกุหลาบ = Rose oil. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รหัส, 2542.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. บรีอคโคลี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. พืชหัวและใช้หัวใหญ่ด้วยวิธีธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. พริกไทย : พลังธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.

- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. สารสกัดจากใบมะกอก. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. อิชิโนเซียม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ศิเรมอร อุณหภู. อากาศ อาโป อาหาร อารมณ์ ก่อให้เกิดอาการ (ทางเลือกมีมากกว่าหนึ่งภาค 2). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2544.
- เศียรเสวต, ผู้แปล. แผนพิชิตความเครียดใน 10 วัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลอย, 2533.
- ส.พลายน้อย. ล้างเนื้อชอบกลางยา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2544.
- สมพร ภูติยานันต์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยว่าด้วยสมุนไพรกับการแพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.
- สรจักร ศิริบริรักษ์. เภสัชโกชนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีสารา, 2539.
- สรจักร ศิริบริรักษ์. เภสัชโกชนา 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีสารา, 2541.
- สรจักร ศิริบริรักษ์. เภสัชโกชนา 3. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีสารา, 2542.
- สรจักร ศิริบริรักษ์. เภสัชโกชนา 4. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศรีสารา, 2542.
- สันติสุข โสภณสิริ, บรรณาธิการ. สมุนไพรเพื่อสุขภาพ : รวมบทความคัดสรรจากมติชนสุดสัปดาห์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น, 2537.
- สุขุม วงศ์ศิริกร, ผู้รวบรวม. เภสัชวัตถุ ตำรายาแผนโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กัณฑ์, 2541.
- สุทธิชัย ปทุมล่องทอง. เคล็ดลับสมุนไพรไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, 2543.
- สุนทรี สิงหนุตตรา, ผู้เรียบเรียง. สรรพคุณสมุนไพร 200 ชนิด. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัทศุภาลย์ มีเดีย จำกัด, 2542.
- สุพจน์ อัสวพันธุ์กุล, บรรณาธิการ. รู้ยรู้รักษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2544.
- สุภาภรณ์ ปิติพร และสุดใจ พรหมเกิด. หญ้าปักกิ่ง : สมุนไพรทางเลือกของผู้ป่วยมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ชมรมหญ้าปักกิ่งต้านมะเร็ง, 2545.
- สมิตรา ยิ่งเจริญ. สมุนไพรสำหรับครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลิน, 2544.
- สุรพล รักปทุม และชวลิต สันติกิจรุ่งเรือง. เห็ดหลินจือ : Ling zhi. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ที.พี.พี. จำกัด, 2538.
- เสรี อาจสาส์. การใช้ยาสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 3. นนทบุรี : เทพนรินทร์การพิมพ์, 2534.

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. สมุนไพรใกล้ตัว.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา, 2529.

หมิงฉุน, เคียง. ผักผลไม้สูตรพิเศษของท่านเขียนชื่ออ้วนท้อ. แปลโดย แจ๊จันท์ อัครพรณ. พิมพ์ครั้งที่

ที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัท ฟ้าอภัย จำกัด, 2540.

หวาง เจิ้น กั๋ว. 100 เรื่องจริงของผู้ป่วยที่พิชิตโรคมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สัญญา

ระหว่างสมาคมฟื้นฟูสุขภาพผู้ป่วยมะเร็งสากล และบริษัท บีทีวี แอดเวอร์ไทซิ่ง จำกัด, 2543.

หวาง เจิ้น กั๋ว. ทางเลือกใหม่เพื่อพิชิตมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จินสยาม, 2542.

อดุลย์ รัตนมันเกษม, ผู้แปล. บำรุงสุขภาพด้วยอาหารและยาจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

ยินหยาง, 2534.

อดุลย์ รัตนมันเกษม, ผู้แปล. อาหารอายุวัฒนะตำรับพื้นบ้านจีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

ยินหยาง, 2535.

อรชุน เลี้ยววัฒนะผล, ผู้เรียบเรียง. ธรรมชาติบำบัดสำหรับโรคผิวหนัง : สูตรบำรุงผิว รักษาผื่นแพ้

รังแค สิวหนุ่มสิวลสาว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2536.

อนุชิต พลับรู้การ และสุกัญญา เดชอดิศัย, บรรณาธิการ. คลื่นสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. สงขลา :

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2544.

อโนชา ทองชัย, บรรณาธิการ. คู่มือสมุนไพรสำหรับสตรีเล่ม 2 : สมุนไพรรักษาโรคทั่วไปของสตรี.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2542.

อมรเทพ กลิ่นสุคนธ์, ผู้เรียบเรียง. ใบแปะก๊วย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.

อมรเทพ กลิ่นสุคนธ์, ผู้เรียบเรียง. อัลฟัลฟา = Alfalfa. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต,

2542.

อรชุน เลี้ยววัฒนะผล, ผู้เรียบเรียง. ความลับของโสม: จากสูตรยาต้นถึงงานวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2533.

อรชุน เลี้ยววัฒนะผล. เห็ดหลินจือ : เปิดตำนานเห็ดหมื่นปีและการบำบัดสรรพโรคของเอก

สมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2540.

อารักษ์ จิตต์ก่อทอง, ผู้แปล. 108 สมุนไพรจีน ต้านมะเร็ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์

นานมี บุ๊คส์ จำกัด, 2537.

อุทัย ไชยานนท์. กระเทียม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2543. พิมพ์ครั้งที่ 1.

กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2531.

โอบาสึ เซมูรากุสึ, บรรณาธิการ. สมุนไพรต้านเบาหวาน : รวมสมุนไพรที่มีรายงานการทดลองและ
ประสพการณ์ที่ใช้ได้ผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรเพื่อการพึ่งตนเอง,
2540.

ฮิลล์, คริสโตเฟอร์, บรรณาธิการ. ความลับของสาหร่ายเกลียวทอง : ผลทางการรักษาโรคที่นาย
แพทย์ญี่ปุ่นค้นพบ = The secrets of Spirulina : medical discoveries of Japanese
doctor. แปลโดย เจียมจิตต์ บุญสม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ, 2535.

การใช้มือและการสัมผัส

กูชมัน-เลคเจอร์, แอสตริด ไอ. การนวดเท้า : กายภาพบำบัดมหัศจรรย์. แปลโดย ศักดิ์ บวร.

พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2537.

เคอร์แลนด, ฮาวาร์ด ดี. กดจุดหยุดปวดหัว = Quick headache relief without drugs. แปลโดย
ปริญญา ปรากฏานุกร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2531.

จรุณ มไหศวรรค์, ผู้แปล. คู่มือกดจุดง่าย ๆ ด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ขุน
เขา, 2541.

จิตรา สีสุวรรณ, ผู้แปล. จุดเล็ก...เล็ก ของนิด...นิด พิษิตโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนัก
พิมพ์นานมี, 2530.

เจีย, มั่นตัก. เคล็ดลับชะลอความแก่ : ศิลปะการนวดตัวเองแบบเต๋า = Chi self-massage : the
Taoist way of rejuvenation. แปลโดย ต้าวสี่อ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์หมาย
เหตุ, 2536.

ชาน, เปโตร. กดจุด : ศิลปะการบำบัดรักษาโรคด้วยนิ้วมือ = Finger acupressure. แปลโดย ต้าว
สี่อ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง, 2535.

ต้าวสี่อ, ผู้เรียบเรียง. คู่มือนวดเพื่อเสริมสุขภาพประจำครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
แสงดาว, 2541.

ลิเดล, ลูซินดา และปริญญา ปรากฏานุกร. นวดกายคลายโรค. แปลโดย พิสิฐ วงศ์วัฒน์. พิมพ์
ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โฮลิสติก, 2542.

สุพร อิศระไพบูลย์, ผู้เรียบเรียง. นวดเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ยูไนเต็ดท์
บุ๊คส์, 2534.

ลดาววัลย์ สุวรรณกิตติ. อัมพาตกับดุลยภาพบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2536.

สุพรพรรณ ศิริธรรมวานิช. แพทย์แผนไทย (อายุรเวชเล่ม 1) วิชาขนาดแพทย์แผนไทย ตำราสมุนไพร
ไทย-จีน เพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คราฟแมนเพรส, 2544.

- ศิรินทร์ภรณ์ อัจฉิมางกูร, ผู้เรียบเรียง. การนวดไทย : ศาสตร์และศิลป์แห่งการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นครศรีธรรมราช : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคใต้, 2541.
- โครงการฟื้นฟูการนวดไทย. คู่มือการนวดไทย : ในการสาธารณสุขมูลฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการฟื้นฟูการนวดไทย, 2535.
- ณัฐฐา ชุณหสวัสดิกุล และบรรจบ ชุณหสวัสดิกุล, ผู้เรียบเรียง. โรคหายด้วยปลายนิ้ว : คู่มือกวดจุดรักษาปวดและโรคพบบ่อยโดยหลักเวชกรรมฝังเข็มด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2539.
- ตัวสือ, ผู้เรียบเรียง. กวดจุดและนวดตัวเองแก้โรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ แสงดาว, 2541.
- นรมิตร ลีวธนมงคล, ผู้แปล. คู่มือกวดจุดสำคัญ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : รุ่งแสงการพิมพ์, 2532.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล, ผู้เรียบเรียง. นวดสัมผัสตำรับสวีเดน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.
- บาส์, แฟรงค์. กวดจุดหยุดโรค = The acupressure health book. แปลโดย ลลิตา อาชานุกาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2533.
- ประโยชน์ บุญสินสุข และนาฏวิมล งามศิริจิตต์. คู่มือการนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมดิคัล มีเดีย จำกัด, 2531.
- ปุรณา สวามี. การแพทย์แผนโบราณ ภูมิปัญญาบรรพชน = The alternative health guide. เรียบเรียงโดย พิระบุญจริง พิมพ์ครั้งที่ 1. ราชบุรี : ประวัติการพิมพ์, 2541.
- เปรมจิตต์ สิทธิศิริ. คู่มือกวดจุด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2543.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. การแพทย์แผนไทยสำหรับนักศึกษาแพทย์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2544.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, ผู้เรียบเรียง. ทฤษฎีการนวดไทย ความหมายของเส้น จุด และโรค. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2540.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ, ผู้เรียบเรียง. เส้น จุด และโรคในทฤษฎีการนวดไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2538.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ และคนอื่นๆ, ผู้รวบรวม. การนวดไทยเพื่อสุขภาพ : สำหรับคนนวดไทยตามโครงการส่งเสริมการนวดช่วยเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2540.
- ม.อึ้งอรุณ, ผู้แปล. กวดจุดหยุดสรวัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- ม.อึ้งอรุณ, ผู้แปล. ขจัดอาการท้องผูกด้วยการนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2539.

- ม.อิงอรุณ, ผู้แปล. นวดฝ่ามือเพื่อเสริมสุขภาพร่างกายและบำบัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.
- ม.อิงอรุณ, ผู้แปล. ป้องกันรักษาความดันโลหิตสูงด้วยการนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2539.
- ม.อิงอรุณ, ผู้แปล. เสริมสร้างความสวยและแข็งแรงด้วยการนวดฝ่าเท้า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2539.
- ม.อิงอรุณ, ผู้เรียบเรียง. นวดฝ่าเท้าบรรเทาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.
- ม.อิงอรุณ, ผู้เรียบเรียง. ป้องกันรักษาโรคประสาทอ่อนด้วยการนวด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.
- ม.อิงอรุณ. วิธีการรักษาโรคและสุขภาพอนามัยของเด็กด้วยการบีบนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2545.
- มานพ ประภาชานนท์. นวดไทย สัมผัสบำบัดเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2543.
- มานพ ประภาชานนท์, ผู้แปล. นวดแผนโบราณ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2544.
- มานะกะ, วาย. คู่มือนวดแบบจีน : ฉบับลูกจีน = Chinese massage. แปลโดย บัตเตอร์ฟลาย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ใบไม้, 2534.
- มานิซ วามานนท์, บรรณาธิการ. การนวดไทยสำหรับชาวบ้าน : ศาสตร์และศิลป์แห่งการพึ่งตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2538.
- มิ่งมิตร นวรัตน์, ผู้เรียบเรียง. นวดกดจุดบำบัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์, 2542.
- แมคโดนัลด์, อเล็กซานเดอร์. การฝังเข็ม. แปลโดย สุปราณี ยอดบุตร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2531.
- รัตติยา จินเดหวา. การนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โครงการจัดตั้งคณะกายภาพบำบัด มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2539.
- ลดาวัลย์ สุวรรณกิตติ. ดูดยภาพบำบัดกับโรคหัวใจ 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สมาพันธ์, 2534.
- เลอบอยเยอร์, เฟรดเดอริค. ด้วยมือแห่งรัก : ศิลปการนวดเด็กแบบอินเดีย. แปลโดย สมบัติ ตาปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายน้ำ, 2527.
- วรรณะ มโนภินิเวศ, ผู้แปล. คู่มือกดจุด 174 จุดหยุดป่วยตามหลักแพทย์จีน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ขุนเขา, 2541.
- วิทวัน ธรรมศิริ. คลายเครียดได้ใน 5 นาที. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เป็นเอก, 2540.

- วิทิต วัฒนาวินบูล. กุดจุดหยุดอาการ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2529.
- สมบัติ ตาบัญญัติ. สัมผัสแห่งความรัก : ศิลปะการนวดแบบไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงตะเกียง, 2528.
- สมบัติ ตาบัญญัติ. ศิลปะการนวดแบบไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดวงกมล, 2528.
- แสง แทนไธสง. คู่มืออนวดแผนโบราณ เล่ม 1. = The manual of Thai traditional massage book 1. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535.
- สไว มาलयเวช, ผู้เรียบเรียง. ตำราแทงเข็ม-รมยา และสรุปบทเรียนจากประสบการณ์ของหมอสไวมายเวช. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2538.
- สุจินดา คุณาริวัฒนิช, ผู้เรียบเรียง. ปวดเมื่อย : การรักษาด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2539.
- สิตางค์, ผู้เรียบเรียง. กุดจุดแก้โรคความดันสูง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2541.
- สิตางค์, ผู้เรียบเรียง. กุดจุดแก้โรคปวดกระเพาะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2541.
- สิตางค์, ผู้เรียบเรียง. กุดจุดหยุดอาการประสาทเสื่อม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้อยทอง, 2541.
- สิริภัทรา, ผู้เรียบเรียง. นวด (แบบ) ฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2543.
- สุชาวี เพียรชาวีกุล, ผู้แปล. ศาสตร์แห่งเท้า : คู่มือหมอประจำครอบครัว. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2543.
- สุรเทพ อภัยจิตร. ศิลปะการนวด : แก้ปวดเมื่อย แก้เคล็ดขัดยอกสำหรับผู้นวดและผู้รับการนวด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2541.
- สุรศักดิ์ ศรีสุข และนวนอนงค์ ชัยปิยะพร. กุดจุดหยุดปวด : สำหรับกลุ่มอาการปวดเนื้อเยื่อกล้ามเนื้อ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2534.
- หลิวซื่อเซิน. ศิลปะการนวดแบบพิสดาร. แปลโดย วีระชัย มาศนมาดล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง, 2531.
- อนันต์ชัย มหาศรีอริวงค์. คู่มือแพทย์แผนไทย (สาขาหัตถศาสตร์) หลักการฝึกหัด นวดจับเส้น ดัดกายบำบัดขั้นพื้นฐาน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ชินอักษรการพิมพ์, 2543.
- อภิชัย ชัยดรุณ และคณะ, ผู้เรียบเรียง. แทงเข็ม : คู่มือที่ให้ความรู้เรื่องการแทงเข็มพื้นฐานอย่างสมบูรณ์ที่สุด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง, 2532.
- แอล, ซอร์มิน, ผู้แปล. การกุดจุด. เรียบเรียงโดย นรมิตร ลีวณมมงคล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กราฟิการ์ต, 2526.

ฮอล, นิโคลา เอ็ม. รีเฟล็กซ์โโลยี : วิธีทางสู่สุขภาพที่ดีขึ้น = Reflexology : a way to better health.

แปลโดย ประโยชน์ บุญสินสุข. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักงาน

การบำบัดด้วยสมาธิ กาย และจิต

กองบรรณาธิการนิตยสารชีวจิต, บรรณาธิการ. ยืนสู้โรค. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2545.

แกส, ไมเคิล ริด. รัชนี ศิลปบรรเลง, บรรณาธิการ. ปวดหลัง ทำอย่างไรให้คลายปวด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงแดด, 2535.

ชีวเวทย์. มหัศจรรย์แพทย์แผนไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชรเกล้าแก้ว, 2544.

บรรจบ ชุณหสวัตติกุล. คู่มือนอนไม่หลับ : รักษาตนเองด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2543.

พิศิษฐ์ เบญจมงคลวารีย์. การนวดไทยเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบัน การแพทย์แผนไทย, 2537.

ลลิตา ธีระสิริ. ปวดหลัง : หายได้ด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2538.

ลีวอน, ไชเทา. ปวดศีรษะ-หายได้ด้วยการรักษาตนเอง. แปลโดย ไพบุลย์ จาตุรปัญญา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.

กัญญา ดีวิเศษ และคนอื่นๆ, เรียบเรียง. ฤๅษีดัดตน กายบริหารแบบไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2540.

เกศสุดา ชาทยานนท์. โยคะฝึกสมาธิ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์แปลน พับลิชชิ่ง จำกัด, 2541.

แก้ว สุพรรณ, ผู้รวบรวม. พุทธมนต์โอสถประจำบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลิน สีนํ้าเงิน, 2543.

คาร์นี, แอล.วี. (ลิลี่). ชี่กง : วิธีบำบัดแห่งธรรมชาติ = Chi gung. แปลโดย ดานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 2. สมุทรปราการ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2545.

แจคกี้, เดวิด สัน. มะเร็งร้าย : เรื่องราวการรักษา มะเร็งด้วยตนเอง. เรียบเรียงโดย อรชุน เลี้ยววัฒนะผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2539.

จวินยุ้ย. สมาธิ เสริมพลังกาย เพิ่มพลังใจ. แปลโดย เมตต์จ เขียมแสงธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินหยาง, 2531.

จุฑาภรณ์ สกุลศักดิ์. โยคะฝึกจิตพิชิตโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : บริษัทจุดทอง จำกัด, 2545.

- จุฑามาศ ณ สงขลา. มหัศจรรย์พลังหินบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 เบ็ลนายน, 2544.
- ฉิน หนาน, อู๋ย. แต่...พลังอำนาจเพื่อสุขภาพ = Tao and longevity : mind-body transformation.
 แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ดอกหญ้า, 2532
- เจดีย์ว ปิยะชน. อายุรเวท : วิชาสุขภาพตามธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสถานแสง
 อรุณ ; สำนักพิมพ์เม็ดทราย, 2539.
- เจดีย์ว ปิยะชน, บรรณาธิการ. อายุรเวท : ศาสตร์แห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันการ
 แพทย์แผนไทย, 2537.
- ชนาธิป ปัญญาวงศ์. สะกดจิตบำบัด : ค้นคว้าอย่างเป็นวิทยาศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
 ศูนย์ข้อมูลเพื่อชีวิต, 2544.
- ชาย รัศมีจันทร์, ผู้แปล. สมาธิและการบำบัดโรคด้วยสี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โปร-
 เอสเอ็มอี, 2537.
- ชินโอสถ หักบำเรอ. การป้องกันและรักษาโรคด้วยพลังจิตกับสมองคอมพิวเตอร์. พิมพ์ครั้งที่ 1.
 ชิวญาณ. พลังบำบัด ปรัชญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชรเกล็ดแก้ว, 2544.
- ชิมอนตัน, คาร์ล และเฮนสัน, รีด. พลังจิตกับการบำบัดรักษา (The healing journey). แปลโดย
 ทศยุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2538.
- ซีเกล, เบอร์นี เอส. ชนะโรคร้ายด้วยหัวใจผู้ = Love a medicine and miracle. เรียบเรียงโดย
 บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2534.
- ชูชาน, ผู้แปล. 28 วันเคล็ดลับโยคะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์วาดศิลป์, 2541.
- ดอนเดิน, เยซี. สุขภาพบนวิถีแห่งดุลยภาพ : เปิดประตูสู่การแพทย์ทิเบต = Health through : an
 introduction to Tibetan medicine. แปลโดย ธีรเดช อุทัยวิทยารัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 1.
 กรุงเทพฯ : โครงการสมุนไพรรเพื่อการพึ่งตนเอง, 2538.
- แดง แก้วแสน, ผู้รวบรวม. โยคะ 2000. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, 2541.
- แดง แก้วแสน, ผู้รวบรวม. ศาสตร์และศิลป์ โยคะเพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธาร
 บัวแก้ว, 2544.
- ด้วย, บรรณาธิการ. 80 ท่าบทธ ฤาษีตัดตนวัดโพธิ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : พี.วาทีน พับลิ
 เค ชัน จำกัด, 2537.
- ตัววสีอ, ผู้แปล. ซีกง...การฝึกหายใจต่ออายุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เมดิคัล มี
 เดีย, 2531.
- ตัววสีอ, ผู้แปล. ซีกง : การฝึกกลมหายใจเพื่อเพิ่มพลังชีวิตพิชิตโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 ดอกหญ้า, 2539.

- ต้าหลิว, ไต่เก็บและการฝึกสมาธิ. แปลโดย จัตุรัส. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ รุ่ง
 ประสานสาย, 2533.
- ต้าหลิว, ผู้เรียบเรียง. ไต่เก็บ...เพื่อสุขภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์งามนิค, 2541.
- ดิช นัท ฮันท์. วิถีแห่งบัวบาน : บทภาวนาเพื่อการบำบัดและการเปลี่ยนแปลง = The blooming of a
 lotus : guided meditation exercise of healing & transformation. แปลโดย สุภาพร
 พงศ์พฤกษ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2539.
- ทองใบ หงษ์เวียงจันทร์ และทองย้อย แสงสินชัย, ผู้เรียบเรียง. พลังจิตกับการรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่
 1. กรุงเทพฯ : ลานอโศก เพรส กรุ๊ป, 2535.
- ทูลกู, ดาร์ธิง. ดุลยภาพแห่งชีวิต = Gesture of balance. แปลโดย วัชรา ทรัพย์สุวรรณ. พิมพ์
 ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2535.
- เทอดศักดิ์ เดชคง. คู่มือล้างพิษทางอารมณ์ด้วยชี่กึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 รวมวรรณคดี, 2542.
- เทอดศักดิ์ เดชคง. ชี่กึ่ง วิถีแห่งพลังเพื่อการบำบัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ หมอ
 ชาวบ้าน, 2541.
- ธนะพันธ์ นาคะนันท์, ผู้เรียบเรียง. นวด ยืดเส้น : เน้นรักษาอาการปวดเมื่อย คลายเครียด. พิมพ์
 ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กั้งหัน, 2541.
- ธนัตถ์, ทูลกู. พลังจิตบำบัด. แปลโดย ทศยุทธ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ,
 2541.
- ธรรมทิพย์ ไชหาญฟ้า, บรรณาธิการ. พลังเหนือธรรมชาติเพื่อการบำบัดโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
 สำนักพิมพ์อินทรี, 2544.
- ธรรมทิพย์ ไชหาญฟ้า, บรรณาธิการ. ศาสตร์และศิลป์แห่งการบำบัดด้วยพลังธรรมชาติ. พิมพ์ ครั้งที่
 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อินทรี, 2541.
- ธรรมบุญ นวลใจ, บรรณาธิการ. โยคะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กำแก้ว, 2537.
- ธรรมปราโมทย์, ผู้เรียบเรียง. พลังแห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา, 2541.
- ธัญย์โสภาคย์ เกษมสันต์. เมื่อหมอเป็นมะเร็ง ภาค 2. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิก
 บ้านและสวน, 2543.
- นิภา ผ่องพันธ์. พิชิตมะเร็งด้วยหัวใจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2542.
- บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. พลังจิต พิชิตโรค : ธรรมชาติบำบัดวิถีสุขภาพแนวใหม่ เล่ม 8. พิมพ์ครั้งที่
 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมวรรณคดี, 2539.
- ปัจจุบัน เหมหงษา, บรรณาธิการ. การดูแลสุขภาพแบบธรรมชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
 สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, 2541.

- ปจาร์ีย์ นุพงษ์, ผู้เรียบเรียง. 20 นาทีกับโยคะอย่างง่าย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไพลิน, 2543.
- ปราชญ์, ผู้เรียบเรียง. หัตถโยคะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. สมุทรปราการ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2545.
- ปรีชา อุปโยคิน และเสาวภา พรสิริพงษ์, ผู้แปล. การแพทย์พื้นบ้านกับการดูแลสุขภาพ = Traditional medicine and health care coverage. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย, 2540.
- ปรียา กุลละวณิช และพลสันต์ กุลละวณิช, ผู้แปล. ความรู้เรื่องโรค : ทางแก้ ดูแล ป้องกัน. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทริดเดอร์ส ไคเจสท์ (ประเทศไทย) จำกัด, 2544.
- พงษ์ วรพงศ์พิเชษฐ. โยคะเพื่อการพัฒนาร่างกายและจิตใจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เอช.ที.พี.เพรส., 2542.
- พรพงษ์ พรายมณี, ผู้เรียบเรียง. การบริหารร่างกายและฝึกสมาธิแบบชี่กง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2542.
- พรพงษ์ พรายมณี, ผู้เรียบเรียง. ลูกกลมไม้เก๊ก : การฝึกพลังลมปราณเพื่อสุขภาพและรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2542.
- พระธรรมโกศาจารย์ และคณะ. พุทธธรรมนำสุขภาพดี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบัน การแพทย์แผนไทย, 2540.
- พระไพศาล วิสาโล. องค์รวมแห่งสุขภาพ : ทิศนะใหม่เพื่อคุณภาพแห่งชีวิตและการบำบัดรักษา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2536.
- พิมพ์ร ลีลาพรพิสิษฐ. สுகนธบำบัด : Aromatherapy. พิมพ์ครั้งที่ 1. เชียงใหม่ : คณะ เภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- พิศ เงาเกาะ. สมาธิเพื่อชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุภา, 2527.
- พีระ บุญจริง, ผู้เรียบเรียง. ตำรับโยคะ คู่มือการฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2536.
- พีระ บุญจริง, ผู้เรียบเรียง. โยคะ ชำระโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538.
- พีระ บุญจริง, ผู้เรียบเรียง. โยคะ สูตรสร้างสมดุล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ มติชน, 2536.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. กายบริหารแบบไทย ท่าฤๅษีดัดตน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2544.
- เพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ. กายบริหารแบบไทย ท่าฤๅษีดัดตน : พื้นฐาน 15 ท่า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์, 2540.

- มาร์ค, คาสต์เนอร์. การแพทย์นอกระบบ : 177 ทางเลือกไปสู่สุขภาพ. แปลโดยสุวิษญ์ ปรัชญาปารมิตา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สาระ, 2541.
- รจีส, ริซ่า. การบำบัดโรคด้วยพลังคริสตัล. แปลโดย ชาย รัศมีจันทร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : โปรเอสเอ็มอี, 2543.
- รจีส, ริซ่า. พลังมหัศจรรย์แห่งคริสตัล = Understanding Crystal Power. แปลโดย นนทกร. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไชเบอร์ บุ๊ค เน็ตเวิร์ก พับลิชิ่ง จำกัด, 2540.
- ลลิตา ธีระสิริ และวัลลี ชุณหสวัสดิกุล. โยคะรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมทรรศน์, 2541.
- ลวानी, วิมาลา. โยคะคลายเครียด. เรียบเรียงโดย พีระ บุญจริง. พิมพ์ครั้งที่ 1. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์, 2542.
- ละเอียด ศิลาน้อย, ผู้แปล. โยคะน้ำพุแห่งความเยาว์วัย = Yoga : the fountain of youth. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเดียน สโตร์, 2539.
- ละเอียด ศิลาน้อย. ฤๅษีตัดตน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2543.
- ว่านเชิง, ฟาง., ผู้เรียบเรียง. การฝึกพลังลมปราณซิง. แปลโดย อุดุลย์ รัตนมันเกษม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมี, 2532.
- วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปล. ไทเก๊กประยุกต์ : แก่นแท้อันลุ่มลึกจากท่ามวยไทเก๊กต้นฉบับ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมี จำกัด, 2531.
- วิภาดา กิตติโกวิท, ผู้แปล. พลังลมปราณ ไทเก๊ก : เสริมสร้างพลังอันเป็นรากฐานของชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นานมี จำกัด, 2531.
- ไวล์, แอนดรู. พลังบำบัด : ร่างกายคุณรักษาตนเองได้ = Spontaneous healing. แปลโดย อับสรมิสิงห์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คลินิกสุขภาพ, 2543.
- ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. จินตภาพบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2543.
- เศียรเสวต, ผู้แปล. แผนพิชิตความเครียดใน 10 วัน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พลอย, 2533.
- สจ๊วตท์, แมรี. โยคะสำหรับหนุ่มสาว (น้อย) = Yoga over 50 : the way to vitality health and energy in later life.. เรียบเรียงโดย พีระ บุญจริง. พิมพ์ครั้งที่ 1. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์, 2543.
- สมพร กันทรดุษฎี, ผู้เรียบเรียง. การดูแลสุขภาพทางเลือกและการดูแลแบบผสมผสานสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์ = Alternative and complementary care for HIV/AIDS. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการพัฒนาระบบดูแลสุขภาพทางเลือกสำหรับผู้ติดเชื้อและผู้ป่วยเอดส์, 2542.

- สมร อริยานุชิตกุล. แนวทางและวิธีดูแลสุขภาพตนเองด้วยการฝึกวิชาชี่กง : กวงอิมจื่อไ้ก้ง.
พิมพ์ครั้งที่ 1. ปทุมธานี : รัตนโกสินทร์กราฟิค แอนด์ พริ้นท์ เอ็กซเพรส, 2543.
- สายธาร ศรัทธาธรรม, ผู้เรียบเรียง. เคล็ดลับความกระชุ่มกระชวย. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ธารบัวแก้ว, 2543.
- สุดารัตน์, ผู้แปล. บำบัดโรคด้วยสี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สรวงทอง, 2539.
- สุภาพร พงศ์พุกฤษ. เมื่อฉันรู้ว่าตัวเองเป็นมะเร็ง ประสบการณ์การรักษาตนเองแนวธรรมชาติบำบัด.
พิมพ์ครั้งที่ 1. นครนายก : อาศรมวงศ์สนิท, 2540.
- สุนีย์ ยุวจิตติ. โยคะเพื่อพลังกายและพลังจิต. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สุนีย์โยคะสถาน, 2540.
- สันติ ตั้งรพีพากร. วิธีชี่กง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สายธาร, 2543.
- สุพล ไล้พิชิตกุล. ให้เก็ก โยคะ สมานธิ : อธิบายวิธีสู่ความสงบเย็น. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ, 2544.
- สุรเทพ อภัยจิตร. สุขภาพดี ภาวะดีดต้น : การบริหารร่างกาย ทำตัดต้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสุขภาพประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2535.
- สุนัย สกาวรัตน์, บรรณาธิการ. วิธีรักษาสุขภาพแบบโยคะ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์คู่คิด, 2542.
- เสาวนีย์ สังข์โสภณ. ดนตรีเพื่อสุขภาพ : 12 วิธีการฟังดนตรีเพื่อคลายเครียด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2541.
- อมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง, ผู้เรียบเรียง. โยคะ ยืดอายุ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กั๊กหัน, 2541.
- อริยะ สุพรรณเภสัช. พัฒนา E.Q. ด้วยเสียงเพลง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย, 2543.
- อารยา เขี่ยมชื่น, บรรณาธิการ แปลโดย ลลิตา ธีระสิริ และคนอื่นๆ. บำบัดโรคด้วยการแพทย์ทางเลือก = Family guide to alternative medicine. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : บริษัทวีดีโอเดอส์ไดเจสท์, 2544.
- เอกไชย พรรณเชษฐ์, ผู้แปล. ประทีปแห่งโยคะ คู่มือการปฏิบัติด้วยตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2531.
- แอนซารี, มาร์ค และลาร์ค, ลิซ. โยคะสำหรับผู้เริ่มต้น. แปลโดย มานพ ประภาษานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์น้ำฝน, 2543.
- แอนดรูวส์, เท็ด. สีกับการบำบัดรักษา = How to heal with color. แปลโดย อันเวส. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2542.
- แอนดรูวส์, เท็ด. เสียงทิพย์ โสตนบำบัดมหัศจรรย์. แปลโดย อันเวส. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2543.

โอชาวา, จอร์จ. กินเพื่อสุขภาพแบบเซน : หนทางสู่การมีอายุวัฒนะ. แปลโดย ชวนิต ศิวะเกื้อ.

อำนวยการพิมพ์ ปฏิพัทธ์เฝ้าพงศ์, ผู้แปล. การรักษาโดยไม่ใช้ยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า, 2530.

คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2544.

ฮอลเบค, ชูสซี. พลังคริสตัลและอัญมณี = The power of gems and crystals. แปลโดย ญาณา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2543.

ฮิตเติลแมน, ริชาร์ด. วิธีบริหารกายตามหลักโยคะ เพื่อสุขภาพความงามสำหรับหญิง-ชาย. แปลโดย สายพิน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เสริมวิทย์บรรณาการ, 2531.

ฮิราชิ, โทมิโอะ. เผชิญชีวิตด้วยเทคนิคเซน = Zen meditation therapy. แปลโดย วเนช. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2532.

เฮาซิง, หลิน และเป่ย์ยู, หลู. 300 คำถามกับการฝึกชี่กง. แปลโดย ดานนท์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2543.

กอร์เลอร์, เอียน. เปลี่ยนชีวิตพิชิตมะเร็ง = You can conquer cancer. แปลโดย เอกพล วัฒน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2531.

ศิเรมอร อุณหภูป. ทางเลือกมีมากกว่าหนึ่ง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : แพรวสำนักพิมพ์, 2540.

พลัง และพลังแม่เหล็ก

จ้าว ก๊อ กุ่ย. ลมปราณ : ศาสตร์และศิลป์แห่งการรักษาโรคแบบดั้งเดิม = The ancient science & art of pranic healing. แปลโดย วัฒนา พัฒนพงศ์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2536.

เทอดศักดิ์ เดชคง. ลมปราณและการหายใจ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2543.

ธารธรรมแก้ว เชื้อเมือง, บรรณาธิการ. พลังจักรวาลกับการรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ก้าแก้ว, 2541.

นพนนท์. พลังจักรวาลฝึกอย่างไรให้ได้ผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2541.

นพนนท์. พลังจักรวาลรักษาโรค. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เรือนบุญ, 2540.

บัตน์สันต์, เฮส แอล . และบัตน์สันต์, อาร์ เอส. แม่เหล็กบำบัด : พลังแม่เหล็กไฟฟ้าบำบัดโรคสามัญและโรคเรื้อรัง. เรียบเรียงโดย พีระ บุญจริง. พิมพ์ครั้งที่ 1. ราชบุรี : ธรรมรักษาการพิมพ์, 2544.

ประโยชน์ บุญสินสุข. การรักษาด้วยความร้อนและไฟฟ้า. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
ไพศาลศิลป์, 2530.

เพ็ญพร พงษ์พรรณเจริญ, บรรณาธิการ. พลังจักรวาล : แพทย์ทางเลือกของสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่
1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์เพชรเก็ดแก้ว, 2544.

วิจิตร บุญยะโหดระ. เชื่อ ! พลังมหัศจรรย์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสุขภาพ, 2542.

สมจิต ทองประดับ. หมอพลังจักรวาล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แพร่พิทยา, 2541.

อิงชื้อจือ. สมาธิ ลมปราณ. แปลโดย กาญจนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ,
2536.

ไฮแลนด์, พัรวลาร์. เรกิ พลังจักรวาล = Empowerment through Reiki. แปลโดย หมอโบราณ.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไซเบอร์บู๊ต เน็ตเวิร์ก พับลิชิ่ง จำกัด, 2540.

ไอชิมา, มาซามิโทชิ และสึรุมากิ, ยาสุโอะ. แม่เหล็กวิถีแห่งสุขภาพ. แปลโดย นพรัตน์ วโนทยา
พิทักษ์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น, 2538.

การล้างพิษ

แจคกี้, เดวิดสัน. มะเร็งฟ่าย : เรื่องราวการรักษา มะเร็ง ด้วยตนเอง. เรียบเรียงโดย
อรชุน เลี้ยววัฒนะผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2539.

จินตนา โยธาสมุทร. รักษาโรคด้วยการถือศีลอด. พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี : ออปเซ็ทเพรส, 2539.

นิทราพร รุจนวิศาล และบรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. ตับอักเสบบีไวรัสซี. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. คู่มือล้างพิษแบบ 1 วัน : รักษาตนเองด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2541.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. คู่มือล้างพิษลำไส้ : รักษาตนเองด้วยธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2541.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. ทวารล้างพิษ : หลักประยุกต์ภูมิปัญญาบรรพชน ธรรมชาติบำบัดวิถี สุข
ภาพแนวใหม่ เล่ม 4. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2542.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. ผูกฝ่องอ่อนเยาว์ ด้วยการล้างพิษแบบไม่ต้องอด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ
: สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2542.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล. อดเพื่อสุขภาพ: ศิลป์และศาสตร์แห่งธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.

บรรจบ ชุณหสวัสดิกุล, ผู้เรียบเรียง. ล้างพิษลำไส้กับธรรมชาติบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2537.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล และลลิตา ธีระสิริ. ล้างพิษ 30 วัน-ไขมันลด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2544.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. ธรรมชาติบำบัด : วิธีสุขภาพแนวใหม่ เล่ม 2. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2535.

บรรจบ ชุณหสวัสติกุล. หมอนบ้าน 1 : ศาสตร์ธรรมชาติรักษาตนเอง. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2543.

ปาริชาติ สักกะทำนุ, ผู้เรียบเรียง. ล้างพิษ : ขจัดสารพิษ พิษมลภาวะจากร่างกายภายใน 10 วัน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.

มาชุตตา, สตีเฟน ที. สู้กับธรรมชาติบำบัด. เรียบเรียงโดย อรชุน เลี้ยววัฒนะผล. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2536.

ศักดิ์ บวร, ผู้เรียบเรียง. ลดอาหารเสริมภูมิบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2541.

อมรเทพ กลิ่นสุคนธ์ และคณะ, ผู้เรียบเรียง. การกำจัดสารพิษตกค้างในร่างกายด้วยวิธีธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร = Detoxification. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมิต, 2542.

อรชุน เลี้ยววัฒนะผล, ผู้เรียบเรียง. ลดด้วยน้ำผลไม้ : ลดความอ้วนเพิ่มความอ่อนเยาว์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์รวมธรรม, 2543.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวกนกธร พรวิโรภาพ เกิดเมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2520 ที่กรุงเทพมหานคร จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจากโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครปฐม แผนกวิทย์-คณิต พ.ศ.2538 จากนั้นเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร สาขาวิชาภาษาไทย จบการศึกษาระดับปริญญาตรี เมื่อ พ.ศ.2542 และเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ.2543

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย